

prosto. W elewacji wschodniej w znacznej części zachowany pierwotny układ okien i drzwi, ich wielkość, od góry zaakcentowane ceglanyimi łękami; w elewacji zachodniej układ zmieniony, otwory okienne i drzwiowe przemurwane i powiększone.

Ilustracja 108. Lotyń 32, budynek gospodarczy.

Budynek gospodarczy w zespole dworskim. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła 2 – kondygnacyjna, dach dwuspadowy kryty dachówką. Elewacje kształtowane w tynku. Detal ograniczony ceglanych parapetów. Otwory okienne w formie zbliżone do poziomego prostokąta. Stolarka zachowana. W poddaszu pojedyncze pionowe okno. Budynek na kamiennym cokole wtórnie otynkowanym. Od frontu okazałe drewniane wrota z łukiem odcinkowym.

Ilustracja 109. Nieżychowice 10, magazyn zbożowy.

Budynek gospodarczy 2 – kondygnacyjny. Budynek w konstrukcji murowanej, o zwartej, wydłużonej bryle. Dach wypłaszczony, dwuspadowy, pokryty papą. Elewacje wtórnie opracowane w tynku. Budynek dwukondygnacyjny. Nieliczne niewielkie otwory okienne i otwory drzwiowe, zwieńczone łukami odcinkowymi. Bryła i szczyt zwieńczone schodkowym gzymsem. W szczycie zwieńczenia w formie krępych sterczyn.

Ilustracja 110. Nowe Ostrowite 13, zespół folwarczno – parkowy.

Zachowane budynki gospodarcze tworzą zamknięty dziedziniec. Budynki w konstrukcji murowanej, tynkowane i z cegły o zróżnicowanym detalu architektonicznym. W jednym z nich zachowana więzarówka dachowa. Zachowana została brama do dworu.

Ilustracja 111. Objezierze 3, spichlerz.

Budynek gospodarczy – spichlerz, w zespole dworski – folwarcznym. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona bryła, dach wypłaszczony, dwuspadowy, kryty papą. Elewacje kształtowane w tynku, brak detalu. Otwory okienne w formie spłaszczonego prostokąta, zwieńczone łukiem odcinkowym. Stolarka okienna o drobnych podziałach, stalowa. Drzwi współczesne. Cokół murowany, tynkowany. Bryła podzielona na dwie części: parterową oraz 3 – kondygnacyjną, obie bryły okazałe.

Ilustracja 112. Ogorzeliny ul. Stary Dwór 6, obora.

Budynek stodoły w zespole dworsko – folwarcznym. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona bryła, dach wypłaszczony, dwuspadowy, kryty papą. Elewacje kształtowane w cegle, w części parteru w kamieniu granitowym. Otwory okienne zbliżone w proporcji do pionowego prostokąta zwieńczone łukiem odcinkowym, analogicznie otwory drzwiowe. Zachowane okazałe wrota pionowo szalowane deskami. Na budynku widoczne liczne przemurowania.

Ilustracja 113. Pawłowo ul. Okrężna 4, budynek gospodarczy.

Budynek gospodarczy. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona bryła, dach dwuspadowy, wypłaszczony, kryty papą. Elewacje kształtowane w cegle. Okna zróżnicowane, zwieńczone łukami odcinkowymi, z detalem łęku nad okami. Stolarka metalowa o drobnych podziałach, przemysłowa w wyrazie. Gzymsy międzykondygnacyjne i wieńczący z detalem kostkowym. W szczytach i narożach niewielkie krępe ceglane sterczyny.

Ilustracja 114. Silno ul. Główna 14, obora

Budynek obory w założeniu dworskim. Budynek w konstrukcji tradycyjnej – murowanej, dwukondygnacyjny. Bryła wydłużona o zróżnicowanej wysokości. Obiekt parterowy z wysokim poddaszem. Otwory drzwiowe i okienne w formie pionowego prostokąta o zróżnicowanej wielkości, zwieńczone łukami odcinkowymi. Stolarka drzwiowa drewniana, okienna – stalowa o drobnych podziałach – przemysłowa w wyrazie.

Ilustracja 115. Sternowo 17, budynek gospodarczy.

Budynek folwarczny w stylu neogotyckim, w konstrukcji murowanej. Bryła zwarta. Obiekt parterowy z wysokim, piętrowym poddaszem. Dach dwuspadowy, kryty dachówką. Elewacje ceglane, bogaty detal opracowany w cegle. Elewacje artykułowane ceglanymi lizenami i gzymsami, tworzącymi skratowania, pola okienne oraz drzwiowe. W elewacjach wzdłużnych podwójny gzyms wieńczący z elementem ceglanym i ząbkowym. W elewacjach szczytowych okazałe sterczyny zakończone płasko. Otwory okienne pojedyncze i zdwojone w różnych układach w polach okiennych, zwieńczone łukami pełnymi, nad nimi ceglane łuki wsparte na ceglanych konsolach. Drzwi zwieńczone łukami odcinkowymi.

Ilustracja 116. Topole, budynek gospodarczy.

Budynek w konstrukcji murowanej – z cegły, tynkowany. Budynek parterowy z wysokim poddaszem o zwartej, wydłużonej bryle. Budynek kryty wypłaszczonym dachem dwuspadowym, krytym papą. Elewacje tynkowane na niewysokim cokole. Bryła centralnie podzielona ryzalitowo wystającą z obu stron elewacji lukarną. W parterze otwory okienne w formie pionowego prostokąta, z wtórną czterodzielną stolarką. W poddaszu otwory okienne zwieńczone łukiem odcinkowym. Elewacje artykułowane narożnymi lizenami. Detal w formie neogotyckich przełamanych schodkowych gzymsów koronujących.

Ilustracja 117. Zbeniny, dawna chlewnia.

Dawna chlewnia. Budynek w konstrukcji murowanej – z cegły. Obiekt parterowy z wysokim poddaszem o zwartej, wydłużonej bryle. Budynek kryty wypłaszczonym dachem dwuspadowym, krytym papą. Elewacje tynkowane posadowione na niewysokim cokole. Elewacja podzielona gzymsem międzykondygnacyjnym z detalem kostkowym ujętym w płaskie pasy gzymsu. W parterze otwory okienne w formie pionowego prostokąta, z wtórną czterodzielną stolarką. W poddaszu otwory okienne zwieńczone łukiem odcinkowym, zamykane drewnianymi okiennicami. W szczycie po dwa otwory w formie krzyża łańcuszka.

V.V. OBIEKTY SAKRALNE

Architektura sakralna na terenie gminy stanowi najcenniejsze zachowane dziedzictwo kulturowe. Niektóre obiekty posiadają XIV – wieczny rodowód, kolejno od wieku XV do XX. Cechą charakterystyczną tutejszych kościołów jest czytelny układ nawy głównej z prezbiterium i wieżową fasadą. Budynki mają osiowy układ z dominantą na wejściu. Obiekty wznoszone są z lokalnych materiałów, najczęściej ceglane i tynkowane. Układ średniowieczny powtarza się w bryłach XIX - wiecznych kościołów neogotyckich. Obiekty średniowieczne są oszkarpowane. Najstarsze kościoły posiadają niewielkie okienka, sugerujące, iż świątynie wykorzystywane były do celów obronnych lokalnej społeczności.

KOŚCIÓŁ FILIALNY W CIECHOCINIE

Ilustracja 118. Ciechocin, Kościół filialny pw. św. Marcina.

Obecny kościół wzniesiono na miejscu XV-wiecznej kaplicy, którą przeniesiono w 1485 r. z Koźmina. W 1877 r. kościół został odnowiony, dobudowano wieżę i zakrystię. Patronat nad nim w końcu XIX w. sprawowała gmina. Kompleksowej renowacji świątyni dokonano w latach 1991-1994. Rejestr zabytków województwa pomorskiego nr. 1354, z dn. 09.09.1991 r. Kościół w konstrukcji szachulcowej z fasadą wieżową.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W KROJANTACH

Ilustracja 119. Krojanty, Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia N.M.P.

Został wybudowany w 1892 r. przez barona Richarda von Eckardsteina. Parafia w Krojantach istnieje samodzielnie od 1936 r. Kościół w wyniku działań II wojny światowej uległ znacznemu zniszczeniu, częściowo został odbudowany w 1947 r., jednak pozostał bez wieży kościelnej. W 1997 r. zakończyły się prace zmierzające do powiększenia bryły kościoła i dobudowaniu wieży. Rejestr zabytków województwa pomorskiego ur. 1621 z dn. 03.03.1997 r.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W LICHNOWACH

Ilustracja 120. Lichnowy, Kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej parafia w Lichnowach.

Parafia w Lichnowach wzmiankowana po raz pierwszy w 1363 r. Obecna świątynia neogotycka (trzecia z kolei) wzniesiona została w latach 1863-1866 pod patronatem ks. Petera Nitscha (1804-1872). Wieża kościelna została zniszczona podczas działań wojennych w 1945 r., po wojnie odbudowana, w 1995 r. zmieniono jej dach na dwuspadowy. Rejestr zabytków województwa pomorskiego nr. rej. A-1843 z 13.01.2009.

KOŚCIÓŁ FILIALNY W MOSZCZENICY

Ilustracja 121. Moszczenica, Kościół filialny pw. św. Bartłomieja Apostoła.

Pierwsze wzmianki o wcześniejszym kościele pochodzą z 1398 r. Budynek późnogotycki, o zwartej bryle, w konstrukcji murowanej. Do bryły głównej przylega kruchta w konstrukcji drewnianej oraz nieco niższe prezbiterium zakończone sześciobocznie. Prezbiterium oszkarpowane. Niewielkie otwory okienne zwieńczone łukiem ostrym. Kruchta nakryta dachem dwuspadowym krytym dachówką ceramiczną, elewacje szalowane pionowo deskami. Od str. pół dobudowana zakrystia. Pod dachem zwieńczenie w formie drewnianego gzymsu. Kościół z XVI w., 1738 r., 1829 r. Rej. Zab. Nr 2, dn. 30.11.1929 r. Kościół z drewnianą kruchtą na osi.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W NIEŻYCHOWICACH

Ilustracja 122. Niezychowice, Kościół parafialny pw. św. Trójcy.

Pierwsze wzmianki o kościele filialnym pochodzą z 1398 roku. Kościół z 1581 r., XIX w., XX w. Zwarta, wydłużona bryła nakryta dwuspadowym dachem, zakończona sześciokątnie z wielobocznym dachem nad prezbiterium. Z boku kruchta nakryta dwuspadowym dachem. Do bryły głównej dobudowana wieża w formie wolnostojącej kampanili. Kościół oszkarpowany, schodkowo kształtowanymi przyporami z blachą w przełamaniach. Otwory okienne w pełnym łuku, wgłębne okna ostrołukowe. Wieża wolnostojąca w formie kampanili.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W NOWEJ CERKWI

Ilustracja 123. Nowa Cerkiew, Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny.

Obiekt z lat 1911 – 1913. Pierwszy kościół wzmiankowany jest w 1398 r., od tego czasu istniały w jego miejscu trzy świątynie – ostatnia w konstrukcji szachulcowej.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W OGORZELINACH

Ilustracja 124. Ogorzeliny, Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego.

Istnienie parafii w Ogorzelinach potwierdza wykaz danin rzymskich z 1398 r. Czas budowy obecnej świątyni określa się na połowę XIV w., podawana jest też data — 1402 r. Obecna bryła kościoła pochodzi z XVI w. Z wizytacji w 1653 r. wiadomo, że kościół posiadał dzwonnice z drewna z trzema dzwonami, był murowany, kryty dachówką, bez sklepienia. W XVIII w. do bryły kościoła dobudowano drewnianą wieżę i kruchtę południową. Podczas wojen szwedzkich obiekt został znacznie uszkodzony. Kościół w zespole wraz z cmentarzem ogrodzonym murem, kaplicą cmentarną oraz starodrzewiem. Budynek o zwartej bryle z wieżą na osi, nieco wsuniętą w strukturę murów.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W OSTROWITEM

Ilustracja 125. Ostrowite, Kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła.

Ostrowicka świątynia powstała w 1402 r. Najstarszą jej część stanowi obecny chór mniejszy – prezbiterium, który w XV w. został wydłużony ku wschodowi poprzez dobudowanie trójbocznej apsydy. Najwyższa, czwarta kondygnacja – pełniąca funkcję dzwonnicy, obecny kształt otrzymała w wyniku nadbudowy górnej części ceglanej wieży po pożarze w 1653 r. Kościół był wielokrotnie remontowany, większe prace „odnowieniowe” wykonano w nim w 1683 r. i 1857 r. Renowację wnętrza przeprowadzono w 1933 r. W grudniu 2006 r. zakończono remont wieży kościoła. W 1936 r. kościół w Ostrowitem wpisany został do rejestru zabytków. Rej. Zab. Nr 9, dn. 13.07.1936 r. Datowanie: 1402 r. Kościół z fasadą wieżową.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W SILNIE

Ilustracja 126. Silno, Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP.

Budynek pochodzi z 1956 roku. Frontowa elewacja wieżowa. Wydłużone okna pomiędzy elementami konstrukcyjnymi budynku wzorowanymi na układzie szkarp.

KOŚCIÓŁ FILIALNY W SŁAWĘCINIE

Ilustracja 127. Sławęcino, Kościół filialny pw. św. Katarzyny.

Pierwszy kościół wzmiankowany w 1368 r. Obecny kościół wzniesiony w XVI w., przebudowany w 1714 roku. Budynek w konstrukcji murowanej, z wieżą na osi wejścia w konstrukcji drewnianej.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W SWORNEGACIACH

Ilustracja 128. Swornegacie. Kościół parafialny pw. św. Barbary.

Obiekt wielobryłowy w stylu modernizującego eklektyzmu z 1912r.

Forma ochrony: Rejestr zabytków nr 1677 z dnia 09.11.1998 r.

Historyczny drewniany kościół z 1742 roku przeniesiono do skansenu we Wdzydzach.

V.VI. OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Obiekty użyteczności publicznej na terenie gminy silnie odzwierciedlają jej charakter. Przede wszystkim skala obiektów tylko nieznacznie wyróżnia się od podstawowej zabudowy – jaką jest zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza. Istnieje niewiele przedmiotowych budynków, wychodzących poza typową formę zabudowy. Wiele budynków użyteczności publicznej powtarza formy zabudowy wiejskiej. Dominują obiekty ceglane z detalem. Mniej jest obiektów tynkowanych. Budynki zespołów kolejowych mają nieco inną formę, niemniej wpisują się w skalę wsi. Obiekty użyteczności publicznej można podzielić na następujące kategorie typologiczne :

- budynki użyteczności publicznej w charakterze architektury wiejskiej
- leśnictwa w charakterze architektury folwarcznej
- budynki użyteczności publicznej w charakterze i skali miejskiej.
- inne budynki użyteczności publicznej.

BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ W CHARAKTERZE ARCHITEKTURY WIEJSKIEJ

GRANOWO

Ilustracja 129. Granowo 18, budynek świetlicy.

Budynek użyteczności publicznej - świetlica, na rzucie wydłużonego prostokąta, parterowy z wysokim, użytkowym poddaszem, opracowany w cegle, posadowiony na wysokim, kamiennym cokole. Nakryty dachem dwuspadowym o znacznym kącie nachylenia połaci, kryty blachodachówką. Sterczyńki w narożnikach budynku i szczytach zwieńczone płaskim daszkiem.

KROJANTY

Ilustracja 130. Krojanty ul. 18 Pułku Ułanów Pomorskich 40, budynek dawnej szkoły.

Budynek dawnej szkoły. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła 2 kondygnacyjna – druga kondygnacja w półpiętrze poddasza, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle. Budynek na kamiennym cokole z lokalnego kamienia granitowego.

KRUSZKA

Ilustracja 131. Kruszka 7, budynek świetlicy.

Budynek oświaty – świetlica. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy z naczółkami, kryty blachodachówką. Elewacje kształtowane w cegle.

LICHNOWY

Ilustracja 132. Lichnowy ul. Główna 1, budynek służby zdrowia.

Obecnie budynek służby zdrowia. Budynek w charakterze zabudowy wiejskiej gospodarczej. Obiekt z fasadą z dwiema wtórnymi przybudówkami. Budynek właściwy murowany z cegły, otynkowany. Na rzucie prostokąta. półtorakondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym o małym kącie nachylenia połaci.

LOTYŃ

Ilustracja 133. Lotyń 33, budynek świetlicy.

Budynek oświaty – świetlica. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona bryła dwukondygnacyjna, dach wielospadowy z naczółkami kryty blachodachówką. Elewacje kształtowane w tynku.

MAŁE SWORNEGACIE

Ilustracja 134. Małe Swornegacie ul. Chojnicka 13, szkoła.

Budynek szkoły. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy, naczółkowy kryty dachówką. Elewacje kształtowane w cegle. Budynek posadowiony na kamiennym cokole z kamienia granitowego. Od frontu wgłębny portal wejściowy.

NIEŻYCHOWICE

Ilustracja 135. Niezychowice 56, budynek dawnej szkoły.

Budynek dawnej szkoły dwukondygnacyjny. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, bryła, dach dwuspadowy kryty blachą falistą, Elewacje kształtowane w cegle. Niewielkie otwory okienne zróżnicowane, zwieńczone płasko. W szczycie nad parterem gzyms z detalem kostkowym. W dachu okazała lukarna z dwuspadowym dachem. Od frontu niewielka murowana, otynkowana dobudówka.

NOWY DWÓR

Ilustracja 136. Nowy Dwór 19, budynek dawnej świetlicy.

Budynek usługowy. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona bryła, dach dwuspadowy, naczółkowy, kryty blachodachówką. Elewacje kształtowane w tynku. Brak detalu. Otwory okienne w formie pionowego prostokąta. Stolarka okienna współczesna. W szczycie pojedyncze okno. Cokół tynkowany. Otwory drzwiowe we wgłębnych portalach drzwiowych ujętych w łuk pełny. Przykład obiektu, który utracił wartości zabytkowe, poprzez nieprawidłowe prace remontowe.

BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ W CHARAKTERZE I SKALI MIEJSKIEJ

OSTROWITE

Ilustracja 137. Ostrowite ul. Szkolna 3, budynek szkoły.

Budynek oświaty - szkoła. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, okazała bryła, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną. Elewacje kształtowane w cegle. Obiekt w rzucie zbliżony do litery C. Ryzalit ceglany flankowany ozdobnym szczytem schodkowym zakończonym masywną sterczyną pokrytą daszkiem 4 – spadowym. Elewacja tynkowana artykułowana symetrycznie, w partii okien - cegłą. Otwory okienne w formie pionowego prostokąta, zwieńczone łukiem odcinkowym. Stolarka okienna współczesna. Drzwi współczesne. Lewe skrzydło budynku opracowane w tynku, fragmentarycznie w cegle – skrzydło wtórne. Cokół murowany, z lokalnego kamienia granitowego.

SŁAWĘCIN

Ilustracja 138. Sławęcín ul. Szkolna 11, budynek szkoły.

Budynek szkoły. Obiekt w konstrukcji murowanej. Okazała zwarta bryła, dach wielospadowy, naczółkowy, kryty dachówką. W centralnej części wydłużonej bryły okazały ryzalit. Okna w formie pionowego prostokąta, zwieńczone łukiem odcinkowym, czterodzielne, z przesuniętym śłemeniem. Elewacje kształtowane w tynku, brak detalu. Część okien posiada ceglane nadproża. Okazały ceglany cokół.

INNE BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

BUDYNKI MODERNISTYCZNE

CHARZYKOWY

Ilustracja 139. Charzykowy ul. Długa 35, obiekt hotelowy.

Obiekt hotelowy. Budynek w stylu modernizmu gdyńskiego. Obiekt w konstrukcji murowanej. Rozbudowana, wielopoziomowa bryła, maksymalnie trójkondygnacyjna, dach płaski, kryty papą. Elewacje kształtowane w tynku. Otwory okienne w formie zbliżone do kwadratu. Cokół murowany, otynkowany, w części kamienny. Cechą charakterystyczną budynku jest wydłużone, zakończone w rzucie półkola skrzydło z okazałymi wysokimi oknami. Na elewacjach ahistoryczne dekoracje. (architekt: mgr. inż. J. Ptaszyński).

ZABUDOWA KOLEJOWA

Budynek kolejowy. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle. Obwodowy gzyms nad parterem, z detalem ząbkowania. W szczycie pojedyncze okno. Cokół ceglany.

RACŁAWKI

Ilustracja 140. Racławki 5, budynek dworca..

Dworzec kolejowy. Obiekt w konstrukcji murowanej trójkondygnacyjny. Zwarta bryła główna, dwukondygnacyjna z poddaszem, dach wielospadowy z naczółkami. Elewacje kształtowane w tynku. Detal ograniczony do opasek okiennych, podkreśleń narożników i zwieńczenia obiektu, oraz kondygnacji parteru – opracowanej w cegle.

SILNO

Ilustracja 141. Silno ul. Dworcowa 54a, budynek dworca.

Obiekt dworca kolejowego w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła główna, dwukondygnacyjna z poddaszem, dach czterospadowy kryty dachówką. Elewacje kształtowane w tynku. Detal ograniczony do okazałego lekko wyprofilowanego gzymsu wieńczącego w bryle głównej. Okna i drzwi w formie pionowego prostokąta w bryle głównej, w niskiej dobudówce – okazałe zbliżone w proporcji do poziomego prostokąta. Frontowa dobudówka (poczekalnia) zakończona podcieniem wspartym w narożu filarem.

SILNO

Ilustracja 142. Silno ul. Dworcowa 56, budynek kolejowy.

Budynek kolejowy dwukondygnacyjny. Obiekt w konstrukcji murowanej z ryzalitem bocznym. Zwarta bryła, dach dwuspadowy wypłaszczony, kryty papą. Elewacje kształtowane w cegle. Okna w formie pionowego prostokąta zwieńczone łukiem odcinkowym. W osiach okiennych, w poddaszu, zdwojone małe okienka. Detal ograniczony do gzymsu nad parterem, w formie 2 listew obejmujących detal kostkowy.

ZESPOŁY LEŚNICTWA

BACHORZE

Ilustracja 143. Bachorze 4, budynek leśniczówki.

Budynek mieszkalny w zespole leśnictwa. Budynek parterowy z wysokim poddaszem, posadowiony na kamiennym cokole. Kryty dwuspadowym dachem, dachówką ceramiczną.

BORNE

Ilustracja 144. Borne nr. 2, budynek leśniczówki oraz budynek gospodarczy.

Budynek leśniczówki. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle.

Budynek gospodarczy w zespole leśniczówki. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle. Nad parterem elewacja i szczyty opracowane w drewnie – poziomo szalowane luźno ciosanymi deskami.

CHOCIŃSKI MŁYN

Ilustracja 145. Chociński Młyn 1, zespół budynków leśnictwa.

Budynek leśniczówki z 1906 r. w zespole. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle. Budynek gospodarczy w zespole. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w cegle. Nad parterem elewacja i szczyty opracowane w drewnie – poziomo szalowane luźno ciosanymi deskami.

Budynek stodoły w zespole. Obiekt w konstrukcji drewnianej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy. Elewacje kształtowane w drewnie. Stolarka drewniana, szalowana pionowo deskami, z metalowymi okuciami. Elewacja i szczyty opracowane w drewnie – poziomo szalowane deskami, w narożach pionowe deski.

DRZEWICZ

Ilustracja 146. Drzewicz 5, zespół budynków leśnictwa.

Budynek mieszkalny w zespole leśniczówki z 1902 r.

Budynek mieszkalny, parterowy z wysokim użytkowym poddaszem, posadowiony na cokole licowanym cegłą klinkierową, podpiwniczony. Nakryty dachem dwuspadowym o znacznym kącie nachylenia połaci, kryty dachówką ceramiczną.

Budynek gospodarczy na planie prostokąta, parterowy z wysokim użytkowym poddaszem. Posadowiony na niskim kamiennym cokole. W partii parteru budynek opracowany w cegle, partia poddasza drewniana – szalowana w układzie poziomym. Stodoła opracowana w drewnie, na niskim, ceglany cokole. Nakryta dachem dwuspadowym, krytym dachówką ceramiczną.

FUNKA

Ilustracja 147. Funka 5, zespół budynków leśnictwa

Budynek mieszkalny w zespole leśniczówki z 1900 r.

Budynek na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy z wysokim użytkowym poddaszem, opracowany w cegle, posadowiony na wysokim, kamiennym cokole. Przykryty dachem dwuspadowym, dach w elewacji szczytowej południowo –

zachodniej wysunięty poza lico elewacji. Szczyty ścian bocznych odeskowane w układzie pionowym. Budynek gospodarczy na planie prostokąta, parterowy z wysokim użytkowym poddaszem. Posadowiony na niskim kamiennym cokole. W partii parteru budynek opracowany w cegle, partia poddasza drewniana – szalowana w układzie poziomym. Stodoła opracowana w drewnie, wysoka – parterowa, na planie prostokąta, posadowiona na niskim, kamiennym cokole. Nakryta dachem dwuspadowym o niewielkim kącie nachylenia połaci, krytym papą, szalowanym w układzie poziomym.

KLOSNOWO

Ilustracja 148. Klosnowo 4, budynek dawnego leśnictwa.

Budynek mieszkalny, na planie wydłużonego prostokąta o zróżnicowanej bryle, parterowy z wysokim, użytkowym poddaszem, podpiwniczony, opracowany w cegle, posadowiony na wysokim, kamiennym cokole. Nakryty dachem naczółkowym, kryty dachówką ceramiczną. W południowej połaci dachu trzy lukarny, środkowa większa, ceglana, nakryte dachami dwuspadowymi z kalenicą prostopadłą do dachu głównego.

KLOSNOWO (POWAŁKI)

Ilustracja 149. Klosnowo 6, dawna leśniczówka. Budynek mieszkalny w zespole leśnictwa Powałki

Budynek parterowy z wysokim, użytkowym poddaszem, podpiwniczony, opracowany w cegle, ocieplony i tynkowany. Nakryty dachem dwuspadowym naczółkowym, kryty dachówką ceramiczną.

KROJANTY

Ilustracja 150. Krojanty Wybudowania 2, budynek leśniczówki.

Budynek leśniczówki z zabudowaniami gospodarczymi. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, dach dwuspadowy, kryty blachodachówką. Elewacje kształtowane w tynku. Otwory okienne w formie zbliżone do prostokąta, zwieńczone łukiem odcinkowym. Cokół z kamienia granitowego.

V.VII. ZABUDOWA PRZEMYSŁOWA I POPRZEMYSŁOWA

Zabudowa przemysłowa na terenie gminy, której charakter jest wyraźnie wiejski, nie jest licznie reprezentowana. Są to głównie budynki związane z produkcją rolną, takie jak: młeczarnie, młyny, gorzelnie. Ewenementem na skale europejską jest wyłuszcarnia nasion w Klosnowie, związana z uprawą leśną. W wyłuszcarni znajduje się jeden z najstarszych silników diesla na świecie. Budynki przemysłowe na terenie gminy formą i detalem nawiązywały do typu produkcji oraz odzwierciedlały zamożność ówczesnych właścicieli.

JARCEWO

Ilustracja 151. Jarcewo ul Kasztanowa 3, gorzelnia.

Dawna młeczarnia, obecnie gorzelnia i płatkarnia. Budynek gorzelnii od strony północnej, na rzucie nieregularnym, parterowy z użytkowym poddaszem, podpiwniczony, z zachowanym kominem. Nakryty dachem dwuspadowym. W dachu elewacji zachodniej dwie lukarny z kalenicą prostopadłą do dachu głównego. Do elewacji zachodniej przylegają przybudówki. Elewacje budynku opracowane w cegle i w kamieniu ciosanym. Detal – gzyms podokapowy oraz gzyms międzykondygnacyjny zdobiony fryzem ząbkowym. Do budynku gorzelnii od wschodu przylega murowany budynek stodoły.

JEZIORKI

Ilustracja 152. Jeziorki 9, gorzelnia.

Gorzelnia jest jedynym zachowanym obiektem z zespołu zabudowy folwarcznej. Budynek parterowy, wykonany z cegły - tynkowany, posadowiony na kamiennym cokole, z wysokim użytkowym poddaszem, na planie prostokąta, nakryty dachem dwuspadowym, ze szczytem o cechach neogotyckich. Zachowany wysoki komin opracowany w cegle.

KLOSNOWO

Ilustracja 153. Kłosnowo 1, wyluszcznia nasion.

Budynek wyluszcznia nasion - wielokondygnacyjny o zróżnicowanej bryle, opracowany w cegle, tynkowany, posadowiony na ceglany cokoł. Korpus główny trzykondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym. Przylegają do niego: dwa narożne, parterowe przybudówki nakryte dachem trójspadowym połączone niską dobudówką z dachem jednospadowym; wieża na planie czworoboku zwieńczona czterospadowym dachem. Na osi elewacji wzdłużnej dwukondygnacyjny budynek nakryty dachem dwuspadowym z kalenicą prostopadłą do budynku głównego.

KROJANTY

Ilustracja 154. Krojanty ul. 18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich 2, transformatorownia.

Budynek PKP – transformatorownia. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta bryła, na planie kwadratu, dach czterospadowy kryty dachówką. Dach z okapem wysuniętym poza elewację – podbity deskami. Budynek dwukondygnacyjny. Elewacje kształtowane w cegle – parter, w tynku - piętro. Otwory okienne w formie zbliżone do prostokąta, obecnie zamknięte deskami. Cokół ceglany.

OGORZELINY

Ilustracja 155. Ogorzeliny ul. Chojnicka 28, gorzelnia.

Budynek mieszkalno – produkcyjny – gorzelnia. Obiekt w konstrukcji murowanej. Rozbudowana bryła trzykondygnacyjna, dach wielospadowy, naczółkowy, kryty blachą. Elewacje kształtowane w tynku. Otwory okienne zbliżone w proporcji do pionowego prostokąta, różnej wielkości, zwieńczone prosto lub łukiem odcinkowym, stolarka historyczna w części, w większości współczesna. Otwory drzwiowe zwieńczone łukiem odcinkowym i prosto. Detal opracowany w tynku, ograniczony do łukowego zwieńczenia w formie płycinowej, obejmujący w głównej części wyższą elewację. Budynek posadowiony na wtórnie otynkowanym cokole.

OGORZELINY

Ilustracja 156. Ogorzeliny ul. Młyńska 9, obiekt w zespole młyna.

Budynek produkcyjny w zespole budynków młyna. Obiekt w konstrukcji murowanej. Zwarta, wydłużona trzykondygnacyjna bryła podpiwniczona, dach dwuspadowy, lekko wypłaszczony, kryty eternitem. Elewacje kształtowane w dwubarwnej cegle. Otwory okienne w formie pionowego prostokąta, zwieńczone łukiem odcinkowym z detalem łukowego nadproża z czerwonej cegły, na trzeciej kondygnacji okna w formie biforiów zwieńczonych łukami pełnymi. Stolarka okienna zróżnicowana – pierwotna, metalowa o drobnych podziałach. Całość w białej cegle, czerwone aplikacje w narożach, opaskach okiennych, zwieńczeniach oraz lizenach dzielących elewację na osie. Elewacje artykułowane lizenami, łączącymi się ostrołukowo nad każdą osią okienną, nad nimi wypełnienie z tynku. W szczycie dwie osie zwieńczone ostrymi łukami z lizen. W narożach i w szczycie masywne ceglane sterczyny.

V.VIII. OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY

KAPLICE CMENTARNE

Na terenie gminy zachowały się trzy okazałe kaplice cmentarne – obiekty o podobnych kubaturach. Dwie z nich wybudowane zostały jako kaplice rodowe, trzecia to kaplica cmentarna. Kaplice rodowe posiadają bogaty detal architektoniczny – odzwierciedlający status rodzin, dla których zostały wybudowane. Kaplica cmentarna jest obiektem utylitarnym, często z uproszczonym detalem.

JARCEWO

Ilustracja 157. Jarcewo kaplica cmentarna rodowa.

Jarcewo – kaplica rodziny Kreich. Obiekt wzniesiony w końcu XIX wieku w stylu neogotyckim. Charakterystycznym elementem są narożne pilastry przechodzące w sterczyny z podłużnymi płycinami zakończonymi ostrymi łukami.

OGORZELINY

Ilustracja 158. Ogorzeliny ul. Obkaska 1, kaplica cmentarna rodowa.

Ogorzeliny – neogotycka kaplica rodziny Prądyńskich z 1823 roku, Charakterystycznym elementem są kamienne ściany w obrysie detalu ceglanego.

OSTROWITE

Ilustracja 159. Ostrowite ul. Szkolna 5, kaplica cmentarna.

Kaplica cmentarna w Ostrowitem, z połowy XIX wieku. Kaplica zbliżona w formie do zabudowy wiejskiej z uproszczonym detalem.

KAPLICE - DZWONNICE

Charakterystycznymi obiektami kubaturowymi dla terenu gminy są kaplice przydrożne w formie dzwonnicy. Są to obiekty neostylowe, opracowane w cegle. Tworzą grupę budowli o wysokiej wartości zabytkowej.

ANGOWICE

Ilustracja 160. Angowice naprzeciw nr 35, dzwonnica.

Dwukondygnacyjna kaplica w formie dzwonnicy, o uproszczonych cechach neogotyckich.

CHARZYKOWY

Ilustracja 161. Charzykowy ul. Droga do Chojniczek 1, dzwonnica.

Kaplica w formie dzwonnicy – obiekt trzykondygnacyjny o bogatym detalu architektonicznym. Obiekt w stylu neogotyckim.

DORĘGOWICE

Ilustracja 162. Doręgowice obok nr 37 kaplica w formie dzwonnicy.

Dwukondygnacyjna kaplica w formie dzwonnicy o uproszczonych cechach neogotyckich.

KAPLICE SŁUPOWE I FILAROWE W FORMIE „BASZTY”

Na terenie gminy można wyodrębnić typ kaplic architektonicznych, których bryła wraz z detalem nawiązuje architektonicznie do obietków baszt. Są to kaplice filarowe, kilkupoziomowe, często w narożach akcentowane pilastrami, które przechodzą w cztery narożne sterczyny. Jest to najliczniejsza grupa kaplic przydrożnych w przedmiotowym obszarze.

ANGOWICE

Ilustracja 163. Angowice naprzeciw nr 45, kaplica słupowa.

Kapliczka przydrożna, ceglana, o cechach neogotyckich na rzucie kwadratu. Ostrołukowe wnęki tynkowane, przeszklone. Nad nimi łęki opracowane w cegle. We wnętrzu ceramiczna figurka M.B. Kaplica w zwieńczeniu sterzonymi z czterospadowym daszkiem oraz metalowym krzyżem. Otoczona drewnianym płotkiem.

GRANOWO

Ilustracja 164. Granowo kaplica słupowa - strona zach. strona wsch.

Kapliczki przydrożne na planie kwadratu, opracowane w cegle, posadowione na wysokim cokole artykułowanym płytkami kwadratowymi tynkowanymi wnękami. W partii cokołu właściwego cztery płytki, tynkowane, oszklone wnęki zwieńczone półkoliście (wschodnia) i ostrołukowo (zachodnia). We wnękach ceramiczne figurki M.B. Narożne sterzyny z daszkiem dwuspadowym .

MELANÓWEK

Ilustracja 165. Melanówek kaplica słupowa.

Kaplica filarowa. Obiekt 3- poziomowy. 1 poziom – cokół opracowany w cegle. 2 poziom – ceglany z tynkowanymi prostokątnymi niszami. 3 poziom – ceglany z tynkowaną niszą zwieńczoną łukiem pełnym, w środku figura Matki Boskiej. Obiekt zwieńczony 4 sterczynami w narożach, zwieńczonymi dwuspadowo.

MOSZCZENICA

Ilustracja 166. Moszczenica obok nr 5, kaplica słupowa

Kaplica filarowa. Opracowana w cegle. Na niskim cokole, dekorowanym prostokątnymi płycinami umieszczony wyższy postument podkreślony wysuniętą cegłą w narożnikach, w formie filarów, nad nim niewysoka nasada, na niej kolejny postument zwieńczony nieco większą w obrysie kapliczką, podkreślona w narożach czterema wieżyczkami, zwieńczonymi dwuspadowymi daszkami. Płytkie nisze zwieńczone trójkątnie, w jednej z nich umieszczony krucyfiks. Dekoracyjne detale opracowane w cegle.

OGORZELINY

Ilustracja 167. Ogorzeliny ul Chojnicka 28, kaplica słupowa.

Kaplica filarowa. Obiekt w formie masywnego filara, trójpoziomowy-cokół i 2 poziomy. Cokół nieco wysunięty przed lico, obłożony płytkami klinkierowymi, 1 poziom najwyższy z płytkami, niewielkimi kwadratowymi niszami, 2 poziom z czterema filarami, połączonymi łukami, tworzącymi wspólną wewnętrzną przestrzeń. Obiekt zwieńczony kształtkami ceramicznymi w formie wypłaszczonej ostrosłupów. Całość zwieńczona krzyżem. Nad niszami umieszczony krucyfiks.
SŁAWĘCIN

Ilustracja 168. Sławęcín ul Chojnicka 15, kaplica słupowa.

Kaplica filarowa. Okazała kapliczka w formie filara, flankowanego czterema narożnymi lizenami, przechodzącymi w sterczyny, zwieńczone dwuspadowymi daszkami, w centralnej części daszek czterospadowy. W górnej części nisza zwieńczona łukiem pełnym z figurą Chrystusa. Całość opracowana w cegle.

KAPLICE SŁUPOWE

Kolejnym typem kaplic są kaplice słupowe narastające uskokowo dwu i trzypiętrowe z kapliczką i niszami w głównym trzonie. Posiadają skromny detal architektoniczny. W większości są tynkowane.

Ciechocin

Ilustracja 169. Ciechocin ul Główna/ Cicha, kaplica słupowa (1786r.).

Kaplica słupowa typu szwedzkiego. Obiekt murowany z cegły na kamiennym cokole, otynkowany z wnęką w której umieszczono barokowy krucyfiks o motywach ludowych pochodzących z XVIII w. Kształt filarowy prostokątny, dach dwuspadowy kryty dachówką – zwieńczony chorągiewką – wiatrowskazem z hierogramem IHS i datą wzniesienia 1786. Obwiedziona płotkiem, w sąsiedztwie starodrzewia.
COŁDANKI

Ilustracja 170. Cołdanki 3, kaplica słupowa.

Kaplica słupowa murowana, opracowana w cegle, tynkowana i pomalowana, na rzucie kwadratu, posadowiona na gładkim, szerszym cokole z ludową ornamentyką. W dolnej części płytkie blendy w kształcie wydłużonego prostokąta, zamknięte łukiem odcinkowym. Detal – gzyms międzykondygnacyjny zdobiony fryzem kostkowym. Nad nim prostokątne oszklone wnęki, we wnęcie elewacji frontowej ceramiczna figurka Matki Bożej. Całość wieńczy daszek namiotowy z krucyfiksem pośrodku.

GOCKOWICE

Ilustracja 171. Gockowice 24, kaplica filarowa.

Kaplica filarowa trójkondygnacyjna, posadowiona na czworobocznym, murowanym, tynkowanym cokole z szerokim gzymsem. Dwie górne partie powtarzalne, niższa o większym wymiarze, ażurowe z rzeźbami, wsparte na czterech filarach. Filary zwieńczone łukiem arkadowym. Kapliczka nakryta daszkiem namiotowym, krytym blachą. W szczycie metalowy krzyż.

LICHNOWY

Ilustracja 172. Lichnowy ul. Okrężna 32/34, kaplica słupowa.

Kaplica słupowa na rzucie kwadratu, ceglana, posadowiona na kamiennym, wysokim cokole. Powyżej cokołu trzon przechodzi z kwadratowego w nieregularny ośmiobok (kwadrat o ściętych narożach), z wnękami w kształcie wydłużonego prostokąta, zamkniętego półkuliście. Kapliczka nakryta daszkiem ośmiospadowym, zwieńczonym metalowym krzyżem łacińskim, z promieniami na przecięciu ramion. Wnęki tynkowane, przeszklone, z figurkami świętych. Dekoracja w formie ceglanego gzymsu koronującego, poniżej którego fryz kostkowy. Wnęki od góry zaakcentowane ceglanymi łękami. Kapliczka otoczona starodrzewiem.

KAPLICE W FORMIE WOLNOSTOJĄCYCH FIGUR

LICHNOWY

Ilustracja 173. Lichnowy ul Chojnicka przy nr 4, figura M.B.

Figura Matki Boskiej, ze sztucznego kamienia, na marmurowym neobarokowym cokole osadzonym na masywnym filarze, wtórnie obłożonym płytkami gresowymi. Figura malowana.

OGORZELINY

Ilustracja 174. Ogorzeliny ul. Obkaska 17, figura M.B z Dzieciątkiem.

Kamienna figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem posadowiona na wysokim postumencie wspartym na niskim cokole. Na postumencie kamienna tablica upamiętniająca fundowanie oraz odbudowę.

KAPLICA KOLUMNOWA

CHOJNICZKI

Ilustracja 175. Chojniczki ul. Wiejska/Chojnicka, kaplica kolumnowa.

Kaplica dwukondygnacyjna swoje powstanie zawdzięcza Feliksowi Rudnikowi i Stefanowi Stanke, którzy w 1956 r. na zebraniu wiejskim wystąpili z propozycją jej budowy. Fundusze na budowę pochodziły ze zbiórek pieniężnych okolicznych mieszkańców. Poświęcenia (1 maja 1956 r.) dokonał biskup chełmiński Bernard Czapliński. Sołectwo Chojniczki zamieszkiwane jest przez 1285 mieszkańców (dane z XII 2019).

OGRODZENIA CMENTARZY I PARKÓW

Większość ogrodzeń cmentarnych i parkowych w przedmiotowym obszarze posiada wartość zabytkową. Najcenniejsze znajdują się w kompleksach kościelno – cmentarnych i stanowią kulturową całość. Zostały wyodrębnione, ponieważ w wielu przypadkach pochodzą z innego okresu niż cmentarz. Cechą charakterystyczną ogrodzeń na terenie gminy jest użycie do ich budowy cegły i kamienia – których wątki są widoczne w elewacjach lica muru.

CIECHOCIN

Ilustracja 176. Ciechocin, ogrodzenie w zespole kościoła.

Ogrodzenie w konstrukcji murowanej. Słupy międzyprzęsłowe z cegły, przęsła wykończone w tynku, z ceglanyimi czapami. Całość na kamiennym cokole z kamienia granitowego. Mur częściowo również opracowany w kamieniu.

CZARTOŁOMIE

Ilustracja 177. Czartołomie, ogrodzenie w zespole dworu.

Mur ażurowy, opracowany w cegle, posadowiony na kamiennym cokole. Przęsła muru mocowane na ceglanych słupkach wyniesionych nieznacznie ponad lico muru. Słupki zwieńczone czterospadowym daszkiem namiotowym. W linii frontu brama i furtka osadzona na masywnych ceglanych słupach. Furtka i brama wykonana z kutego żelaza.

JARCEWO

Ilustracja 178. Jarcewo, ogrodzenie w zespole dworsko-parkowym.

Mur z kamienia ciosanego okalający park od strony północnej w układzie uskokowym, zwieńczony ceglаныmi daszkami oraz zamknięty trzema kamiennymi słupami na planie kwadratu artykułowanymi w narożach pasami z cegły, zwieńczonymi daszkami oraz gzymsem z cegły. Brama metalowa kuta.

JARCEWO

Ilustracja 179. Jarcewo, ogrodzenie w zespole folwarcznym.

Mur ceglany stanowiący ogrodzenie folwarku, w części północnej tynkowany, wbudowany częściowo w zespół obiektów folwarcznych (stajnia, remiza), w układzie

przęsłowym, zamykany ostrosłupami zwieńczonymi czterospadowymi daszkami o prostopadłych kalenicach, artykułowany płytkami wnąkami.

LICHNOWY

Ilustracja 180. Lichnowy, ogrodzenie w zespole kościoła.

Ogrodzenie częściowo ma formę muru poligonalnego z granitowych gładów, zwieńczonego dwiema warstwami cegły z ceglany, dwuspadowym daszkiem. W części jest całkowicie ceglane, nakryte analogicznym daszkiem. Od strony ulicy Szkolnej występują ceglane, masywne słupki, nakryte dwuspadowymi daszkami z metalowymi, ażurowymi bramkami cementarnymi.

OSTROWITE

Ilustracja 181. Ostrowite, ogrodzenie w zespole kościoła.

Mur o ceglanych przęsłach z wątkiem uzupełnianym nieregularnie granitem i i na granitowym cokole, słupki ceglane w formie filarów powyżej wysokości muru, zwieńczone ceramiczną kształtką w formie wypłaszczonego ostrosłupa.

SŁAWĘCIN

Ilustracja 182. Sławęcín, ogrodzenie w zespole kościoła.

Ogrodzenie zróżnicowane w formie. W części ogrodzenie przęsłowe – z filarami z cegły i kamiennymi przęsłami, na kamiennym cokole z dużych granitowych ciosów, zwieńczonych pasem cegły. Uskokowe przęsła dzielone ceglany filarami przewyższającymi kamienny mur. Filary zwieńczone trójkątnym naczółkiem, nakrytym daszkiem dwuspadowym prostopadle do lica muru.

V.IX. HISTORYCZNE UKŁADY RURALISTYCZNE

Układy ruralistyczne na terenie gminy przedstawione w formie kartograficznej z użyciem mapy archiwalnej pochodzącej z 1921 r. oraz aktualnego zdjęcia satelitarnego z układem działek.

CHOJNICZKI

Ilustracja 183. Chojniczki, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Chojniczki – wieś owalnicowa w układzie wrzeciona.

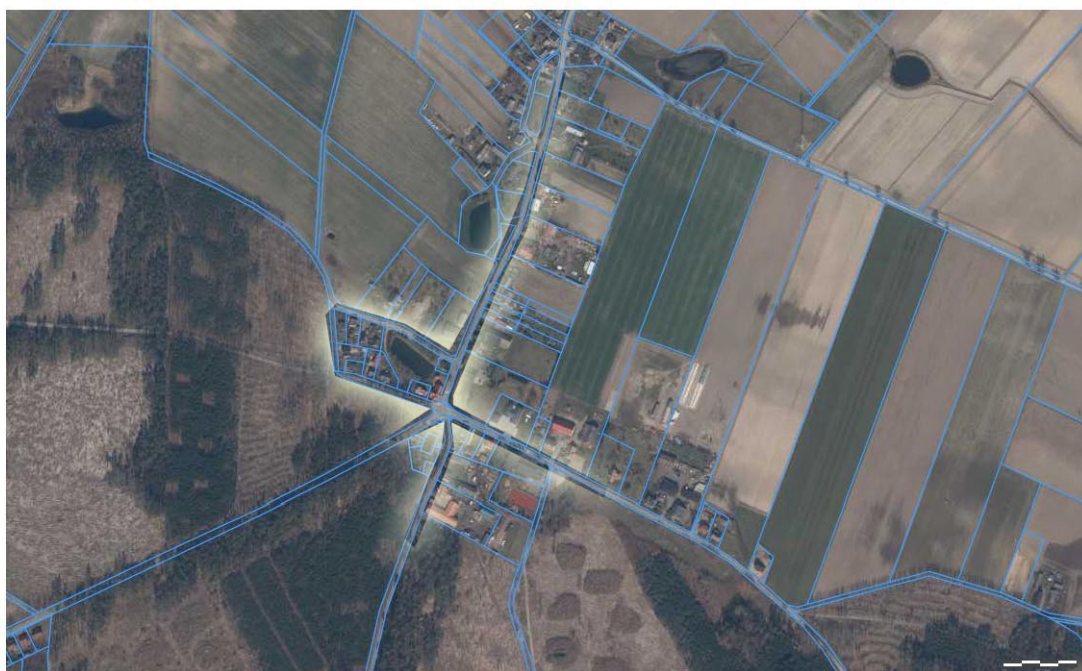
GRANOWO

Ilustracja 184. Ciechocin, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Wieś Granowo - typu owalnicowego (układ wrzecionowaty) na osi wschód-zachód. Część wschodnią obwodową wypełnia zespół zabudowy z początku XX w. Część zachodnią okala luźno rozlokowana zabudowa z początku XX w. Wieś lokowana na Prawie Chełmińskim w 1338 roku.

KŁODAWA

Ilustracja 185. Kłodawa, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Wieś Kłodawa – wieś w układzie wielodrożnicy. W centrum wsi staw. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1357 roku.

LICHNOWY

Ilustracja 186. Lichnowy, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Wieś Lichnowy - owalnicowa z zachowanym układem wrzeciona, wraz z kościołem zlokalizowanym w tzw. „punkcie styczonym układu”. W centrum głównie tereny zielone oraz stawy. W części zachowany układ zabudowy zewnętrznej. Największa z owalnic na terenie gminy. Wieś lokowana na Prawie Chełmińskim w 1338 i 1363 roku.

OGORZELINY

Ilustracja 187. Ogorzeliny, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Wieś Ogorzeliny w układzie typu owalnicowego (układ wrzecionowaty) na osi wschód-zachód. Część zachodnią wypełnia zespół zabudowy kościoła i cmentarza z ogrodzeniem, część wschodnią okala zwarta pierzejowa zabudowa z przełomu XIX / XX w. Lokowana na Prawie Chełmińskim w 1388 roku.

OSTROWITE

Ilustracja 188. Ostrowite, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Ostrowite – wieś typu owalnicowego (układ wrzeciona) na osi północ – południe. W centrum owalnicy kościół z cmentarzem. Na obrysie wrzeciona zachowana zabudowa z przełomu XIX/XX w.. Wieś lokowana na Prawie Chełmińskim w 1338 roku. Kościół wybudowano w 1402 roku – zachowany.

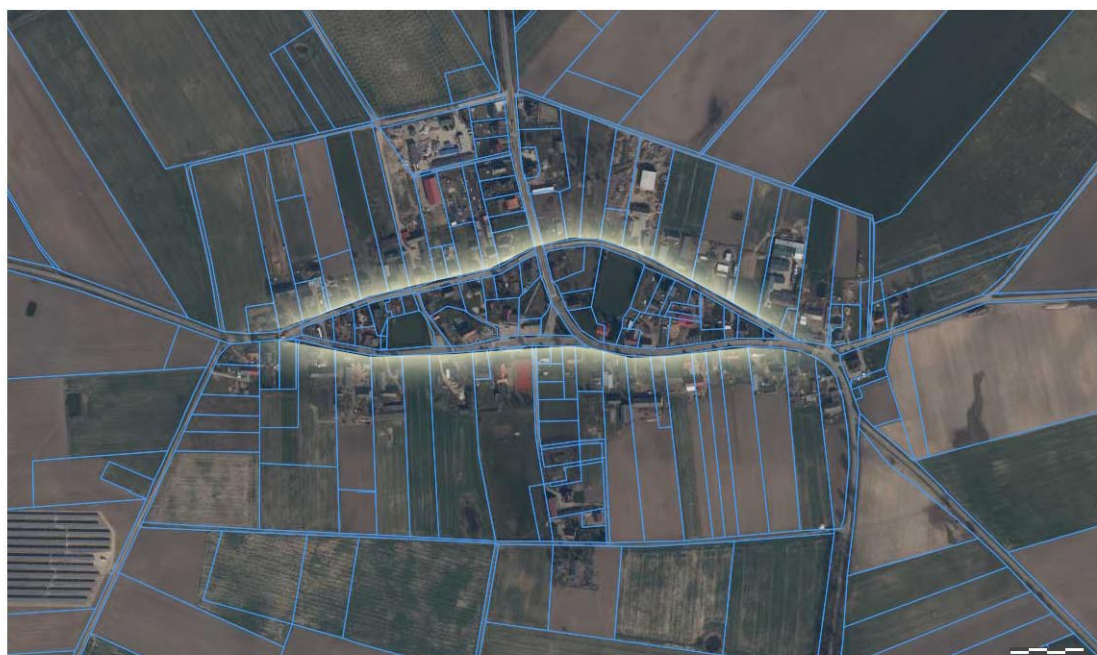
SILNO

Ilustracja 189. Silno, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Silno – wieś z zachowanym układem owalnicowym, obecnie skupiona wzdłuż traktu do Chojnic. Wieś w układzie wschód – zachód z odchyleniem w kierunku południe - północ. Lokowana na Prawie Chełmińskim w 1368 roku. W centrum owalnicy obecnie znajdują się głównie zielone tereny.

SŁAWĘCIN

Ilustracja 190. Sławęcín, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Sławęcín - układ ruralistyczny wsi owalnicowej w formie wrzeciona, przebiegający w kierunku wschód - zachód, z kościołem w tzw. punkcie stycznym układu, w jego wnętrzu. Sławęcín jest drugą, co do wielkości wsią zachowaną w układzie na terenie gminy Chojnice.

Wieś lokowana na Prawie Chełmińskim 15 lipca 1368 roku.

ZBENINY

Ilustracja 191. Zbeniny, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.

Zbeniny – wieś w układzie owalnicy. Układ dwóch stawów rozdzielonych groblą, z drogą owalnicową wokół stawów, z drogami obsadzonymi układami alejowymi. Po zewnętrznej stronie drogi zachowane w części zabudowania z przełomu XIX i XX wieku, budynki mieszkalne w układzie kalenicowym i obiekty gospodarcze w układzie szczytowym. Zbeniny były prywatną wsią szlachecką powstałą w XVI wieku.

V.X. OBSZARY ZIELENI ZABYTKOWEJ, CMENTARZE

ZIELEŃ PARKOWA

Ilustracja 192. Ciechocin, ul. Pogodna 9, fragment parku dworskiego.

Park dworski z początku XX w. Teren parku częściowo otoczony kamiennie-ceglanym ogrodzeniem o charakterze zabytkowym. Ogrodzenie w konstrukcji murowanej. Słupy międzyprzęsłowe z cegły, przęsła wykończone w tynku, z ceglanymi czapami. Całość na kamiennym cokole z kamienia granitowego. W części zachowany gęsty starodrzew, dużo samosiejek. Od strony elewacji tylnej, płaski teren w formie ogrodu gospodarczego z nielicznymi drzewami i krzewami owocowymi. Nieczytelny układ kompozycyjny.

Ilustracja 193. Coddanki 3, fragment parku dworskiego.

Park w założeniu dworsko – parkowym z końca XIX w.
Park o pow. 1,6 ha. Położony na zachód od dworu, zlokalizowany w otoczeniu owalnego stawu. Kompozycja swobodna, nieczytelny układ założenia, z zachowanymi egzemplarzami starodrzewia. W północnej części parku kapliczka otoczona drzewami i nagrobek rodziny Wolszlegierów – dawnych właścicieli majątku. W parku znajduje się kilka okazów wiekowych dębów, świerków i modrzewi. Charakterystyczne luźne rozlokowanie drzew.

Ilustracja 194. Chojnaty 6, fragment parku dworskiego.

Park krajobrazowy z końca XIX wieku. Teren parkowy przy założeniu dworskim. W części zachowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym z przewagą lipy - aleja, liczne samosiejki. Układ kompozycyjny zatarty. Zachowana oś kompozycyjna w kierunku Chojnic, obecnie przecięta drogą.

Ilustracja 195. Czartołomie 7, fragment parku dworskiego.

Park w założeniu dworsko – parkowym z lat 30. XIX w.
Rejestr zabytków województwa pomorskiego nr. A-1680
Park o pow. 6 ha, na planie regularnego czworoboku. Bogaty starodrzew reprezentowany przez typowe gatunki parkowe z licznymi pomnikami przyrody: leszczyna pospolita o obw. 220cm, żywotnik zachodni czterowierzchołkowy o obw.

110-147cm, klon srebrzysty o obw. 215cm, trzy buki pospolite o imponujących rozmiarach 300-330cm, dwa buki zwyczajne odmiany purpurowej o obw. 295-350cm, oraz grupę pięciu modrzewi europejskich o obw. 160-190cm. Żywopłoty, szpalery wysokiej zieleni. Zachowany podjazd z gazonem przed głównym wejściem do obiektu.

Ilustracja 196. Jarcewo ul. Kasztanowa 2, fragment parku dworskiego.

Park w założeniu dworsko - parkowym z II połowy XIX w.

Rejestr zabytków województwa pomorskiego nr. A-1681

Park krajobrazowy na pagórkowatym terenie o powierzchni ponad 2 ha zróżnicowanym drzewostanem; lipy dwulistne, klony zwyczajne, dęby szypułkowe, w otulinie Strugi Jarcewskiej. Park w charakterze krajobrazowy, ze stawem pośrodku w kształcie „nerki” oraz niewielką wyspą dla ptaków. Otwarcie krajobrazowe na dwór. Park w części ogrodzony murem z kamienia ciosanego, okalającym park od strony północnej w układzie uskokowym, zwieńczonym ceglanyimi daszkami oraz zamkniętymi 3 kamiennymi słupami na planie kwadratu, artykułowanymi w narożach pasami z cegły, zwieńczonymi daszkami oraz gzymsem z cegły – z końca XIX wieku.

Ilustracja 197. Jeziorko 9, fragment parku dworskiego.

Rozległy teren parkowy przy dawnym założeniu dworskim. W części zachowany liczny starodrzew: dęby i lipy, liczne samosiejki. Układ kompozycyjny w części

zatarty. W centrum rozległy staw, oraz drugi nieco mniejszy. Park zniszczony przez nawałnicę w 2017r.

Ilustracja 198. Krojanty ul 18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich 7, fragment parku dworskiego.

Park w zespole dworsko – folwarczno – parkowym z przełomu XVIII / XIX w. Na terenie parku zachowany starodrzew, uwidoczniiony częściowo układ kompozycyjny. Teren w części ogrodzony kamienno-betonowym ogrodzeniem z metalowymi przęsłami. Obszar zniszczony przez nawałnicę w 2017 r. Zachowane egzemplarze starych dębów.

Ilustracja 199. Kruszką 16, pozostałości parku dworskiego.

Park dworski z końca XIX wieku. Na terenie parku zachowany nieliczny starodrzew, w centrum staw, otoczony starymi, przycinanymi wierzbami i olchą czarną. Zachowane nieliczne dęby i świerki. Park zniszczony przez nawałnicę w 2017r.

Ilustracja 200. Lichnowy, ul. Parkowa 7, fragment parku dworskiego.

Park w zespole dworsko - parkowym z końca XIX w.
Park posadowiony na pd.- zach. od dworu, około 1 km od wsi Lichnowach.
Założony na planie regularnego prostokąta. Wzdłuż ulicy Parkowej istnieje żywopłot grabowy. Park zaniedbany, nieliczny starodrzew. Pierwotny układ założenia nieczytelny, występują liczne samosiejki.

Ilustracja 201. Lotyń 32, pozostałości parku dworskiego.

Park z XIX w. Teren parku o powierzchni ok. 2 ha. Zachowany nieliczny starodrzew, czytelny układ kompozycyjny. Widoczne wycinki starodrzewia. Część parku pierwotnego przeznaczona na pole uprawne. Park zniszczony przez nawałnicę w 2017r. Widoczne ostatki pni starych drzew – ułatwiające odtworzenie parku.

Ilustracja 202. Niezychowice 10, park pałacowy.

Park przy założeniu pałacowym, z połowy XIX wieku. Park o powierzchni ok. 2 ha. Teren parku gęsto zadrzewiony. W zachowanym starodrzewiu dominują kłony pospolite, jesiony wyniosłe oraz lipy drobnolistne- dwie z nich uznano za pomniki przyrody. Na terenie parku znajdują się również okazałe wierzby oraz fundamenty dawnego obiektu należącego do posiadłości. Pawłowo, ul. Tucholska 15. Park w założeniu pałacowo – folwarczno – parkowym z przełomu XIX i XX w. Obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew, o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Na terenie parku przed

pałacem niewielki staw, zachowana aleja wjazdowa. Z tyłu pałacu okazałe założenie krajobrazowe z dużym, podłużnym stawem, za którym znajduje się część leśna parku. Całość założenia o powierzchni ok. 7 ha. W części krajobrazowej liczne stare dęby.

Ilustracja 203. Pawłowo, ul. Tucholska 15, fragment parku pałacowego.

Park w założeniu pałacowo – folwarczno – parkowym z przełomu XIX i XX w. Obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego okładu kompozycyjnego drzew.

Na terenie parku przed pałacem staw, zachowana aleja wjazdowa. Od strony elewacji ogrodowej pałacu okazałe założenie krajobrazowe z dużym, podłużnym stawem, za którym znajduje się część leśna parku. Całość założenia o powierzchni ok. 7 ha. W części krajobrazowej liczne stare dęby.

Ilustracja 204. Pawłówek, ul. Przytorowa 25, fragment parku dworskiego.

Park dworski z przełomu XIX i XX w. Niewielki obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany zachowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez

czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Zewnętrzny pierścień parku gęściej zadrzewiony.

Ilustracja 205. Raclawki, fragment parku dworskiego.

Park dworski bez zachowanej rezydencji z przełomu XIX i XX wieku. Obszar o powierzchni 4 ha z rozlokowanym starodrzewem, o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Zachowana aleja jesionowa. Na terenie parku w narożu znajduje się staw o urozmaiconej linii brzegowej.

Ilustracja 206. Silno, ul. Główna 14, fragment parku dworskiego.

Park w założeniu dworsko – folwarczno - parkowym z początku XX w. Wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego Nr 1080, dn. 15.01.1985 r. (zespół dworsko – parkowy). Niewielki obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Na terenie parku znajdują się stare dęby, lipy i olchy oraz niewielkich rozmiarów staw.

Ilustracja 207. Szlachetna Nowa Cerkiew 20, Park dworski.

Park w założeniu dworsko – parkowym z końca XIX w. Niewielki obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego okładu kompozycyjnego drzew. Sugeruje układ wzorowany na ogrodach angielskich. Na ternie parku znajduje się aleja lipowa. Wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego Nr 128/A, dn. 15.12.1983 r. (Zespół dworsko – parkowy).

Ilustracja 208. Topole 1, fragment parku dworskiego.

Park dworski z końca XIX w.
Niewielki obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Sugeruje układ wzorowany na ogrodach angielskich. Częściowo zachowany układ alejowy.

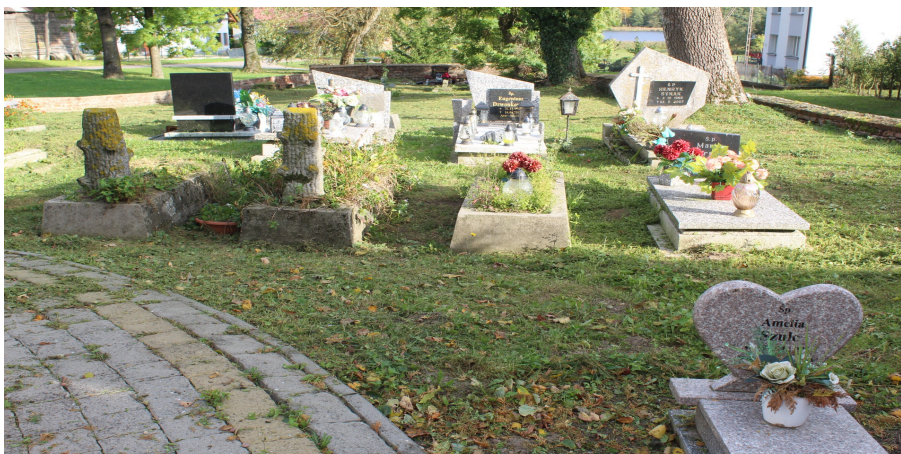
Ilustracja 209. Zbeniny 10, fragment parku dworskiego.

Park w zespole dworsko- parkowym z połowy XIX w, i początku XX w. Niewielki obszar przy dworze zajęty przez luźno rozlokowany starodrzew o urozmaiconym składzie gatunkowym, bez czytelnego układu kompozycyjnego drzew. Przeważają lipy, dęby i klony. Na terenie parku kilka okazów starych świerków. Park znacznie zdegradowany.

CMENTARZE

Bogata historia regionu i wielokulturowość oraz współczesne dzieje ukształtowały dzisiejszy obraz nekropolii na terenie gminy. Na północy przeważały cmentarze ewangelickie, które po transformacjach politycznych w części stały się katolickim, na południu natomiast przeważały cmentarze katolickie. Nekropolie na terenie gminy można podzielić na dwie główne kategorie: cmentarze przykościelne - zazwyczaj rozlokowane wokół świątyni i otoczone murem oraz cmentarze poza terenem kościelnym, z których część to cmentarze czynne, pozostałe - reliktowe. Cmentarze funkcjonujące są ogrodzone, z niewielką ilością drzewostanu. Cmentarze reliktowe są nieogrodzone, z dużą ilością drzewostanu, co czyni je często obszarami zieleni zabytkowej.

V.X.I CMENTARZE W ZESPOLE KOŚCIOŁA CIECHOCIN

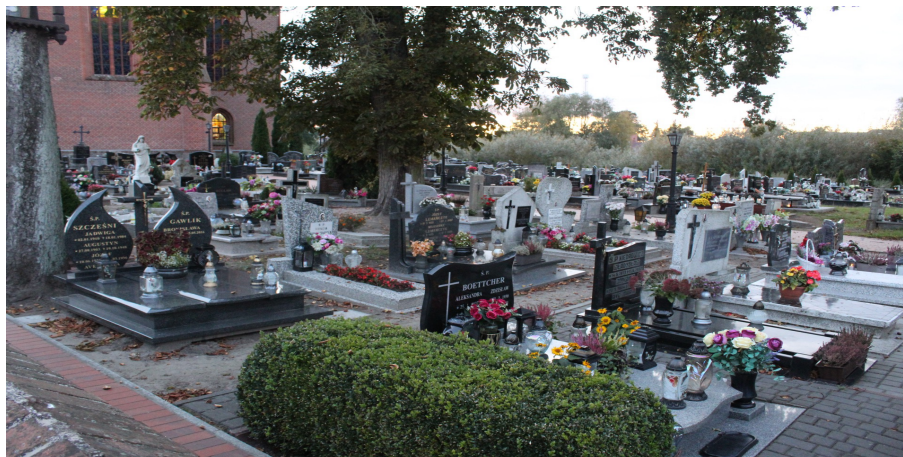

Ilustracja 210. Ciechocin ul. Jana Pawła II 6, cmentarz przykościelny.

Cmentarz parafialny założony na planie trójkąta, ogrodzony murem, którego wyniesiony fundament wykonany jest w kamieniu, wyższa część muru opracowana w cegle. Mur zwieńczony ceglany dachem. Ceglane słupki bramy wyniesione ponad

lico muru. Starodrzew od strony ul. Jana Pawła II. Na cmentarzu zachowane historyczne nagrobki z przełomu XIX / XX w. w latach 1991 - 1994 r.
-przeprowadzono rewitalizacja cmentarza.

LICHNOWY

Ilustracja 211. Lichnowy ul. Szkolna 4, cmentarz przykościelny.

Cmentarz parafialny na planie regularnego wieloboku (zbliżonego do prostokąta), z posadowionym w południowej części założenia, neogotyckim kościołem. Otoczony kamienno-ceglanym murem. Cmentarz wzdłuż granic obsadzony jest (częściowo zachowanym) starodrzewiem. Nagrobki zlokalizowane są głównie w części północnej oraz południowej nekropolii. Spośród historycznych pochówków, najstarszym zachowanym jest nagrobek miejscowego proboszcza Petera Nilscha (zm. 1837 r.). Na osi prezbiterium kościoła znajduje się główna aleja, z częściowo zachowanym starodrzewiem. Forma ochrony: Rejestr zabytków województwa pomorskiego: nr. rej. A-1843 z dnia 13.01.2009. Do rejestru zabytków wpisany jest zespół kościoła rzymskokatolickiego w Lichnowach, obejmujący: kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej, cmentarz przykościelny, mur otaczający cmentarz, zachowane płyty i krzyże

nagrobne i znajdujące się na cmentarzu starodrzew oraz fragment, działki na której położone są w/w. obiekty.

MOSZCZENICA

Ilustracja 212. Moszczenica 38, cmentarz przykościelny.

Teren cmentarza filialnego otoczony kamiennym, niewysokim murem. Na cmentarzu zachowane nagrobki z przełomu XIX i XX wieku. Nieliczny drzewostan.

NIEŻYCHOWICE

Ilustracja 213. Nieżychowice 12, fragment cmentarza przykościelnego.

Teren cmentarza filialnego rodzowego rodu Wolszlegierów, otoczony kamiennym, niewysokim murem. Na cmentarzu zachowane nagrobki z przełomu XIX i XX wieku.

OGORZELINY

Ilustracja 214. Ogorzeliny ul. Obkaska 1, cmentarz przykościelny.

Teren cmentarza parafialnego o nieregularnym kształcie, zlokalizowany wokół kościoła, z trzech stron otoczony murowanym ceglany ogrodzeniem. Brama i furtki wyodrębnione wysokimi ceglany słupkami na planie kwadratu z dwuspadowymi daszkami. Wzdłuż muru zachowany nieliczny starodrzew (kasztanowce, jesiony, klony, lipy). W południowo – zachodniej części cmentarza ceglana kaplica grobowa rodziny Prączyńskich.

OSTROWITE

Ilustracja 215. Ostrowite ul. Szkolna 5, fragment cmentarza przykościelnego.

Teren cmentarza parafialnego częściowo otoczony murowanym ogrodzeniem.
Zachowane nagrobki z początku XX w.

SŁAWĘCIN

Ilustracja 216. Sławęcín ul. Szkolna 6, cmentarz przykościelny .

Cmentarz parafialny zlokalizowany we wschodniej części terenu kościelnego, w centrum owalnicy. Zachowany nieliczny starodrzew oraz nagrobki z początku XX w.

SWORNEGACIE

Ilustracja 217. Swonegacie ul. Mestwina 16, cmentarz przykościelny

Obiekt cmentarny zlokalizowany wokół kościoła. Murowana brama wejściowa. Nieliczny starodrzew. Cmentarz otoczony ogrodzeniem z ceglanyimi filarami w przęsłach, przęsła metalowe. Najstarsze zachowane nagrobki pochodzą z początku XX w.

V.X.I CMENARZE POZA TERENEM KOŚCIELNYM

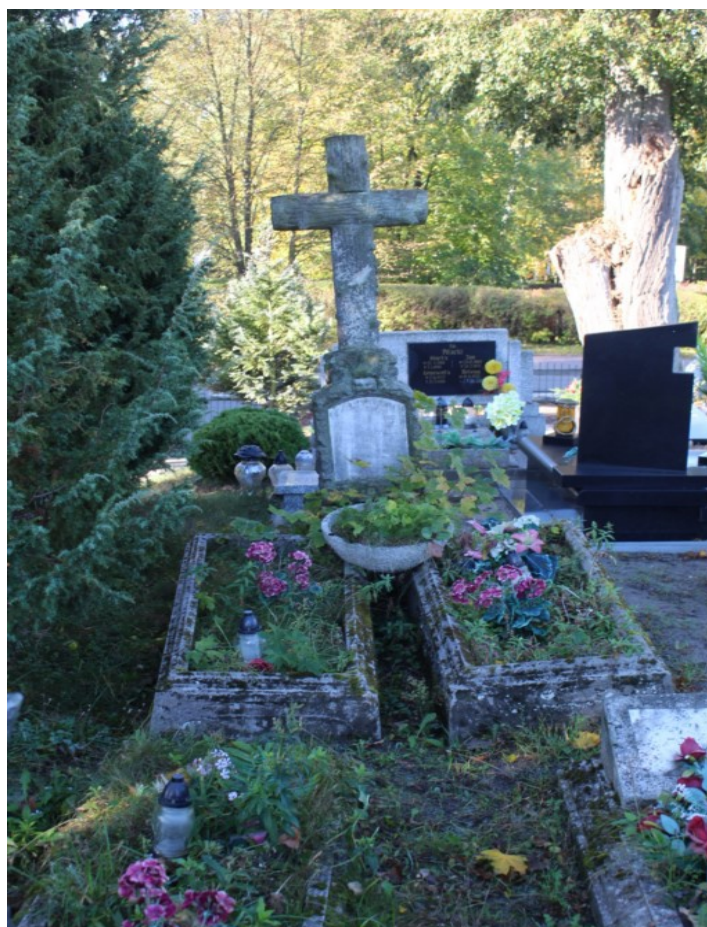
ANGOWICE

Ilustracja 218. Angowice, cmentarz zlokalizowany w lesie.

Teren cmentarza ewangelickiego, otoczony ogrodzeniem z siatki. Zachowane pojedyncze ceglane słupy ogrodzenia przy wejściu głównym. Nieliczne nagrobki z przełomu XIX i XX w. najstarszy z 1875 roku, zachowane pojedyncze egzemplarze starodrzewia.

CHARZYKOWY

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222

Ilustracja 219. Charzykowy ul.Długa/ ul.Turystyczna, cmentarz zlokalizowany w centrum wsi.

Teren cmentarza parafialnego na planie zbliżonym do kwadratu, otoczony ogrodzeniem z siatki, w części murowanymi słupami z drewnianymi przęsłami. Pojedyncze nagrobki z początku XX wieku, najstarsze z końca XIX wieku. Zachowana aleja cmentarna z nielicznym starodrzewiem.

CHOJNICZKI

Ilustracja 220. Chojniczki, cmentarz zlokalizowany w lesie.

Niewielki teren cmentarza ewangelickiego należącego do nie istniejącego już kościoła. Nieogrodzony, rozlokowany wokół licznych okazałych starodrzewia. Nieliczne nagrobki z początku XX wieku. Zachowany układ kwater.

JARCEWO

Ilustracja 221. Jarcewo, cmentarz poza obszarem wsi.

Rozległy teren cmentarza (pierwotnie ewangelickiego) zbliżony na rzucie do prostokąta. W części zachowany liczny starodrzew, głównie dęby, najstarszy ponad 400 letni. Układ kompozycyjny zachowany, w centrum neogotycka kaplica założycieli cmentarza – rodziny Kreich. Teren ogrodzony niskim drewnianym ogrodzeniem i wysokim żywopłotem grabowym.

JEZIORKI

Ilustracja 222. Jeziorki, cmentarz ewangelicki (na północ od stacji benzynowej).

Teren cmentarza nie posiada wyraźnej granicy. Określony przez licznie zachowany starodrzew. Układ kompozycyjny jest nieczytelny. Zachowane zostało kilka nagrobków w formie granitowych stell z rytymi napisami, są one nietypowe dla tego terenu.

KROJANTY

Ilustracja 223. Krojanty ul. Lipowa 9, cmentarz na terenie wsi.

Teren dawnego cmentarza ewangelickiego a od połowy XX w. - katolickiego. Zachowany liczny starodrzew, uwidoczniiony częściowo układ kompozycyjny. Zachowane nieliczne nagrobki z początku XX w.

NOWA CERKIEW

Ilustracja 224. Nowa Cerkiew, ul. 18 Pułku Piechoty Ułanów, cmentarz na skraju wsi.

Teren cmentarza otoczony ogrodzeniem, w formie murowanych z cegły słupów z drewnianymi przęsłami, słupy ceglane wyniesione ponad linię ogrodzenia. Zachowane nieliczne nagrobki z początku XX w.

PAWŁOWO

Ilustracja 225. Pawłowo ul. Okrężna, cmentarz na terenie wsi.

Obszar cmentarza zajęty przez luźno rozlokowany, nieliczny starodrzew, bez czytelnego okładu kompozycyjnego drzew. Cmentarz otoczony murowanym ogrodzeniem.

SILNO

Ilustracja 226. Silno ul. Główna/Dworcowa, cmentarz w centrum wsi.

Cmentarz o średniowiecznym rodowodzie. Teren cmentarza otoczony murowanym ogrodzeniem artykułowanym ceglany filarami, zwieńczonymi ceglana czapą, z detalem ząbkowania opracowanym w cegle. Zachowany nieliczny starodrzew. Najstarsze nagrobki pochodzą z początku XX w.

CMENTARZE RELIKTOWE

GOCKOWICE

Ilustracja 227. Gockowice 22a, cmentarz na terenie wsi.

Teren niewielkiego, rodzowego cmentarza rodziny Konietzkich w formie kwatery, otoczony niewysokim ogrodzeniem z kamienia granitowego. Nieliczne ślady nagrobków zachowanych w jednej linii. Kilka zachowanych drzew – lipy i kasztanowce.

KOPERNICA

Ilustracja 228. Kopernica, cmentarz położony w lesie.

Teren cmentarza ewangelickiego. Zachowany starodrzew, częściowo zachowany układ kompozycyjny, zachowane również fragmenty nagrobków.

POWAŁKI

Ilustracja 229. Powałki ul. Sielska, cmentarz na terenie wsi.

Niewielki obszar dawnego cmentarza ewangelickiego, na działce o kształcie trójkąta. Zachowany nieliczny starodrzew oraz pojedyncze nagrobki. Na przedmiotowym terenie liczne samosiejki.

ZBENINY

Ilustracja 230. Zbeniny, cmentarz przy trakcie komunikacyjnym.

Cmentarz przydrożny prawdopodobnie epidemiczny (droga Chojnice - Brusy) na planie czworoboku z granicznym starodrzewiem w ilości kilkunastu sztuk. Zachowane elementy nagrobków w różnej formie – kamienne obwody, formy graniastosłupów z dekoracyjnymi zwieńczeniami, zachowany śladowy układ alejek. Najstarsze nagrobki pochodzą z końca XIX w.

V.XI. NAJCENNIJSZE OBIEKTY I OBSZARY ZABYTKOWE

OBIEKTY SAKRALNE - KOŚCIOŁY

1. Ostrowite, zespół kościoła pw. św. Jakuba Apostoła wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
2. Ogorzeliń, zespół kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
3. Cieclocin, zespół kościoła pw. św. Marcina wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
4. Sławęcino, zespół kościoła pw. św. Katarzyny wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
5. Moszczenica, zespół kościoła pw. św. Bartłomieja Apostoła wraz z cmentarzem
6. Niezychowice, zespół kościoła pw. św. Trójcy wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
7. Lichnowo, zespół kościoła pw. św. Jadwigi Śląskiej wraz z cmentarzem i ogrodzeniem
8. Krojanty, zespół kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia N.M.P

PAŁACE, DWORY, PARKI, ZABUDOWA FOLWARCZNA

1. Niezychowice, pałac oficyna, folwark, park
2. Chojnaty, dwór wraz z parkiem
3. Jarcewo, dwór wraz z parkiem, zabudowa folwarczna
4. Czartolomie, dwór wraz z zespołem folwarczno-parkowym
5. Pawłówko, dwór wraz z parkiem
6. Pawłowo, pałac w zespole pałacowo-parkowym
7. Silno, dwór wraz z parkiem
8. Szlachetna Nowa Cerkiew, dwór wraz z parkiem
9. Lotyń, dwór
10. Kruszka, dwór wraz z folwarkiem
11. Topole, dwór oraz zespół folwarczno-parkowy
12. Krojanty, dwór oraz zespół folwarczno-parkowy
- 13.

ZABUDOWA PRZEMYSŁOWA I POPRZEMYSŁOWA

1. Klosnowo, budynek wyluszczeni nasion
2. Ogorzeliń, budynek produkcyjny w zespole budynków młyna

OBIEKTY DREWNIANE, MIESZKALNE I GOSPODARCZE – wpisane do rejestru zabytków oraz proponowane do wpisu do rejestru zabytków, posiadające wysoką wartość zabytkową

OBIEKTY MUROWANE, MIESZKALNE I GOSPODARCZE – wpisane do rejestru zabytków oraz proponowane do wpisu do rejestru zabytków, posiadające wysoką wartość zabytkową

ZESPOŁY LEŚNICTWA

1. Chociński Młyn
2. Drzewicz
3. Borne
4. Funka
5. Klosnowo
6. Krojanty
7. Klosnowo (Powalki)
8. Bachorze

OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY

1. Ciechocin, kapliczka słupowa typu szwedzkiego z 1786 r. (proponowana do wpisu do rejestru zabytków)
2. Pozostałe obiekty ujęte w GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW takie, jak:
  - a) kaplice słupowe
  - b) kaplice filarowe
  - c) kaplice architektoniczne
  - d) kolumny

UKŁADY RURALISTYCZNE MIEJSCOWOŚCI W TYPIE OWALNICY

VI. OTOCZENIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W XXI WIEKU – ZAGROŻENIA I WYTYCZNE

V.I. NOWA ZABUDOWA, OTOCZENIE – NAWIERZCHNIE, OŚWIETLENIE, ELEMENTY MAŁEJ ARCHITEKTURY, ELEMENTY REKLAMY, INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.

Największymi zagrożeniami dla obiektów i obszarów zabytkowych – poza ich destrukcją naturalną to nowa, często niekontrolowana zabudowa, która powoduje, iż zabytki stają się niewidoczne, tracą wartość poprzez złe komponowanie otoczenia. Przedmiotowy krajobraz kształtują zazwyczaj podobne, często powtarzające się formy i z rzadka dominanty, które na uporządkowanym tle stają się znakami rozpoznawczymi terenu.

Krajobraz naturalny gminy tworzą:

- morenowe pagórki – element powtarzalny w krajobrazie
- płaskie powierzchnie zbiorników wodnych – element powtarzalny w krajobrazie
- rzeki i strumienie z długimi pasmami zadrzewień i zarośli – element powtarzalny, z różnymi przebiegami
- lasy, w tym puszcza – zbiorowiska powtarzających się gatunków i pokrojów drzew
- „falujące” przestrzenie podzielonych na pasy pól uprawnych – krajobraz z pogranicza naturalnego i antropogenicznego – element powtarzalny (zróżnicowany)
- niewielkie lasy i zadrzewienia, w tym zabytkowe parki – element zróżnicowany – powtarzalny

Na dawny krajobraz antropogeniczny składały się:

- „falujące” przestrzenie podzielonych na pasy pól uprawnych – krajobraz z pogranicza naturalnego i antropogenicznego – element powtarzalny (zróżnicowany)
- skupiska drewnianych chałup i stodół – opracowanie w tym samym materiale, z podobnym dachem i pokryciem dachu – powtarzalne (zróżnicowanie)
- z czasem pośród, chałup pojawiła się zabudowa murowana – również o powtarzalnych formach i materiałach
- układy zabudowy powtarzały te same rytmy dachów
- wieże kościołów stały się lokalnymi rozpoznawalnymi dominantami
- traktem komunikacyjnym najczęściej towarzyszyły drzewa, dzięki temu łatwiej je było zidentyfikować w krajobrazie
- tereny były w całości zakomponowane – zabudowa, pola, lasy, łąki, jeziora etc

Ilustracja 231. Granowo – przykład jednorodnego krajobrazu kulturowego.

Obecnie krajobraz sukcesywnie niszczone jest poprzez:

- zwiększające się rozproszenie zabudowy – najczęściej powstające bez planów i regulacji,
- nową zabudową o różnych formach, kolorystyce, materiałach,
- zabudowę substandardową – kioski, „budki”, garaże, blaszaki,
- zróżnicowane elementy małej architektury i oświetlenia często w ramach jednej miejscowości,
- brak kompozycji zieleni w krajobrazie,
- zaistnienie tak zwanych „nieużytków”,
- nieuporządkowany system oznakowania, reklam, banerów degradujących już nieuporządkowaną przestrzeń – jest pierwszym zauważalnym elementem.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI ma na celu zatrzymanie powyżej wymienionych procesów w celu ochrony dziedzictwa kulturowego, uporządkowania krajobrazu, stworzenia komfortu miejsca zamieszkania i pracy oraz ochrony krajobrazu naturalnego poprzez utrzymywanie prawidłowego zagospodarowania przestrzeni.

Ilustracja 232. Rozdroże w Lichnowach – przykład dysharmonii otoczenia z elementami reklamowymi.

Ilustracja 233. Ogorzeliny – przykład dysharmonii form architektonicznych oraz rodzaju ogrodzeń.

Przywrócenie ładu zabudowy, ładu w kolorystyce obiektów i pokryć dachowych, ładu struktury urbanistycznej oraz uporządkowanie zieleni, stworzy właściwe otoczenie, w jakim powinny znajdować się zabytki. Likwidacja chaosu w zagospodarowaniu jest długotrwałym procesem. Najszybszą zmianą może być odpowiednie kształtowanie elementów reklamowych w miejscowościach.

Wytyczne dla elementów reklamowych :

- na budynkach dopuszcza się jedynie nośniki wizualnej informacji dotyczącej prowadzonej działalności w danym obiekcie
- informacja na nośniku powinna być ograniczona do nazwy instytucji, profilu działalności, adresu
- odnośniki informacji wizualnej mogą znajdować się jedynie w kondygnacji parteru i posiadać formę szyldu, bądź szyldu semaforowego na wspornikach metalowych, kutych, w kolorze grafitowym
- powierzchnia nośników informacji wizualnej nie może przekraczać 10 % powierzchni elewacji parteru, przy czym maksymalna powierzchnia szyldu może wynosić 1m², a powierzchnia szyldu semaforowego maksymalnie 0,5m², powierzchnia szyldu semaforowego zawiera się również w 10% dopuszczalnych na informację wizualną na elewacji
- zabrania się umiejscawiania jakichkolwiek nośników informacji ponad gzymsem parteru i na wszystkich innych ścianach, czy fragmentach budynku, za wyjątkiem hoteli, instytucji kultury i instytucji lub firm, przez które budynki w całości są wykorzystywane. Informacja powinna być ograniczona do nazwy danej firmy / instytucji
- nośniki informacji wizualnej powinny być rozmieszczone z uwzględnieniem kompozycji elewacji, nie mogą znajdować się, bądź przesłaniać elementy artykułujące elewację, takie, jak okna, drzwi, witryny, bramy i przejazdy, gzymsy, cokoły, lizeny, pilastry, boniowania, fryzy, nisze i inne tego typu nie wymienione
- nośniki wizualnej informacji należy umieszczać tak, aby żadna z ich krawędzi nie była bliżej niż 10 cm od elementów artykułujących elewację, wymienionych powyżej. Ta sama odległość - od witryny
- dopuszcza się grupowanie większej ilości nośników informacji we wspólne ramy i pola

- zarówno wykonanie, jak i montaż nośników powinny być najwyższej jakości, materiały z których wykonano nośniki powinny być naturalne, bądź wyglądem zbliżone do naturalnych
- kolorystyka nośników powinna być ograniczona (za wyjątkiem logo firmy), do stonowanych kolorów, powierzchnie nośników nie mogą być polerowane, szkliste i odbijać światła
- zabrania się stosowania nośników informacji wizualnej o fosforyzujących, pulsujących, migotliwych, błyskowych, czy zmieniających się światłach;
- nośniki informacji wizualnej wykonane z wszelkiego rodzaju tekstyliów czyli szeroko pojęte banery, dopuszcza się jedynie jako tymczasowe – np.: towarzyszące bieżącym wydarzeniom

Nośniki informacji wizualnej wokół budynków:

- nie należy stosować żadnych elementów przestrzennych, zarówno w formie rzeźb, jak i elementów małej architektury, które będą kojarzyć się z prowadzoną przez firmę bądź instytucję działalnością
- zabrania się lokalizowania nośników wizualnej informacji na elementach towarzyszących budynkowi, takich jak schody, ogrodzenia, bramy i furty, balustrady, i inne nie wymienione
- w przypadku wszelkiego rodzaju punktów gastronomicznych – restauracji, barów, kawiarni; etc. można na elewacji lub na stojącym wolno stelażu w formie np.: sztalugi umieszczać informacje o oferowanych przez dany lokal produktach itp.
- nie dopuszcza się zadaszeń i parasoli, które stanowią nośniki informacji wizualnej
- dopuszcza się nośniki informacji wizualnej wykonane w neutralnych materiałach na tymczasowych ogrodzeniach ogródków gastronomicznych oraz na meblach w ogródkach gastronomicznych

Nośniki informacji wizualnej niezwiązane z budynkami:

- dopuszcza się i zaleca stosowanie ujednoczonych nośników informacji wizualnej, informujących o lokalizacji danej instytucji, firmy czy lokalu w formie drogowskazów umieszczanych na słupach
- ich ilość powinna być ograniczona do najważniejszych instytucji, takich, jak instytucje kultury, banki, hotele, etc. oraz firmy i lokale, które obsługują ruch turystyczny
- zarówno słupy, jak i drogowskazy powinny posiadać tę samą szatę graficzną, która jest tłem do zawartej na nich informacji
- dopuszcza się stosowanie w ograniczonej ilości słupów ogłoszeniowych, na których można umieszczać plakaty reklamowe informujące o bieżących wydarzeniach i bieżącej działalności firm na terenie miejscowości

Ilustracja 234. Trakt komunikacyjny w Ciechocinie.

VII. GENERALNE WYTYCZNE KONSERWATORSKIE

VII.I. GENERALNE WYTYCZNE URBANISTYCZNYE

Zasady ochrony dotyczące ochrony układu ruralistycznego:
(dotyczą nowej zabudowy, która będzie dogęszczała istniejący układ)

- zachować układ i podziały działek
- w przypadku wyburzanych obiektów – nowe powinny odtwarzać obiekty pierwotne w zakresie wyglądu zewnętrznego
- przy ulicach należy wyznaczyć linie zabudowy, wynikające z linii zabudowy kilku sąsiadujących budynków w relacji z projektowanym obiektem
- sugeruje się utrzymać charakter nowej zabudowy, zgodny z charakterem otoczenia
- kolorystyka nowych obiektów powinna harmonizować z kolorystyką sąsiedniej zabudowy- odcieni bieli i naturalnych tynków, jasnych szarości, „piaskowców”
- należy dążyć do uzupełniania zabudowy kwartałowej i jej porządkowania

Ilustracja 235. Ogorzeliny – kościół, ogrodzenie cmentarza, starodrzew.

Zasady kształtowania przestrzeni publicznych:

- nie zaleca się stosowania ogrodzeń betonowych
- nie zaleca się stawiania obiektów z blachy trapezowej, falistej bądź sztucznych materiałów, a istniejące należy wyburzyć przy ich „śmierci technicznej”. Zabrania się budowy lub montażu pawilonów, kiosków itp. z wyłączeniem czasowych ogródków letnich (po uzyskaniu stosownych zezwoleń na ich czasowe posadowienie)
- nie zaleca się wprowadzania jednorodnej kolorystyki elementów metalowych w ogrodzeniach, odcienie grafitowe oraz czernie
- nie zaleca się budowania nowych ogrodzeń z elementów metalowych o rozbudowanych ozdobnych formach. Są one obce stylistycznie w zabudowie wiejskiej
- nie zaleca się stosowania ogrodzeń z siatki,
- zaleca się stosowanie ogrodzeń drewnianych
- zaleca się, aby przy budynkach otynkowanych, przęsła ogrodzenia były tynkowane, a przy budynkach ceglanych - ceglane, zaleca się drewniane wypełnienia przęseł – z desek, o jednolitej wysokości
- cokoły ogrodzeń , murów - granitowe
- zaleca się stosowanie nawierzchni granitowych na chodnikach – jako kilkukrotnie trwalszych od betonowych i bardziej estetycznych-sugeruje się ich systematyczną wymianę, sugeruje się wykonanie chodników z płomieniowanych lub groszkowanych kostek granitowych. W dojazdach do posesji i w lokalnych drogach , ścieżkach, zaleca się nawierzchnie przepuszczalne – naturalne
- dla ulic w obrębie owalnicy sugeruje się zmianę nawierzchni asfaltowej na nawierzchnię z kostki granitowej, spełniającej wymogi dla nawierzchni jezdnych
- zaleca się wymianę starych betonowych latarni na nowe, metalowe w kolorze grafitowym o prostych współczesnych formach, bądź w formie historycznej, zbliżonej do formy, w jakiej latarnie występowały pierwotnie. Sugeruje się oświetlenie LED o „cieplej” kolorystyce
- zaleca się ujednoczenie elementów małej architektury, wykonanie ich z materiałów historycznych/tradycyjnych, jak kamień, metal, w uzupełnieniu z drewnem
- zaleca się zachowanie szpalerowych nasadzeń drzew przy drogach dojazdowych.

VII.II. GENERALNE WYTYCZNE ARCHITEKTONICZNE

Ogólne zasady ochrony dotyczące zabudowy istniejącej :

- dla obiektów z opracowanymi kartami wiążące są zasady ochrony, określone w karcie, poniższe stanowią ich uzupełnienie
- zachować budynek jego bryłę i formę oraz detal architektoniczny
- zachować lub odtwarzać pokrycia dachowe strzechą z koźlinami na obiektach drewnianych
- dla każdego obiektu określonego w karcie, jako obiektu o wysokiej wartości, należy sporządzić dokumentację konserwatorską, dotyczącą sposobu zachowania, konserwacji, rekonstrukcji elewacji budynku
- wszystkie prace prowadzone przy zabytkowych budynkach, obiektach, budowlach na tym terenie należy prowadzić po uzgodnieniu z właściwym konserwatorem zabytków

- przy wymianie pokrycia dwuspadowego dachu o kącie nachylenia powyżej 30° należy stosować dachówkę ceramiczną, karpiówkę, układaną w koronkę, w kolorze cegły czerwonej, zakaz wprowadzania w połacie dachowe od frontu jakichkolwiek dodatkowych nowych lukarn, facjat, okien połaciowych itp.
  - przy wymianie dachu poniżej 30° dopuszcza się blachę tytanowo-cynkową na „rąbek stojący” i miedzianą oraz papę. Kolory pokrycia dachowego dopuszczalne są jedynie w naturalnym kolorze stosowanego materiału; dopuszcza się stosowanie okien połaciowych z wykluczeniem okien w typie wszelkiego rodzaju kopuł
  - dla skomplikowanych form architektonicznych dachowych, jak: kościoły, kaplice, sygnaturki na kamienicach, budynki użyteczności publicznej, dopuszcza się zastosowanie, jako materiału kryjącego dach - blachę tytanowo-cynkową, blachę miedzianą oraz blachę aluminiową – kolor - grafit – po uszczegółowieniu rodzaju materiału dla konkretnych obiektów z właściwym konserwatorem zabytków.
  - w przypadku wymiany pokryć dachowych innych, niż wskazane powyżej, a będących pokryciami oryginalnymi, należy stosować pokrycie z oryginalnego materiału
  - dopuszcza się stosowanie okien połaciowych (oprócz elewacji frontowych),
  - nowe okna oraz witryny sklepowe należy wykonać, jako drewniane, z podziałami w charakterze i detalu dostosowanym do obiektu
  - nową stolarkę drzwiową sugeruje się wykonać jako drewnianą, wg historycznych wzorów, dostosowaną do charakteru obiektu
  - zakazuje się wprowadzania na elewacje jakichkolwiek okładzin i ozdób, w tym kamiennych i ceglanych (z wyłączeniem odtwarzania historycznych elementów)
  - zalecane wykonanie schodów do budynków z materiałów kamiennych - granit, w przypadku zachowanych oryginalnych schodów odtworzenie powinno być wykonane z analogicznego materiału
  - schody terenowe przy obiektach powinny być wykonane z materiałów kamiennych – granit, przy odtwarzaniu schodów stosować pierwotną technikę wykonania
-
- przy remoncie obiektów historycznych należy zrekonstruować detal – opaski okienne, drzwiowe, gzymsy, wg zachowanych na innych budynkach, lub wg materiałów ikonograficznych, bądź archiwalnych
  - dla obiektów ocieplonych wykonać uproszczony detal architektoniczny nawiązujący do stylu budynku, na elewacjach bocznych oraz na elewacji frontowej należy ściągnąć docieplenie i przywrócić elewacji pierwotny wygląd
  - przy remontach doprowadzać elewacje możliwie do pierwotnego stanu, z zachowaniem oryginalnych materiałów i technik wykonania, dopuszcza się współczesne techniki i materiały, o ile wizualnie będą odwzorowywać pierwotne
  - kolorystykę elewacji utrzymać w odcieniach bieli, jasnych szarości i piaskowców, w przypadku budynków, gdzie badania tynków wykażą oryginalną kolorystykę - malować obiekt zgodnie z wynikami badań, a w przypadku obiektów o koloryzowanym tynku, pozostawić tynk w jego naturalnym kolorze
  - należy wprowadzić jednolity typ drzwiczek skrzynek instalacyjnych na elewacji – kolor grafit z okuciami z płaskowników z pseudoćwiekami, wskazane jest chowanie skrzynek w grubości muru.

Zasady kształtowania nowej zabudowy:

- maksymalne gabaryty projektowanych budynków powinny być dostosowane do otoczenia, nie mogą przekraczać wysokością budynków sąsiadujących, w przypadku braku odniesienia, nowe obiekty powinny posiadać liczbę kondygnacji i wysokość, jaka występuje w ich najbliższym otoczeniu
- ze względu na charakter zabudowy wiejskiej nowe obiekty w bryle powinny naśladować „rozdrobnienie” zabudowy, charakterystyczne dla zastanego układu urbanistycznego. Zabudowa powinna być kalenicowa, bądź szczytowa, w zależności od wyników badań w poszczególnych układach ruralistycznych
- dachy powinny być kształtowane jako dwuspadowe, z ograniczoną ilością lukarn, nie powinny znacznie wychodzić poza lico elewacji. Zakaz stosowania dachów asymetrycznych
- zakazuje się lokalizacji budynków substandardowych (pawilony, kioski, itd.);
- w przypadku niskich budynków wznoszonych w ciągu ulicznym, nie mogą one gabarytami – najwyższy punkt w kalenicy – przekraczać sąsiedztwa o więcej, niż 10%
- nowe budynki nie mogą posiadać tynków natryskowych, jedynie zacierane ręcznie, w jasnych kolorach (odcienie bieli, szarości, piaskowych szarości)
- na dachach o kącie nachylenia powyżej 30° należy stosować dachówkę ceramiczną, karpiówkę, w kolorze ceglasczerwonym, zakaz wprowadzania w połacie dachowe jakichkolwiek lukarn, facjat itp. od strony ulicy
- na dachach o kącie nachylenia pomiędzy 20° a 30° należy stosować blachę płaską w kolorze naturalnym, zakaz wprowadzania w połacie dachowe jakichkolwiek lukarn, facjat itp. od strony ulicy
- budynki mogą posiadać elewacje wykończone okładziną kamienną – np. lokalny kamień granitowy, bądź klinkierową, lub drewnianą – szalowanie deskami.
- stosowanie okładzin na nowych obiektach powinno być ograniczone do wykonania w całości elewacji w danym materiale, bądź do wykonania elementów kompozycyjnych, jak: gzymsy, cokoły
- we współczesnych obiektach zakazuje się stosowania historycznych elementów, jak boniowanie parteru, pięter czy naroży budynków, kolumn o historyzującym detalu
- zakazuje się w zakresie detalu używania kamieni szlifowanych oraz klinkierów o gładkich, szklwionych i jednobarwnych powierzchniach.

Ilustracja 236. Ciechocin – Kościół, cmentarz i mur cmentarny, starodrzew

VII.III. GENERALNE WYTYCZNE DLA TERENÓW ZIELENI ZABYTKOWEJ

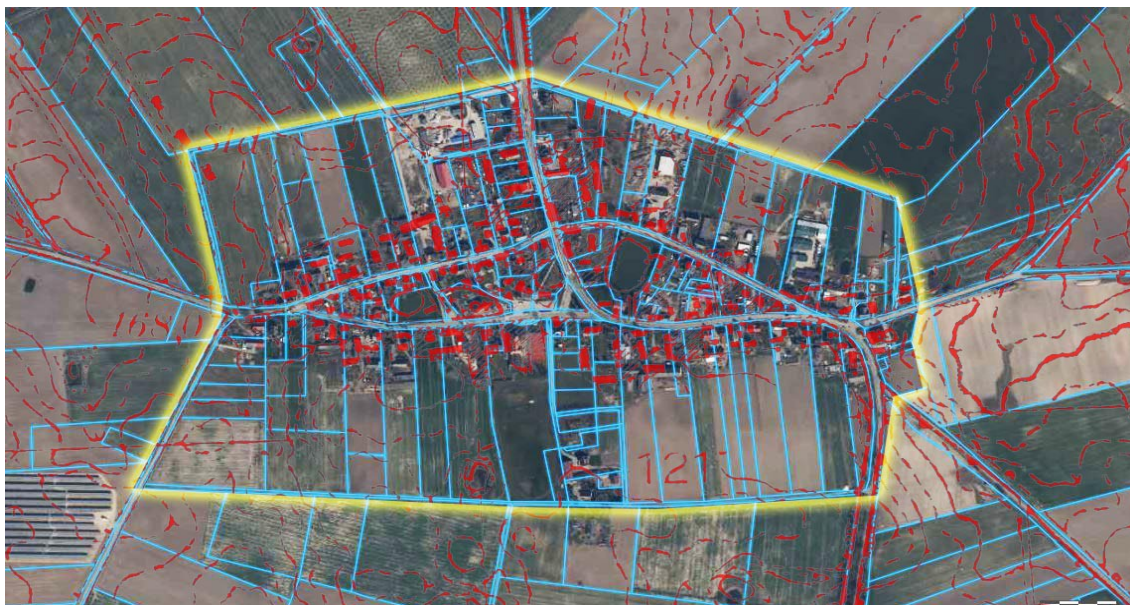
Wytyczne dla terenów parków i cmentarzy:

- Należy wykonać studia przyrodniczo - dendrologiczne dla obszarów parków i cmentarzy posiadających wartość zabytkową. Na tej podstawie można będzie dokładnie określić, które drzewa są szczególnie cenne dla układów oraz jak należy prowadzić nasadzenia
- Parki i cmentarze należy otoczyć opieką
- Należy wycinać samosiejki w obszarze zabytkowych parków i cmentarzy oraz centrów układów wsi owalnicowych
- Należy poddać rewitalizacji stawy w granicach historycznych założeń i układów
- Należy „dogęszczać” zabudowę istniejące wsie, zgodnie z zastanym układem ruralistycznym, tak aby się nie „rozrastały” i pozostały skupiskami zabudowy lokalizowanej w otwartym rolniczym terenie
- Na terenie gminy istnieją historyczne parki, które po rewitalizacji mogą stworzyć np. sieć parków dworskich, będących nową atrakcją turystyczną
- Na cmentarzach i wzdłuż dróg należy odtwarzać nasadzenia alejowe

VII.IV. POSTULATY KONSERWATORSKIE

1. Dla obszaru gminy należy wykonać dokumentację konserwatorskie oraz konserwatorsko-urbanistyczne, obejmujące obszary parków dworskich, cmentarzy oraz układów ruralistycznych owalnic.
2. Dla proponowanych do wpisu do rejestru zabytków obiektów należy wykonać stosowne dokumentacje (m.in. „białe karty”. Wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków powinny posiadać przedmiotowe karty).
3. Postuluje się wykonanie dokumentacji konserwatorskich studialnych dla opracowanych typologicznie zespołów zabudowy zabytkowej na terenie gminy.

4. Na podstawie proponowanych opracowań konserwatorsko-urbanistycznych należy wyznaczyć kierunki dalszych działań w obszarach pałacowo-parkowych, dworsko-parkowych i innych posiadających wartość zabytkową.
5. Należy opracować studium konserwatorskie dla gminy obejmujące m.in. zakresy (wytyczne) rewaloryzacji i remontów konserwatorskich obiektów (obejmujące m.in. dachy, kolorystykę, materiały itd.) oraz rewitalizacji obszarów zabytkowych (parki, cmentarze), celem przywracania ładu przestrzennego w przedmiotowym obszarze. Dla cmentarzy należy opracować dokumentację konserwatorskie obejmujące zabytkowe nagrobki cmentarne gminy.
6. Zapisy Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami powinny znaleźć odzwierciedlenie w planach miejscowych.
7. W planach miejscowych tereny owalnic z tzw. „pierścieniem” powinny posiadać strefy ochrony konserwatorskiej.
8. Historia gminy, a w szczególności jej krajobraz kulturowy powinien stać się częścią programu edukacyjnego w szkołach
9. Na terenie gminy powinna powstać sieć parków, sieć owalnic oraz sieć zabytkowych kościołów o rodowodzie średniowiecznym. Sieci te jako produkt turystyczny powinny mieć odzwierciedlenie w mediach internetowych oraz systemie tablic informacyjnych. Działania te powinny być poprzedzone opracowaniem stosownej dokumentacji konserwatorskiej, celem pełnego rozpoznania przedmiotowych zagadnień w obszarze gminy.
10. Oznakowanie dziedzictwa kulturowego powinno się również znaleźć przy drogach, szlakach turystycznych i rowerowych.
11. Na terenach o szczególnym znaczeniu powinny powstać punkty informacyjne, punkty np. z pamiątkami – lokalne rzemiosło i lokalne produkty rolne.
12. Należy zidentyfikować krajobraz kulturowy terenów tzw. Kosznejderii – jako unikalnego w skali kraju rodzaju osadnictwa i pozostałości po nim, celem uznania obszaru jako pomnik historii, wzbogacając ofertę turystyczną Gminy.
13. Sugeruje się utworzenie lapidariów na obszarach cmentarzy rodowych, poprzedzone stosownymi dokumentacjami, w tym obejmujące zagospodarowanie przedmiotowych terenów.
14. Sugeruje się opracowanie dokumentacji remontowo– konserwatorskich obiektów kubaturowych i obiektów małej architektury ujętych w GEZ, posiadających wysoką wartość zabytkową, a będących w średnim oraz złym stanie zachowania.
15. Obiekty ujęte w GEZ, posiadające wysoką wartość zabytkową powinny posiadać dokumentację w formie kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych oraz ruchomych.
16. Dla obiektów zabytkowych posiadających zły stan zachowania (z docelową możliwą rozbiórką) sugeruje się opracowanie dokumentacji zachowawczych (np. w postaci kart ewidencyjnych).
17. Postuluje się opracowanie dokumentacji konserwatorskich w zakresie zabytkowego wyposażenia kościołów, kaplic i innych obiektów sakralnych.

Ilustracja 237. Zdjęcie satelitarne Sławęcina z naniesioną na czerwono mapą z początku XX wieku, wyznaczona przykładowa strefa ochrony konserwatorskiej – kolor żółty

VIII. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI A ZAMIERZENIA GMINY CHOJNICE – WYTYCZNE DO REALIZACJI

VIII.I. GŁÓWNE CELE POLITYKI GMINNEJ ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW

W okresie najbliższych czterech lat obowiązującego GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY CHOJNICE, głównym celem gminy powinno być, jak już wspomniano, stworzenie odpowiednich opracowań i dokumentacji pozwalających w pełni rozpoznać i zidentyfikować dziedzictwo kulturowe obszaru. Na tej podstawie należy stworzyć prawo miejscowe, mające na celu ochronę krajobrazu kulturowego – antropogenicznego i naturalnego. Ze względu na ochronę krajobrazu, najistotniejsze jest wyodrębnienie obszarów chronionych, dla których można określić granice i ukierunkować szczególnie nowe budownictwo tak, aby harmonizowało z krajobrazem kulturowym. Historyczne mapy, zdjęcia pokazują, jak bardzo uporządkowany był krajobraz wsi i terenów przyległych. Otwarte rolnicze obszary podzielone alejami drzew przy ulicach, rzekach, czy wyższą roślinnością na miedzach, kontrastowały ze zwartymi obszarami leśnymi. W takim krajobrazie istniały wsie z uporządkowaną zabudową, ujednoliconą kolorystyką elewacji i dachów, etc. Ta konsekwencja w kształtowaniu krajobrazu i siedlisk ludzkich stworzyła malowniczy krajobraz, w którym współgrały elementy antropogeniczne i przyrodnicze. Tej konsekwencji zabrakło niestety po II wojnie światowej i przez ponad 80 lat krajobraz był degradowany przez bezwiednie rozprzestrzeniającą się zabudowę wokół wsi i na jej terenie, tworząc nowe układy. Takie postępowanie było oznaką nowej epoki, nowych idei i ideologii, niemniej było też oznaką braku zrozumienia dla osiągnięć minionych epok. Działania opisane w tekście mają przywrócić ład przestrzenny, wydobyć kulturowe i historyczne wartości, związać mieszkańców z miejscem i tradycją, a przez odmienność i indywidualizm tej „lokalnej ojczyzny”, stać się atrakcją turystyczną. Większość działań związanych z zielenią, infrastrukturą, elementami małej architektury jest możliwe do zrealizowania w okresie kilku do kilkunastu lat. Efektem działań będzie przywrócenie wsi o wizerunku, jaki funkcjonował tu ponad 100 lat temu, w nowoczesnej formie.

VIII.II. POSTULOWANE WPISY DO REJESTRU ZABYTKÓW – OCHRONA OBIEKTÓW

LP.	Obiekt	Czas powstania	Adres
1.	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PW. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ WRAZ Z CMENTARZEM, OGRODZENIEM I STARODRZEWIEM	XVI w., 1743 r.	SŁAWĘCIN ul. SZKOLNA nr 6
2.	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PW. ŚW. TRÓJCY WRAZ Z CMENTARZEM I OGRODZENIEM	1581 r., XIX w.	NIEŻYCHOWICE nr 12
3.	KAPLICA GROBOWA RODU PRĄDZYŃSKICH	1823 r.	OGORZELINY ul. SŁAWĘCIŃSKA nr 2
4.	KAPLICA CMENTARNA	ok. 1914 r.	JARCEWO 1 KM NA WSCHÓD OD ZESPOŁU FOLWARCZNEGO
5.	KAPLICA SŁUPOWA	1786 r.	CIECHOCIN, ul. GŁÓWNA/CICHA
6.	CMENTARZ EWANGELICKO - RZYMSKOKATOLICKI	II połowa XIX w.	JARCEWO 1 KM NA WSCHÓD OD ZESPOŁU FOLWARCZNEGO
7.	PAŁAC WRAZ Z OFICYNAMI	połowa XIX w., 1915 r.	NIEŻYCHOWICE nr 10
8.	ZESPÓŁ DWORSKO - PARKOWY	koniec XIX w.	CHOJNATY nr 6
9.	DWÓR	przełom XVIII/XIX w., połowa XIX w.	LOTYŃ nr 32
10.	ZESPÓŁ DWORSKO - PARKOWY	przełom XIX/XX w.	PAWŁÓWKO ul. PRZYTOROWA nr 25
11.	BUDYNEK WYŁUSZCZARNI NASION	1913 r.	KŁOSNOWO nr 1
12.	ZESPÓŁ MŁYNA – BUDYNEK MIESZKALNY I PRZEMYSŁOWY	1919 r.	OGORZELINY ul. MŁYŃSKA nr 9
13.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	lata 1880 - 1900	KAMIONKA nr 1
14.	BUDYNEK MIESZKALNY W ZAGRODZIE	II połowa XIX w.	SEPIOT nr 7

15.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	II połowa XIX w.	WĄCZOS nr 10
16.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY W ZESPOLE MŁYNA	lata 1880 - 1900	CHOCIŃSKI MŁYN nr 9
17.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	przełom XIX/XX w.	WĄCZOS nr 8
18.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	początek XX w.	SWORNEGACIE ul. MESTWINA nr 5
19.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	lata 20. XX w.	CHOCIŃSKI MŁYN nr 8
20.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	II połowa XIX w.	SEPIOT nr 3
21.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	początek XX w.	SWORNEGACIE ul, MIĘDZYMOSTOWA 35
22.	BUDYNEK MIESZKALNY DREWNIANY	koniec XIX w.	MOSZCZENICA nr 41
23.	BUDYNEK MIESZKALNY	początek XX w.	OSTROWITE ul. SZKOLNA nr 12 - 14
24.	BUDYNEK MIESZKALNY	początek XX w.	OSTROWITE ul. SZKOLNA nr 16 - 18
25.	BUDYNEK MIESZKALNY	początek XX w.	OSTROWITE ul. GŁÓWNA nr 17 - 19
26.	BUDYNEK MIESZKALNY	początek XX w.	OSTROWITE ul. GŁÓWNA nr 29
27.	BUDYNEK MIESZKALNY	początek XX w.	NIEŻYCHOWICE nr 98
28.	BUDYNEK MIESZKALNY	1927 r.	MOSZCZENICA nr 39 - 39A
29.	BUDYNEK MIESZKALNY	1906 r.	MOSZCZENICA nr 5
30.	ZESPÓŁ BUDYNKÓW LEŚNICTWA	1906 r.	CHOCIŃSKI MŁYN nr 3
31.	BUDYNEK GOSPODARCZY DREWNIANY W ZESPOLE MŁYNA	lata 1880 - 1900	CHOCIŃSKI MŁYN nr 9
32.	BUDYNEK GOSPODARCZY DREWNIANY	początek XX w.	ZBRZYCA nr 7
33.	STODOŁA	koniec XIX w.	PŁĘSNO nr 1A
34.	STODOŁA	1913 r.	KŁODAWA nr 29
35.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XVI w.	OSTROWITE
36.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	LICHNOWY
37.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	OGORZELINY
38.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XVI w.	SŁAWĘCIN

39.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	CIECHOCIN
40.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	GRANOWO
41.	UKŁAD RURALISTYCZNY	początek XIX w., na wcześniejszych elementach układu	ZBENINY
42.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	CHOJNICZKI
43.	UKŁAD RURALISTYCZNY	XV w.	SILNO
44.	ZESPÓŁ OSADNICZY NAD JEZIOREM OSTROWITE – STANOWISKO WIELOKULTUROWE		

Sugeruje się wykreślenie z wykazu GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW obiektów, które posiadają niską wartość zabytkową lub pozbawione są cech zabytków na skutek nieprawidłowo przeprowadzonych remontów.

VIII.III. Dotacje

Podstawowym warunkiem udzielania dofinansowania jest wpis do rejestru zabytków obiektu, na który czynione są starania o dotacje (do rejestru „A” – zabytki nieruchome, do rejestru „B” – tzw. zabytki ruchome, do rejestru „C” – zabytki archeologiczne).

O dotację może się ubiegać właściciel lub posiadacz zabytku albo jednostka posiadająca zabytek w trwałym zarządzie.

O dofinansowanie można ubiegać się m.in. u:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie,
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

Zarówno u Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku, jak i u Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie można się starać o dotacje na planowane prace (w cyklu jednorocznym), jak i o refundację kosztów poniesionych na prace przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (na całość prac ujętych pozwoleniem konserwatorskim, zakończonych i odebranych przez urząd konserwatorski).

- W Urzędzie Marszałkowskim w Gdańsku (termin ogłaszany indywidualnie – na stronie internetowej urzędu),
- W Wojewódzkim Funduszu Ochrony Środowiska,
- W Narodowym Funduszu Ochrony Środowiska,
- Funduszu Kościelnym,
- Inne konkursy bieżące.

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane na planowane remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym, na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Ponadto prywatni właściciele, związki wyznaniowe (np. parafie) itp. mogą się starać o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku w jednostkach samorządu na szczeblu gminy i powiatu. Każda z instytucji dofinansujących prace przy zabytkach ma indywidualne zasady przyznawania dofinansowania, oddzielne formularze i może wymagać różnych załączników. W części miast i gmin Województwa Pomorskiego na stałe funkcjonuje w ich budżecie fundusz dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub

robót budowlanych przy zabytku, a radni corocznie podejmują uchwałę co do jego wysokości,

a w późniejszej fazie określają jego beneficjentów. Występują też jednostki terytorialne w województwie, które każdorazowo indywidualnie określają beneficjenta i kwotę dotacji (uchwałą rady).

W poszczególnych jednostkach samorządu (zarówno na szczeblu województwa - Urzędzie Marszałkowskim, jak i na szczeblu powiatu i gminy) oraz w Funduszu Kościelnym można się starać o dotacje na prace planowane (zazwyczaj w cyklu jednorocznym).

W Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie, u Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku oraz w Urzędzie Marszałkowskim w Gdańsku dofinansowanie może zostać udzielone na:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;

- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

W w/w instytucjach można starać się o dofinansowanie do 50 % kosztów wykonania prac ujętych w pkt. 1-17. Jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy jego stan zachowania wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, można starać się o dofinansowanie do 100% kosztów potrzebnych na przeprowadzenia tych prac.

IX ARCHEOLOGIA

IX.I Opracowanie tekstowe

Historia badań archeologicznych

Początek odkrywania archeologicznego dziedzictwa tych ziem przypada na 2 połowę XIX wieku. Archeologia jako dziedzina wiedzy naukowej dopiero się rodziła, zaś badania archeologiczne prowadzili wówczas głównie badacze wykształceni w ramach innych dyscyplin: biolodzy, lekarze, inżynierowie oraz właściciele ziemscy. Powstawały lokalne towarzystwa naukowe, które prowadząc wykopaliska i pozyskując zabytki od przypadkowych znalazców tworzyły zaczątki muzeów. Wymienić należy tu powstałe w 1875 roku Towarzystwo Naukowe w Toruniu oraz Naturforschende Gesellschaft w Gdańsku. Amatorskie badania prowadzili także właściciele majątków ziemskich, na terenie których dokonywano przypadkowych odkryć. Za najwcześniejsze amatorskie badania archeologiczne na terenie gminy uznać należy prace A. Schmidta, oficera z Grudziądz, który w 1896 roku znalazł i zbadał dwa groby skrzynkowe i dwa kurhany w Sławęcinnie. Muzeum Prowincjonalne Zachodniopruskie (Westpreussische-Provincial Museum) najmocniej przyczyniło się do poznania historii regionu. Należy wymienić jego pracownika Hugo Conwentza. W 1883 roku w trakcie prospekcji terenowej, zlokalizował on na wyspie na Jeziorze Ostrowite wały grodu, znalazł ceramikę „typu grodowego” i kości. W 1930 roku Zdzisław Rajewski odbył dwutygodniową prospekcję terenu powiatu chojnickiego i tucholskiego, w czasie którego zebrał i opracował materiały ze stanowisk archeologicznych na tym obszarze. Część zabytków pozyskał on sam, część pochodziła ze zbiorów prywatnych. Lata międzywojenne nie owocowały dużym przyrostem materiału źródłowego, zaowocowały natomiast szerszymi opracowaniami o charakterze syntetycznym. Należy wymienić tu prace akademickich archeologów: Józefa Kostrzewskiego, Władysława Łęgi. Drugi z badaczy w swojej pracy poświęconej kulturze Pomorza we wczesnym średniowieczu poświęcił uwagę zespołowi osadniczemu w Ostrowitem. W latach 60-tych wzrosło zainteresowanie ośrodków uniwersyteckich omawianym regionem. W 1969 roku Stefan Karol Kozłowski z Uniwersytetu Warszawskiego prowadził prace wykopaliskowe na obozowiskach mezolitycznych w Swornegaciach. Prace te kontynuował w latach 1977-1983 Zbigniew Bagniewski z Uniwersytetu Warszawskiego. Na przełomie lat 60. i 70. XX wieku Gerard Wilke z Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu przeprowadził prospekcję terenową oraz

badania sondażowe na stanowiskach na terenie powiatów chojnickiego i tucholskiego.

Koncentrował się on szczególnie na stanowiskach datowanych na okres wczesnego średniowiecza, badając m.in. grodziska w Charzykowych. Od lat 60. XX. wieku zanotować należy aktywność badaczy związanych z Uniwersytetem Łódzkim, prowadzących badania na terenie Borów Tucholskich w ramach Pomorskiej Ekspedycji Archeologicznej Katedry Archeologii UŁ. W latach 1969-1985 i następnie 1990-1992 badane było grodzisko wczesnośredniowieczne w Raciążu.

Przeprowadzono wówczas również badania powierzchniowe terenu wczesnośredniowiecznej kasztelani raciąskiej. W latach 1994-97 Katedra Archeologii UŁ (później Zakład Archeologii Pomorza UŁ) prowadziła prace wykopaliskowe na cmentarzysku kultury pomorskiej w Gockowicach, zaś w 1996 roku było badane cmentarzysko łużyckie i wielbarskie w Lotyniu.

W 2006 roku Fundacja Uniwersytetu Łódzkiego prowadziła badania na tracie obwodnicy Chojnic. Przebadano wówczas częściowo osadę kultury wielbarskiej w Pawłótku (Lipienicy).

W latach 1993-94 Katedra Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego prowadziła badania w Ostrowitem pod kierownictwem J. Kmiecińskiego. W latach 1995-1996 badania wykopaliskowe na tym stanowisku prowadziła ekipa z Zakładu Archeologii Średniowiecza i Czasów Nowożytnych Instytutu Archeologii i Etnologii UMK w Toruniu. Przeprowadzono wówczas także badania podwodne. Od 2000 roku zespół osadniczy na wschodnim brzegu jeziora jest sukcesywnie badany przez Zakład Archeologii Pomorza (obecnie Katedrę Prahistorii) Instytutu Archeologii UŁ. W latach 2000-2008 kierownikiem prac był Krzysztof Walenta, a od roku 2008 do dziś Jerzy Sikora.

II. Stan badań archeologicznych

Na terenie gminy Chojnice należy wyróżnić akcje badań i inwentaryzacji stanowisk archeologicznych. Są to:

- Odkrycia przypadkowe dokonane podczas prac polowych, budowlanych itp.
- Odkrycia podczas prospekcji terenowych skupionych na danym okresie (mezolit), terytorium (kasztelania raciąska, ostrowicki mikroregion osadniczy) bądź też inwestycji (obwodnica miasta Chojnice).
- Odkrycia podczas planowych badań w programie Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP).

– Planowe badania wykopaliskowe (Gockowice, Ostrowite, Lotyń).

Obszar gminy Chojnice pokrywa 27 arkuszy AZP. Dotychczas badania powierzchniowe wykonano na 3 arkuszach (25-33, 25-34, 25-35). Jest to pas przecinający gminę z zachodu na wschód, 24 arkusze nie są przebadane. Daje to dość niski wycinek obszaru gminy. Wydaje się celowe uwzględnienie wcześniejszych prospekcji terenowych. Pomimo, że badania powierzchniowe prowadzone przez G. Wilke, M. Kowalczyk oraz Z. Bagniewskiego nie zostały ujęte w ramach arkuszy AZP, to ich wyniki są znane, możliwa jest też lokalizacja stanowisk w terenie.

Obszar gminy Chojnice pokrywa 27 obszarów AZP. Są to :

	20-33			
	21-33	21-34		
22-32	22-33	22-34		
23-32	23-33	23-34	23-35	
	24-33	24-34	24-35	
	25-33	25-34	25-35	25-36
	26-33	26-34	26-35	26-36
	27-33	27-34	27-35	
	28-33	28-34	28-35	

Dotychczas badania powierzchniowe wykonano na obszarach 25-33, 25-34, 25-35. Jest to pas przecinający Gminę z zachodu na wschód, objął obręb:

Obszar 25-33: Charzykowy (miejscowości Charzykowy, Wolność, Zacisze), Chojniczki.

W trakcie badań powierzchniowych zarejestrowano 8 stanowisk archeologicznych, które prezentują 14 punktów osadniczych o następującej specyfikacji kulturowej i funkcjonalnej:

- nieokreślone (pradziejowe) - 5 śladów osadniczych,
- kultura łużycka – 1 skarb (archiwalne),
- kultura pomorska - 1 ślad osadniczy,
- wczesne średniowiecze - 3 punkty, w tym 2 ślady osadnicze, 1 cmentarzysko kurhanowe,
- późne średniowiecze - 3 ślady osadnicze,
- nieokreślone - 1 ślad osadniczy.

Obszar 25-34: Chojniczki, Czartołomie (miejscowości Czartołomie i Igły), Krojanty (miejscowości Klawkowo i Krojanty), Nowa Cerkiew, Pawłowo, Pawłówko (miejscowości Lipienica i Pawłówko), Powąłki.

W trakcie badań powierzchniowych zarejestrowano 21 stanowisk, które prezentują 29 punktów o następującej specyfikacji kulturowej i funkcjonalnej:

- nieokreślone (pradziejowe) - 8 punktów, w tym 1 punkt osadniczy, 7 śladów osadniczych,
- mezolit – 3 ślady osadnicze,
- kultura łużycka – 4 punkty osadnicze,
- kultura wielbarska – 1 osada,
- późne średniowiecze - 7 punktów, w tym 1 osada, 1 punkt osadniczy, 5 śladów osadniczych
- późne średniowiecze/nowożytność - 2 punkty, w tym 1 osada, 1 ślad osadniczy,

- nowożytność – 2 punkty, w tym: 1 osada, 1 zespół dworsko-folwarczny,
- nieokreślone – 2 punkty, w tym 1 ślad osadniczy.

Obszar 25-35: Kruszka (miejscowości Jezioroki i Kruszka), Lotyń (miejscowości Białe Błota, Lotyń, Sternowo), Nowa Cerkiew i Pawłowo.

W trakcie badań powierzchniowych zarejestrowano 26 stanowisk, które prezentują 46 punktów o następującej specyfikacji kulturowej i funkcjonalnej:

- nieokreślone (pradziejowe) – 7 punktów, w tym: 6 śladów osadniczych, 1 cmentarzysko,
- mezolit – 1 obozowisko, 1 ślad osadniczy,
- kultura pucharów lejkowatych, kultura amfor kulistych – 1 osada,
- epoka brązu – 1 osada,
- kultura łużycka – 2 punkty, w tym 1 punkt osadniczy, 1 cmentarzysko,
- kultura łużycka/pomorska - 2 punkty, w tym: 1 punkt osadniczy, 1 ślad osadniczy,
- kultura pomorska – 1 punkt osadniczy,
- okres rzymski – 2 ślady osadnicze,
- kultura wielbarska - 5 punktów, w tym: 2 osady, 2 ślady osadnicze, 1 cmentarzysko,
- wczesne średniowiecze - 6 punktów w tym 2 osada, 4 ślady osadnicze,

- późne średniowiecze - 6 punktów w tym: 1 punkt osadniczy, 2 ślady osadnicze, 2 osady, 1 cmentarzysko przykościelne,

- późne średniowiecze/nowożytność - 4 punkty, w tym 1 osada, 1 punkt osadniczy, 2 ślady osadnicze,
- nowożytność – 7 punktów, w tym: 1 ślad osadniczy, 1 punkt osadniczy, 2 osady, 1 cmentarz przykościelny, 2 zespoły dworsko-folwarczne.

Przebadane 3 obszary AZP stanowią niewielką część obszaru gminy i nie wyczerpuje potrzeby opracowania pozostałych. Na terenie gminy Chojnice zlokalizowano 156 stanowisk archeologicznych. Ich duża część – 96 stanowisk nie została ujęta w AZP. Zestawienie stanowisk archeologicznych na terenie gminy Chojnice znajduje się w tabeli nr 1. W przypadku stanowisk ujętych w ewidencji AZP określony jest ich przybliżony zasięg. Stanowiska nie ujęte w AZP są namierzone punktowo i wymagają weryfikacji terenowej i gabinetowej.

III. Zróżnicowanie stanowisk archeologicznych

Na terenie gminy Chojnice odkryte zostały stanowiska archeologiczne ze wszystkich okresów pradziejów poświadczające zasiedlenie i użytkowanie terenu od ustąpienia lądolodu po współczesność. Zlokalizowane 156 stanowisk reprezentuje sobą 215 fakty osadnicze.

III.1. Starsza i środkowa epoka kamienia (schyłkowy paleolit i mezolit)

Najstarsze, datowane na schyłek paleolitu i mezolitu pochodzą z północnej części gminy, z rejonu Swornegaci, Chocińskiego Młyna i Zbrzycy, gdzie odkryte zostały pozostałości obozowisk ludności zbieracko-łowieckiej, tzw. kultury chojnicko-pieńkowskiej. Zlokalizowano 49 stanowisk (43 ślady osadnicze, 5 punktów osadniczych, 1 obozowisko).

III.2 Młodsza epoka kamienia (neolit)

Na terenie gminy zlokalizowano łącznie 5 stanowisk neolitycznych, w tym osadę kultury ceramiki wstęgowej rytej (pierwsi rolnicy) w Ostrowitem, osadę kultury pucharów lejkwatych/kultury amfor kulistych w Lotyniu, oraz 3 stanowiska (1 ślad osadniczy, 1 punkt osadniczy, 1 cmentarzysko?)

III.3 Pradzieje

Na terenie gminy zewidencjonowano 18 stanowisk określonych jako pradziejowe (16 śladów osadniczych, 1 punkt osadniczy, 1 cmentarzysko).

III.4 Późna epoka brązu (kultura łużycka)

Zlokalizowano 15 stanowisk kultury łużyckiej (1 ślad osadniczy, 5 punktów osadniczych, 6 osad, 2 skarby oraz 1 cmentarzysko). Należy wymienić tu skarby brązowe z Charzyków, Chojniczek, grób ciałopalny z Lotynia.

Zlokalizowano 4 stanowiska określone ogólnie na epokę brązu (1 ślad osadniczy, 1 osada, 1 cmentarzysko).

Zlokalizowano ponadto 2 stanowiska datowane na kulturę łużycką/pomorską (1 ślad osadniczy, 1 punkt osadniczy)

III.4 Wczesna epoka żelaza (kultura pomorska)

Wydzielono 6 stanowisk kultury pomorskiej (2 ślady osadnicze, 2 osady i 2 cmentarzyska). Reprezentowana jest ona przez badane wykopaliskowo cmentarzysko w Gockowicach, osadę i cmentarzysko w Ostrowitem.

III.5 Okres wpływów rzymskich (kultura wielbarska)

Na terenie gminy zewidencjonowano 7 stanowisk datowanych na okres wpływów rzymskich bez przynależności kulturowej (2 ślady osadnicze, 2 punkty osadnicze, 3 osady).

13 stanowisk należy do kultury wielbarskiej. (3 ślady osadnicze, 6 osad, 3 cmentarzyska). Kultura wielbarska to osada z zapleczem produkcyjnym i grób książęcy w Ostrowitem.

III.6 Wczesne średniowiecze

Na terenie gminy zewidencjonowano 44 stanowiska datowane na okres wczesnego średniowiecza (7 śladów osadniczych, 13 punktów osadniczych, 17 osad, 3 grodziska, 2 cmentarzyska oraz 1 most). Okres średniowiecza to przede wszystkim niezwykle interesująca osada i cmentarzysko szkieletowe w Ostrowitem oraz dwa grodziska w Charzykowach oraz Doręgowicach / Kamionce.

III.7 Późne średniowiecze

Na terenie gminy zewidencjonowano 21 stanowisk późnośredniowiecznych (11 śladów osadniczych, 4 punkty osadnicze, 5 osad i 1 cmentarzysko przykościelne). Wyróżniono ponadto 5 stanowisk datowanych na późne średniowiecze-nowożytność (3 ślady osadnicze, 1 punkt osadniczy, 1 osada) oraz 3 stanowiska datowane na średniowiecze (3 punkty osadnicze).

III.8 Nowożytność

Na obszarze gminy Chojnice zewidencjonowano 18 stanowisk nowożytnych (2 ślady osadnicze, 4 punkty osadnicze, 8 osad, 1 cmentarzysko przykościelne oraz 3 zespoły

dworsko-folwarczne).

W przypadku 9 stanowisk archeologicznych niemożliwe było ich datowanie.

Wyjątkowy ponadregionalny charakter ma wielokulturowe kompleks osadniczy w Ostrowitem. Składa się nań ogromne, ponad 20 hektarowe stanowisko na wschodnim brzegu jeziora Ostrowite wyspa i porowadzący na nią most. Najstarsze ślady osadnictwa na tym obszarze pochodzą z neolitu. Znajdowała się tam osada kultury ceramiki wstęgowej rytej sprzed około 6,5 tys. lat. Kolejną fazą zasiedlenia była osada i cmentarzysko kultury pomorskiej. Na początku naszej ery znajdowała się tu osada z dużym zapleczem produkcyjnym kultury wielbarskiej. Z tego okresu pochodzi również tzw. grób książęcy. W XI-XIII wieku istniała tu duża, bogata i zapewne ważna osada wczesnośredniowieczna, a także cmentarzysko szkieletowe. Rozległy kompleks skrywa zapewne jeszcze nie jedną tajemnicę.

Miejscowości o mterycie średniowiecznej: Angowice, Charzykowy, Chojniczki, Jarcewo, Jeziorki, Klawkowo, Kłodawa, Krojanty, Lotyń, Moszczenica, Niezychowice, Nowa Cerkiew, Ogorzeliny, Ostrowite, Swornegacie i Zbeniny należy objąć ochroną archeologiczną, to jest wszelkie prace prowadzone w historycznych centrach wsi prowadzić pod nadzorem archeologicznym.

Od 1974 r. istnieje Stacja Archeologiczna Uniwersytetu Łódzkiego w Białych Błotach. Początkowo jej pracownicy skupiali się na badaniach średniowiecznego grodu w Raciążu. Następnie, po zakończeniu badań na grodzisku rozpoczęto badania na cmentarzysku kultury pomorskiej w Gockowicach na wielokulturowym kompleksie osadniczym w Ostrowitem. Prace trwają do dziś. Przy stacji działa pracownia konserwacji ceramiki i magazyn zabytków archeologicznych. W Stacji funkcjonuje niewielka wystawa archeologiczna prezentująca dziedzictwo archeologiczne regionu.

Literatura:

Z. Bagniewski, Mezolityczne społeczności myśliwsko-rybackie południowej części

Pojezierza Kaszubskiego, Wrocław 1987.

T. Grabarczyk, *Rozwój osadnictwa pradziejowego w Borach Tucholskich od schyłkowego paleolitu do III w. n. e.*, Łódź 1992

M. Kowalczyk, *Raciąż - średniowieczny gród i kasztelania*, Łódź 1986.

G. Wilke, *Źródła archeologiczne – z terenu pow. chojnickiego*, „Zeszyty Naukowe UMK” 1969, t. 2, s. 80-84.

Zestawienie znanych stanowisk archeologicznych

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkusz z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
1	Bachorze	1			śląd osadniczy	mezolit	
2	Charzykowy	1			osada grodzisko	kultura łużycka, wczesne średniowiecze	
3	Charzykowy	2			grodzisko	wczesne średniowiecze	
4	Charzykowy	3			osada	wczesne średniowiecze	
5	Charzykowy	4			osada osada	kultura łużycka, wczesne średniowiecze	
6	Charzykowy	5			osada osada	kultura łużycka, wczesne średniowiecze	
7	Charzykowy	6			?		
8	Charzykowy	7	25-33	4	skarb	kultura łużycka	archiwalne
9	Charzykowy	8	25-33	6	skarb śląd osadniczy	kultura łużycka kultura łużycka	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Num. r. stan.	Arkus. z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
10	Charzykowy	9	25-33	7	cmentarzysko kurhanowe	wczesne średniowiecze	
11	Charzykowy	10	25-33	8	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje wczesne średniowiecze	
12	Charzykowy	11	25-33	9	śląd osadniczy	późne średniowiecze	
13	Charzykowy	12	25-33	10	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura pomorska późne średniowiecze	
14	Charzykowy	13	25-33	11	śląd osadniczy śląd osadniczy ?	pradzieje późne średniowiecze ?	
15	Chociński Młyn	1			śląd osadniczy	mezolit	
16	Chociński Młyn	2			śląd osadniczy	mezolit	
17	Chociński Młyn	3			śląd osadniczy	mezolit	
18	Chociński Młyn	4			śląd osadniczy	mezolit	
19	Chociński Młyn	5			śląd osadniczy	mezolit	
20	Chociński Młyn	6			śląd osadniczy	mezolit	
21	Chociński Młyn	7			śląd osadniczy	mezolit	
22	Chociński Młyn	8			śląd osadniczy	mezolit	
23	Chociński Młyn	9			śląd osadniczy	mezolit	

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Num. r. stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
24	Chociński Młyn	10			śląd osadniczy	mezolit	
25	Chojniczki	1			skarab	epoka brązu	archiwalne
26	Chojniczki	2	25-34	20	śląd osadniczy	późne średniowiecze/nowożytność	
27	Chojniczki	3	25-33	12	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje wczesne średniowiecze	
28	Ciechocin	1			osada punkt osadniczy	kultura wielbarska wczesne średniowiecze	
29	Ciechocin	2			punkt osadniczy	średniowiecze	
30	Ciechocin	3			punkt osadniczy	neolit	
31	Ciechocin	4			punkt osadniczy	średniowiecze	
32	Ciechocin	5			punkt osadniczy	średniowiecze	
33	Ciechocin	6			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
34	Ciechocin	7			punkt osadniczy	okres rzymski	
35	Ciechocin	8			punkt osadniczy	nowożytność	
36	Ciechocin	9			punkt osadniczy	nowożytność	
37	Ciechocin	10			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
38	Ciechocin	11			punkt osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	
39	Ciechocin	12			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
40	Ciechocin	13				?	
41	Czartolomie	1	25-34	21	śląd osadniczy	pradzieje	
42	Czartolomie	2	25-34	22	śląd osadniczy	pradzieje	
43	Czartolomie	3	25-34	23	śląd osadniczy	pradzieje	
44	Dębowa Góra	1			śląd osadniczy	mezolit	
45	Dębowa Góra	2			śląd osadniczy	mezolit	
46	Dębowa Góra	3			śląd osadniczy	mezolit	
47	Dębowa Góra	4			śląd osadniczy	mezolit	
48	Dębowa Góra	5			śląd osadniczy	mezolit	
49	Dębowa Góra	6			śląd osadniczy	mezolit	
50	Dębowa Góra	7			śląd osadniczy	mezolit	
51	Doręgowice	1			grodzisko	wczesne średniowiecze	Lit.. Kamionka
52	Doręgowice	2			osada	kultura łużycka	
53	Doręgowice	3			osada	kultura łużycka	
54	Gockowice	1			cmentarzysko	kultura pomorska	

ABAKUS Pracownia Projektowo – Urbanistyczno – Konserwatorska
ul. Ks. bpa B. Bogedaina 25/2 tel. kom. 601-975-222
email: biuro@pracowniaabakus.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numery stan.	Arkusze z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
55	Granowo	1			osada	wczesne średniowiecze	
56	Granowo	2			osada	wczesne średniowiecze	
57	Granowo	3			osada	późne średniowiecze	
58	Granowo	4			osada	późne średniowiecze	
59	Granowo	5			punkt osadniczy	późne średniowiecze	
60	Granowo	6			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
61	Granowo	7			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
62	Granowo	8			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
63	Granowo	9			osada punkt osadniczy	okres rzymski wczesne średniowiecze	
64	Jasnowo	1			osada	kultura łużycka	
65	Jasnowo	2			osada osada	okres rzymski wczesne średniowiecze	
66	Jasnowo	3			osada	wczesne średniowiecze	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Num. r stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
67	Jasnowo	4			osada	wczesne średniowiecze	
68	Jasnowo	5			osada osada	okres rzymski wczesne średniowiecze	
69	Kłodawa	1			osada osada osada	neolit epoka brązu wczesne średniowiecze	
70	Kłodawa	2			osada	wczesne średniowiecze	
71	Kłodawa	3			osada	wczesne średniowiecze	
72	Kłodawa	4			punkt osadniczy	?	
73	Kłodawa	5			punkt osadniczy	?	
74	Kłodawa	6			punkt osadniczy	?	
75	Kłodawa	7			punkt osadniczy	?	
76	Kłodawa	8			cmentarzysko kurhanowe?	?	
77	Kopernica	1			śląd osadniczy	mezolit	
78	Kopernica	2			śląd osadniczy	mezolit	
79	Kopernica	3			założenie folwarczne	nowożytność	Rotzollen
80	Krojanty	1	25-34	3	punkt osadniczy	kultura łużycka	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numery stan.	Arkusze z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
81	Krojanty	2	25-34	4	śląd osadniczy punkt osadniczy	mezolit kultura łużycka	
82	Krojanty	3	25-34	5	punkt osadniczy	kultura łużycka	
83	Krojanty	4	25-34	6	śląd osadniczy	mezolit	
84	Krojanty	5	25-34	10		?	Góra Zamkowa
85	Krojanty	6	25-34	11	zespół dworski osada	nowożytność	
86	Krojanty	7	25-34	12	punkt osadniczy osada osada	pradzieje późne średniowiecze epóźne średniowiecze/nowożytność nowożytność	Klawkowo
87	Krojanty	8	25-34	16	śląd osadniczy śląd osadniczy	późne średniowiecze ?	
88	Krojanty	9	25-34	17	śląd osadniczy punkt osadniczy	pradzieje późne średniowiecze	
89	Krojanty	10	25-34	18	śląd osadniczy	późne średniowiecze	
90	Krojanty	11	25-34	19	śląd osadniczy	późne średniowiecze	
91	Kruszka	1	25-35	10	punkt osadniczy	późne średniowiecze/nowożytność	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
92	Kruszka	2	25-35	12	cmentarzysko?	pradzieje	
93	Kruszka	3	25-35	14	zespół dworski - osada	nowożytność	Jeziorki
94	Kruszka	4	25-35	22	śląd osadniczy	pradzieje	
95	Kruszka	5	25-35	23	śląd osadniczy	pradzieje	
96	Kruszka	6	25-35	24	śląd osadniczy	późne średniowiecze/nowożytność	
97	Kruszka	7	25-35	25	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura wielbarska późne średniowiecze/nowożytność	
98	Kruszka	8	25-35	26	śląd osadniczy	późne średniowiecze/nowożytność	
99	Lotyń	1	25-35	1	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	wcześniej Białe Błota, st. 1
100	Lotyń	2	25-35	2	osada osada osada	KPL, KAK epoka brązu wczesne średniowiecze	wcześniej Białe Błota, st. 2
101	Lotyń	3	25-35	3	obozowisko punkt osadniczy	mezolit kultura łużycka	wcześniej Białe Błota, st. 3

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
102	Lotyń	4	25-35	4	osada osada osada osada	kultura wielbarska wczesne średniowiecze późne średniowiecze nowożytność	wcześniej Lotyń, st. 1
103	Lotyń	5	25-35	5	cmentarzysko cmentarzysko śląd osadniczy osada – zespół dworski	kultura łużycka kultura wielbarska wczesne średniowiecze nowożytność	wcześniej Lotyń, st. 2
104	Lotyń	6	25-35	6	punkt osadniczy	nowożytność	wcześniej Lotyń, st. 3
105	Lotyń	7	25-35	7	śląd osadniczy	mezolit	
106	Lotyń	8	25-35	15	śląd osadniczy śląd osadniczy	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	
107	Lotyń	9	25-35	16	śląd osadniczy	kultura wielbarska	
108	Lotyń	10	25-35	17	śląd osadniczy	pradzieje	
109	Lotyń	11	25-35	20	śląd osadniczy	pradzieje	
110	Lotyń	12	25-35	21	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
111	Łukomie	1			śląd osadniczy	mezolit	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
112	Małe Swornegacie	1			śląd osadniczy	mezolit	
113	Małe Swornegacie	2			śląd osadniczy	mezolit	
114	Moszczenica	1			punkt osadniczy	nowożytność	
115	Nicponie	1			punkt osadniczy punkt osadniczy	okres rzymski wczesne średniowiecze	
116	Nicponie	2			śląd osadniczy	neolit	
117	Nowa Cerkiew	1	25-35	8	punkt osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka/ pomorska okres rzymski	
118	Nowa Cerkiew	2	25-35	9	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka/ pomorska okres rzymski	
119	Nowa Cerkiew	3	25-35	11	osada	kultura pomorska	
120	Nowa Cerkiew	4	25-35	13	osada cmentarz przykościelny osada cmentarz przykościelny	późne średniowiecze epóźne średniowiecze nowożytność nowożytność	
121	Nowa Cerkiew	5	25-35	18	śląd osadniczy	pradzieje	
122	Nowa Cerkiew	6	25-35	19	osada	kultura wielbarska	
123	Ogorzeliny	1			osada	nowożytność	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
124	Ogorzeliny	2			osada osada	wczesne średniowiecz enowożytność	
125	Ogorzeliny	3			osada	nowożytność	
126	Ogorzeliny	4			osada	nowożytność	
127	Ostrowite	1	26-34	2	osada osada	kultura wielbarska wczesne średniowiecz e	
128	Ostrowite	2	26-34	3	osada osada cmentarzysk o osada cmentarzysk o osada cmentarzysk o	KCWR kultura pomorska kultura pomorska kultura wielbarska kultura wielbarska wczesne średniowiecz e wczesne średniowiecz e	
129	Ostrowite	3	26-34	6	most	wczesne średniowiecz e	
130	Ostrowite	4	26-34	6	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy wieś	pradzieje wczesne średniowiecz e późne średniowiecz e nowożytność	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
131	Ostrowite	5	26-34	7	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura pomorska kultura wielbarska nowożytność	Lit. Ostrowite, st. 1
132	Pawłowo	1			cmentarzysko	kultura wielbarska	archiwalne bez lokalizacji
133	Pawłowo	2			cmentarzysko?	neolit	archiwalne bez lokalizacji
134	Pawłowo	3	25-34	7	śląd osadniczy	mezolit	
135	Pawłowo	4	25-34	8	punkt osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka pradzieje późne średniowiecze	
136	Pawłowo	5			obozowisko osada	mezolit wczesne średniowiecze	
137	Pawłowo	6			cmentarzysko	epoka brązu	odkrycie podczas kładzenia wodociągu
138	Pawłowo	7			cmentarzysko	kultura wielbarska	Wężowe Wzgórza
139	Pawłówko	1	25-34	9	osada	kultura wielbarska	Lipienica
140	Pawłówko	2	25-34	13	śląd osadniczy	późne średniowiecze	
141	Pawłówko	3	25-34	14	śląd osadniczy	pradzieje	
142	Pawłówko	4	25-34	13	śląd osadniczy	pradzieje	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
143	Silno	1			punkt osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	
144	Silno	2			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
145	Silno	3			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
146	Swornegacie	1			śląd osadniczy	mezolit	
147	Swornegacie	2			śląd osadniczy	mezolit	
148	Swornegacie	3			punkt osadniczy	mezolit	
149	Swornegacie	4			punkt osadniczy	mezolit	
150	Swornegacie	5			śląd osadniczy	mezolit	
151	Swornegacie	6			punkt osadniczy	mezolit	
152	Swornegacie	7			śląd osadniczy	mezolit	
153	Swornegacie	8			śląd osadniczy	mezolit	
154	Swornegacie	9			śląd osadniczy	mezolit	
155	Swornegacie	10			śląd osadniczy	mezolit	
156	Swornegacie	11			śląd osadniczy	mezolit	
157	Swornegacie	12			śląd osadniczy	mezolit	
158	Swornegacie	13			śląd osadniczy	mezolit	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

Lp	Nazwa miejscowości	Numer stan.	Arkus z AZP	Numer stan. na arkuszu	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
159	Zbrzyca	1			śląd osadniczy	mezolit	
160	Zbrzyca	2			punkt osadniczy	mezolit	
161	Zbrzyca	3			śląd osadniczy	mezolit	
162	Zbrzyca	4			śląd osadniczy	mezolit	
163	Zbrzyca	5			punkt osadniczy	mezolit	
164	Zbrzyca	6			śląd osadniczy	mezolit	
165	Zbrzyca	7			śląd osadniczy	mezolit	

X. SPISY

X.I. WYKAZ OBIEKTÓW I OBSZARÓW ZABYTKOWYCH

LP.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nr Karty
1.	ANGOWICE	nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
2.	ANGOWICE	nr 4	BUDYNEK GOSPODARCZY	
3.	ANGOWICE	nr 13	BUDYNEK MIESZKALNY	
4.	ANGOWICE	nr 15	BUDYNEK MIESZKALNY	
5.	ANGOWICE	nr 17	BUDYNEK MIESZKALNY	
6.	ANGOWICE	nr 21A	BUDYNEK MIESZKALNY	
7.	ANGOWICE	nr 28	BUDYNEK MIESZKALNY	
8.	ANGOWICE	nr 31/31A	BUDYNEK MIESZKALNY	
9.	ANGOWICE	nr 35	BUDYNEK MIESZKALNY	
10.	ANGOWICE	naprzeciw nr 35	DZWONNICA	
11.	ANGOWICE	nr 39	BUDYNEK MIESZKALNY	
12.	ANGOWICE	nr 45	BUDYNEK MIESZKALNY	
13.	ANGOWICE	naprzeciw nr 45	KAPLICA SŁUPOWA	
14.	ANGOWICE	nr 48	BUDYNEK MIESZKALNY	
15.	ANGOWICE	nr 48	BUDYNEK GOSPODARCZY	
16.	ANGOWICE	1 km na zachód od centrum wsi	CMENTARZ	
17.	BABILON	nr 2	BUDYNEK LEŚNICTWA DAWNA PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ	
18.	BABILON	Nr 1/ 1A	BUDYNEK MIESZKALNY	
19.	BACHORZE	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
20.	BACHORZE	nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
21.	BACHORZE	nr 6, 6A	BUDYNEK MIESZKALNY	
22.	BORNE	nr 2	BUDYNEK LEŚNICZÓWKI W ZESPOLE LEŚNICTWA	
23.	BORNE	nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE LEŚNICTWA	
24.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 35	BUDYNEK USŁUGOWY - HOTEL	
25.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 46	BUDYNEK MIESZKALNY	
26.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 51	BUDYNEK MIESZKALNY	
27.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 68	BUDYNEK MIESZKALNY	
28.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 68	BUDYNEK GOSPODARCZY	
29.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 71	BUDYNEK MIESZKALNY	

30.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 71	BUDYNEK GOSPODARCZY	
31.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 72	BUDYNEK MIESZKALNY	
32.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 72	BUDYNEK GOSPODARCZY	
33.	CHARZYKOWY	ul. Długa nr 102	BUDYNEK MIESZKALNY	
34.	CHARZYKOWY	ul. Długa / Turystyczna	CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI	
35.	CHARZYKOWY	ul. Droga do Chojniczek 1	DZWONNICA	
36.	CHARZYKOWY	ul. Turystyczna nr 20	BUDYNEK MIESZKALNY	
37.	CHARZYKOWY	ul. Turystyczna nr 30	BUDYNEK MIESZKALNY	
38.	CHARZYKOWY	ul. Turystyczna nr 32	BUDYNEK MIESZKALNY	
39.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 1	BUDYNEK LEŚNICZÓWKI W ZESPOLE OBIEKTÓW NADLEŚNICTWA	
40.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 1	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE OBIEKTÓW NADLEŚNICTWA	
41.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 1	STODOŁA W ZESPOLE OBIEKTÓW NADLEŚNICTWA	
42.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
43.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
44.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE DAWNEGO DWORU	
45.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 8	BUDYNEK MIESZKALNY	
46.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 9	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE MŁYNA	
47.	CHOCIŃSKI MŁYN	nr 9	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE MŁYNA	
48.	CHOJNATY	nr 6	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM	
49.	CHOJNATY	nr 6	PARK KRAJOBRAZOWY	
50.	CHOJNICZKI		UKŁAD RURALISTYCZNY	
51.	CHOJNICZKI	ul. Chojnicka 60	BUDYNEK MIESZKALNY	
52.	CHOJNICZKI	ul. Wiejska nr 11	BUDYNEK MIESZKALNY	
53.	CHOJNICZKI	ul. Wiejska nr 11	BUDYNEK GOSPODARCZY	
54.	CHOJNICZKI	ul. Wiejska 13	BUDYNEK MIESZKALNY	
55.	CHOJNICZKI	ul. Wiejska / Chojnicka	KAPLICA KOLUMNOWA	

56.	CHOJNICZKI	na północ od centrum wsi	CMENTARZ EWANGELICKI	
57.	CIECHOCIN	ul. Główna / Cicha	KAPLICA SŁUPOWA	
58.	CIECHOCIN	ul. Główna nr 10 (d. Ciechocin 50)	BUDYNEK MIESZKALNY	
59.	CIECHOCIN	ul. Główna nr 23 (d. Ciechocin 26)	BUDYNEK MIESZKALNY	
60.	CIECHOCIN	ul. Główna nr 25	BUDYNEK MIESZKALNY	
61.	CIECHOCIN	ul. Główna 50	BUDYNEK MIESZKALNY	
62.	CIECHOCIN	ul. Jana Pawła II / Główna	UKŁAD RURALISTYCZNY	
63.	CIECHOCIN	ul. Jana Pawła II nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
64.	CIECHOCIN	ul. Jana Pawła II nr 6 (d. Ciechocin 37) Kościół p.w. św. Marcina	KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. MARCINA	
65.	CIECHOCIN	ul. Jana Pawła II nr 6 (d. Ciechocin 37) Kościół p.w. św. Marcina	CMENTARZ I MUR PRZY KOŚCIELE	
66.	CIECHOCIN	ul. Jana Pawła II nr 11 (d. Ciechocin 44)	BUDYNEK GOSPODARCZY	
67.	CIECHOCIN	ul. Pogodna nr 9 (d. Ciechocin 56)	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
68.	CIECHOCIN	ul. Pogodna nr 9 (d. Ciechocin 56)	OGRODZENIE W ZESPOLE DWORSKO-PARKOWO- FOLWARCZNYM	
69.	CIECHOCIN	ul. Pogodna nr 9 (d. Ciechocin 56)	PARK W ZESPOLE DWORSKO-PARKOWO- FOLWARCZNYM	
70.	COŁDANKI	nr 3	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO – FOLWARCZNO – PARKOWYM	
71.	COŁDANKI	nr 3	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
72.	COŁDANKI	nr 3	KAPLICA PRZYDROŻNA	
73.	COŁDANKI	nr 3	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM	
74.	COŁDANKI	nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE FOLWARCZNYM CZWORAK	
75.	CZARTOŁOMIE	nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY WIELOFUNKCYJNY W ZESPOLE FOLWARCZNYM	

76.	CZARTOŁOMIE	nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY RZĄDCY W ZESPOLE FOLWARCZNYM (RZĄDCÓWKA)
77.	CZARTOŁOMIE	nr 7	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM
78.	CZARTOŁOMIE	nr 7	OGRODZENIE PARKU W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM
79.	CZARTOŁOMIE	nr 7	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM
80.	CZARTOŁOMIE	nr 7	SPICHLERZ W ZESPOLE FOLWARCZNYM
81.	DORĘGOWICE	nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY
82.	DORĘGOWICE	nr 7	BUDYNEK MIESZKALNY
83.	DORĘGOWICE	nr 8	BUDYNEK MIESZKALNY
84.	DORĘGOWICE	nr 12	BUDYNEK MIESZKALNY
85.	DORĘGOWICE	nr 14a	BUDYNEK MIESZKALNY
86.	DORĘGOWICE	nr 24	BUDYNEK GOSPODARCZY
87.	DORĘGOWICE	nr 30	BUDYNEK MIESZKALNY
88.	DORĘGOWICE	nr 31	BUDYNEK MIESZKALNO - GOSPODARCZY
89.	DORĘGOWICE	obok nr 34	DZWONNICA - KAPLICA
90.	DORĘGOWICE	nr 37	BUDYNEK ŚWIETLICA
91.	DORĘGOWICE	nr 39	BUDYNEK MIESZKALNY
92.	DORĘGOWICE	nr 52 - 54	BUDYNEK MIESZKALNY
93.	DORĘGOWICE	nr 55	BUDYNEK MIESZKALNY
94.	DORĘGOWICE	nr 56	BUDYNEK GOSPODARCZY
95.	DRZEWICZ	nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE LEŚNICZÓWKI
96.	DRZEWICZ	nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE
97.	DRZEWICZ	nr 5	STODOŁA W ZESPOLE LEŚNICZÓWKI
98.	FUNKA	nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE LEŚNICZÓWKI
99.	FUNKA	nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE LEŚNICZÓWKI
100.	FUNKA	nr 5	STODOŁA W ZESPOLE

			LEŚNICZÓWKI	
101.	GOCKOWICE	nr 22	BUDYNEK MIESZKALNY	
102.	GOCKOWICE	nr 22a	CMENTARZ RODOWY	
103.	GOCKOWICE	nr 24	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM	
104.	GOCKOWICE	nr 24	KAPLICA PRZYDROŻNA	
105.	GOCKOWICE	nr 25	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ (BUDYNEK DAWNEJ SZKOŁY)	
106.	GRANOWO	nr 18	BUDYNEK MIESZKALNY	
107.	GRANOWO	nr 19, 19a	BUDYNEK MIESZKALNY	
108.	GRANOWO	nr 19	BUDYNEK GOSPODARCZY (nr 1)	
109.	GRANOWO	nr 19	BUDYNEK GOSPODARCZY (nr 2)	
110.	GRANOWO	nr 22	BUDYNEK MIESZKALNY	
111.	GRANOWO	nr 29, 29a	BUDYNEK MIESZKALNY	
112.	GRANOWO	Granowo (Kaplica wschód)	KAPLICA (WSCHÓD)	
113.	GRANOWO	Granowo (zachód)	KAPLICA (ZACHÓD)	
114.	GRANOWO	Granowo	UKŁAD RURALISTYCZNY	
115.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO - PARKOWYM	
116.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	OGRODZENIE W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM	
117.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO - PARKOWYM	
118.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	OGRODZENIE W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
119.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
120.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	KURNIK W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
121.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	OBORA NR 2	

			W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
122.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	REMIZA W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
123.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	STAJNIA W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
124.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 2	WAGA W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
125.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 3	BUDYNEK STODOŁY (ZESPÓŁ BUDYNKÓW GORZELNI W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNYM)	
126.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 3	BUDYNEK GORZELNI (ZESPÓŁ BUDYNKÓW GORZELNI W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNYM)	
127.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY (ZESPÓŁ BUDYNKÓW GORZELNI W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNYM)	
128.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
129.	JARCEWO	ul. Kasztanowa nr 5.1	OBORA W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
130.	JARCEWO	Jarcewo (1 km na wschód od zespołu folwarcznego)	KAPLICA CMENTARNA	
131.	JARCEWO	Jarcewo (1 km na wschód od zespołu folwarcznego)	CMENTARZ EWANGELICKO - RZYMSKO-KATOLICKI	
132.	JEZIORKI	nr 9	BUDYNEK GORZELNI W ZESPOLE	
133.	JEZIORKI	nr 9	PARK DWORSKI	
134.	JEZIORKI	nr 13	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZAGRODZIE PONIATÓWKI	
135.	JEZIORKI	nr 13	STODOŁA W ZAGRODZIE PONIATÓWKI	
136.	JEZIORKI	nr 14	BUDYNEK MIESZKALNY W ZAGRODZIE PONIATÓWKI	
137.	JEZIORKI	nr 14	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZAGRODZIE PONIATÓWKI	
138.	JEZIORKI	nr 20	BUDYNEK MIESZKALNY W ZAGRODZIE PONIATÓWKI	
139.	KAMIONKA DORĘGOWICE	nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	

140.	KAMIONKA DORĘGOWICE	nr 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
141.	KAMIONKA 1	KAMIONKA 1 (sołectwo Swornegacie)	BUDYNEK MIESZKALNY	
142.	KLAWKOWO	ul. Chojnicka nr 1	BUDYNEK MIESZKALNY	
143.	KLAWKOWO	ul. Leśna nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY	
144.	KLAWKOWO	ul. Leśna nr 3	BUDYNEK GOSPODARCZY	
145.	KLOSNOWO	nr 1	BUDYNEK PRZEMYSŁOWY WYŁUSZCZARNI NASION	
146.	KLOSNOWO	nr 1	GARAŻ W ZESPOLE WYŁUSZCZARNI NASION	
147.	KLOSNOWO	nr 1a	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE WYŁUSZCZARNI NASION	
148.	KLOSNOWO	nr 1a	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE WYŁUSZCZARNI NASION	
149.	KLOSNOWO	nr 1b	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE WYŁUSZCZARNI NASION	
150.	KLOSNOWO	nr 1b	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE WYŁUSZCZARNI NASION	
151.	KLOSNOWO	nr 3a	BUDYNEK MIESZKALNY W DAWNYM ZESPOLE LEŚNICTWA KLOSNOWO	
152.	KLOSNOWO	nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY DAWNY BUDYNEK LEŚNICZÓWKI W ZESPOLE LEŚNICTWA KLOSNOWO	
153.	KLOSNOWO	nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY	
154.	KŁODAWA	Kłodawa nr 2	KAPLICA SŁUPOWA	
155.	KŁODAWA	Kłodawa przy drodze w kierunku Kruszki	KAPLICA SŁUPOWA	
156.	KŁODAWA	nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
157.	KŁODAWA	nr 12	BUDYNEK MIESZKALNY	
158.	KŁODAWA	nr 13	BUDYNEK MIESZKALNY	
159.	KŁODAWA	nr 14	BUDYNEK MIESZKALNY	

160.	KŁODAWA	nr 22	BUDYNEK MIESZKALNY
161.	KŁODAWA	nr 24	BUDYNEK MIESZKALNY
162.	KŁODAWA	nr 24	BUDYNEK GOSPODARCZY
163.	KŁODAWA	nr 29	BUDYNEK MIESZKALNY
164.	KŁODAWA	nr 29	BUDYNEK GOSPODARCZY
165.	KŁODAWA	nr 29	STODOŁA
166.	KŁODAWA	nr 32	BUDYNEK MIESZKALNY
167.	KŁODAWA	nr 51	BUDYNEK MIESZKALNY
168.	KOKOSZKA	nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY
169.	KOPERNICA	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY
170.	KOPERNICA	W lesie	CMENTARZ EWANGELICKI
171.	KROJANTY	ul. Daleka nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE BUDYNKÓW KOLEJOWYCH
172.	KROJANTY	ul. Kasztanowa nr 1	BUDYNEK MIESZKALNY
173.	KROJANTY	ul. Lipowa nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY
174.	KROJANTY	ul. Lipowa nr 9	CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI
175.	KROJANTY	ul. Szkolna nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY
176.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 2	BUDYNEK TRANSFORMATOROWNI
177.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY
178.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLEDWORSKO – FOLWARCZNO – PARKOWYM
179.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 7	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO - FOLWARCZNO - PARKOWYM
180.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 7	PARK W ZESPOLE DWORSKO- FOLWARCZNO- PARKOWYM
181.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 38	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE ZABUDOWAŃ DWORSKICH - CZWORAK
182.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 40	BUDYNEK MIESZKALNY DAWNA SZKOŁA
183.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów	BUDYNEK

		Pomorskich nr 40	GOSPODARCZY W ZESPOLE DAWNEJ SZKOŁYWNEJ SZKOŁY	
184.	KROJANTY	ul.18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich nr 44	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NMP	
185.	KROJANTY	Krojanty Wybudowania nr 2 (ul.Gdańska)	LEŚNICZÓWKA W ZESPOLE ZABUDOWAŃ LEŚNICTWA	
186.	KRUSZKA	nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY NIEUŻYTKOWANY	
187.	KRUSZKA	nr 4	BUDYNEK GOSPODARCZY NIEUŻYTKOWANY	
188.	KRUSZKA	nr 7	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ ŚWIETLICA	
189.	KRUSZKA	obok nr 7	KAPLICZKA	
190.	KRUSZKA	nr 16	DWÓR W ZESPOLE FOLWARCZNO- PARKOWYM	
191.	KRUSZKA	nr 16	BUDYNKI GOSPODARCZE W ZESPOLE FOLWARCZNO- PARKOWYM	
192.	KRUSZKA	nr 16	PARK W ZESPOLE	
193.	LICHNOWY	ul. Chojnicka (przy nr 4)	FIGURA MATKI BOSKIEJ	
194.	LICHNOWY	ul. Główna	UKŁAD RURALISTYCZNY	
195.	LICHNOWY	ul. Główna nr 1	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ ZESPÓŁ PRZYCHODNI NFZ	
196.	LICHNOWY	ul. Główna nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
197.	LICHNOWY	ul. Główna nr 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
198.	LICHNOWY	ul. Główna nr 15-17	BUDYNEK MIESZKALNY	
199.	LICHNOWY	ul. Główna nr 18	BUDYNEK MIESZKALNY	
200.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 2	KAMIENICA	
201.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 10	BUDYNEK MIESZKALNY	
202.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 32	BUDYNEK MIESZKALNY	
203.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 32/34	KAPLICA	
204.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 34	DWOREK	
205.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 42-44	BUDYNEK MIESZKALNY	
206.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 42	BUDYNEK GOSPODARCZY	
207.	LICHNOWY	ul. Okrężna nr 44	BUDYNEK GOSPODARCZY WIELOFUNKCYJNY	
208.	LICHNOWY	ul. Ostrowicka nr 5	KAPLICA	

209.	LICHNOWY	ul. Parkowa nr 7	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO-PARKOWYM	
210.	LICHNOWY	ul. Parkowa nr 7	OWCZARNIA W ZESPOLE FOLWARCZNYM	
211.	LICHNOWY	ul. Parkowa nr 7	PARK W ZESPOLE DWORSKO-PARKOWYM	
212.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 2 (d. ul. Rybacka)	BUDYNEK GOSPODARCZY	
213.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 3 (d. ul. Rybacka)	PLEBANIA	
214.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 4 (d. ul. Rybacka)	KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI PW. ŚW. JADWIGI ŚLĄSKIEJ	
215.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 4	OGRODZENIE CMENTARZA PRZY KOŚCIELE	
216.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 4	CMENTARZ PRZY KOŚCIELE PW. ŚW. JADWIGI ŚLĄSKIEJ	
217.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 6 (d. ul. Rybacka)	BUDYNEK MIESZKALNY	
218.	LICHNOWY	ul. Szkolna nr 6 (d. ul. Rybacka)	BUDYNEK GOSPODARCZY WIELOFUNKCYJNY	
219.	LOTYŃ	nr 32	DWÓR	
220.	LOTYŃ	nr 32	BUDYNEK GOSPODARCZY	
221.	LOTYŃ	nr 32	PARK	
222.	LOTYŃ	nr 33	BUDYNEK ŚWIETLICA	
223.	MAŁE SWORNEGACIE	ul. Chojnicka nr 13	BUDYNEK SZKOŁY	
224.	MAŁE SWORNEGACIE	ul. Chojnicka nr 13	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE SZKOŁY	
225.	MELANÓWEK	nr 1	KAPLICA SŁUPOWA	
226.	MOSZCZENICA	nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY	
227.	MOSZCZENICA	nr 5	BUDYNEK GOSPODARCZY	
228.	MOSZCZENICA	Moszczenica (w pobliżu nr 5)	KAPLICA SŁUPOWA	
229.	MOSZCZENICA	nr 6, 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
230.	MOSZCZENICA	nr 6, 7	BUDYNEK GOSPODARCZY	
231.	MOSZCZENICA	nr 20b	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ DWORZEC PKP	
232.	MOSZCZENICA	nr 20c	BUDYNEK MIESZKALNY W ZABUDOWIE KOLEJOWEJ	
233.	MOSZCZENICA	nr 37	BUDYNEK MIESZKALNY	

234.	MOSZCZENICA	nr 38	KOŚCIÓŁ PW. ŚW. BARTŁOMIEJA APOSTOŁA	
235.	MOSZCZENICA	nr 38	CMENTARZ	
236.	MOSZCZENICA	nr 39, 39a	BUDYNEK MIESZKALNY	
237.	MOSZCZENICA	nr 39, 39a	BUDYNEK GOSPODARCZY	
238.	MOSZCZENICA	nr 40 d.31	BUDYNEK MIESZKALNY	
239.	MOSZCZENICA	nr 41	BUDYNEK MIESZKALNY	
240.	NIEŻYCHOWICE	nr 11	PAŁAC	
241.	NIEŻYCHOWICE	nr 11	OFICYNA WSCHODNIA	
242.	NIEŻYCHOWICE	nr 11	OFICYNA ZACHODNIA	
243.	NIEŻYCHOWICE	nr 11A	BUDYNEK GOSPODARCZY- MAGAZYN ZBOŻOWY W ZESPOLE PAŁACOWO- PARKOWO- FOLWARCZNYM	
244.	NIEŻYCHOWICE	nr 12	KOŚCIÓŁ PW. ŚW. TRÓJCY	
245.	NIEŻYCHOWICE	nr 12	CMENTARZ	
246.	NIEŻYCHOWICE	nr 15	BUDYNEK MIESZKALNY	
247.	NIEŻYCHOWICE	nr 16	BUDYNEK MIESZKALNY - CZWORAK W KOLONII DOMÓW FOLWARCZNYCH	
248.	NIEŻYCHOWICE	nr 17	BUDYNEK MIESZKALNY - CZWORAK W KOLONII DOMÓW FOLWARCZNYCH	
249.	NIEŻYCHOWICE	nr 56	BUDYNEK MIESZKALNY DAWNA SZKOŁA	
250.	NIEŻYCHOWICE	nr 56	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE SZKOŁY	
251.	NIEŻYCHOWICE	nr 98	BUDYNEK MIESZKALNY	
252.	NOWA CERKIEW	ul. Polna nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	

253.	NOWA CERKIEW	ul. Polna nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY	
254.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 13	BUDYNEK MIESZKLANY	
255.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 13	KAPLICA SŁUPOWA	
256.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 16	CMENTARZ	
257.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 17	BUDYNEK MIESZKALNY	
258.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 19	BUDYNEK MIESZKALNY	
259.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 22	BUDYNEK MIESZKALNY	
260.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 26	BUDYNEK MIESZKALNY	
261.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 28	BUDYNEK MIESZKALNY	
262.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 29	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. MARII MAGDALENY	
263.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 29	OGRODZENIE PARKU PRZY KOŚCIELE	
264.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 29	KAPLICA NISZOWA	
265.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 30	BUDYNEK MIESZKALNY	
266.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 32	BUDYNEK MIESZKALNY	
267.	NOWA CERKIEW	ul.18 Pułku Ułanów Pomorskich nr 34	BUDYNEK MIESZKALNY	
268.	NOWA CERKIEW	ul. Willowa nr 2	BUDYNEK MIESZKALNO - USŁUGOWY	
269.	NOWY DWÓR	nr 2	BUDYNEK MIESZKALNO- GOSPO	
270.	NOWY DWÓR	nr 7	BUDYNEK MIESZKLANY	
271.	NOWY DWÓR	nr 9	BUDYNEK MIESZKALNO – GOSPODARCZY	
272.	NOWY DWÓR	nr 10	BUDYNEK MIESZKALNO – GOSPODARCZY	
273.	NOWY DWÓR	nr 13	BUDYNEK MIESZKALNO – GOSPODARCZY	
274.	NOWY DWÓR	nr 18	BUDYNEK MIESZKLANY	
275.	NOWY DWÓR	nr 19	BUDYNEK MIESZKALNY DAWNA ŚWIETLICA WIEJSKA	
276.	NOWY DWÓR	nr 31	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ SZKOŁA	

277.	NOWE OSTROWITE	nr 13	ZESPÓŁ FOLWARCZNO-PARKOWY	
278.	OBJEZIERZE	nr 3	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO - FOLWARCZNYM	
279.	OBJEZIERZE	nr 3	BUDYNEK GOSPODRACZY - SPICHLERZ W ZAŁOŻENIU DWORSKO - FOLWARCZNYM	
280.	OGORZELINY	ul. Boczna nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
281.	OGORZELINY	ul. Boczna nr 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
282.	OGORZELINY	ul. Chojnicka nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
283.	OGORZELINY	ul. Chojnicka nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
284.	OGORZELINY	ul. Chojnicka nr 28	KAPLICA SŁUPOWA	
285.	OGORZELINY	ul. Chojnicka nr 28	BUDYNEK MIESZKALNO-PRZEMYSŁOWY. GORZELNIA	
286.	OGORZELINY	ul. Chojnicka / Boczna	UKŁAD RURALISTYCZNY	
287.	OGORZELINY	ul. Młyńska nr 9	BUDYNEK MIESZKALNY W ZESPOLE ZABUDOWY BUDYNKÓW MŁYNA	
288.	OGORZELINY	ul. Młyńska nr 9	BUDYNEK PRZEMYSŁOWY - MŁYN	
289.	OGORZELINY	ul. Nad Szosą 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
290.	OGORZELINY	ul. Obkaska nr 1	KAPLICA GROBOWA	
291.	OGORZELINY	ul. Obkaska nr 1	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚWIĘTEGO	
292.	OGORZELINY	ul. Obkaska nr 1	CMENTARZ	
293.	OGORZELINY	ul.Obkaska 17	FIGURA MATKI BOSKIEJ	
294.	OGORZELINY	ul. Obkaska nr 29	BUDYNEK MIESZKALNY	
295.	OGORZELINY	ul. Pocztowa 5	BUDYNEK MIESZKALNY	
296.	OGORZELINY	ul. Pocztowa nr 7	BUDYNEK GOSPODARCZY	
297.	OGORZELINY	ul. Pocztowa nr 11	BUDYNEK MIESZKALNY	
298.	OGORZELINY	ul. Sławęcińska nr 2	PLEBANIA W ZESPOLE KOŚCIOŁA P.W. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚWIĘTEGO	
299.	OGORZELINY	ul. Sławęcińska nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZABUDOWIE PLEBANII	
300.	OGORZELINY	ul. Sławęcińska / ul. Stary Dwór	KAPLICA DOMKOWA	
301.	OGORZELINY	ul. Stary Dwór nr 1	RZĄDCÓWKA W ZESPOLE DWORSKO-FOLWARCZNYM	

302.	OGORZELINY	ul. Stary Dwór nr 6	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO- FOLWARCZNYM	
303.	OGORZELINY	ul. Stary Dwór nr 6	BUDYNEK GOSPODARCZY – OBORA W ZESPOLE	
304.	OGORZELINY	ul. Stary Dwór nr 6	BUDYNEK GOSPODARCZY – STODOŁA W ZESPOLE DWORSKO- FOLWARCZNYM	
305.	OSTROWITE	ul. Szkolna/ Główna	UKŁAD RURALISTYCZNY	
306.	OSTROWITE	ul. Główna nr 7a	BUDYNEK MIESZKALNY	
307.	OSTROWITE	ul. Główna nr 10	BUDYNEK MIESZKALNY	
308.	OSTROWITE	ul. Główna nr 16	BUDYNEK MIESZKALNY	
309.	OSTROWITE	ul. Główna nr 17-19	BUDYNEK MIESZKALNY	
310.	OSTROWITE	ul. Główna nr 17	BUDYNEK GOSPODARCZY	
311.	OSTROWITE	ul. Główna nr 20	BUDYNEK MIESZKALNY	
312.	OSTROWITE	ul. Główna nr 20	BUDYNEK GOSPODARCZY	
313.	OSTROWITE	ul. Główna nr 23	PLEBANIA	
314.	OSTROWITE	ul. Główna nr 29	BUDYNEK MIESZKALNY	
315.	OSTROWITE	ul. Główna 33	BUDYNEK MIESZKALNY	
316.	OSTROWITE	ul. Główna nr 45	KAPLICA SŁUPOWA	
317.	OSTROWITE	ul. Lichnowska nr 8-10	BUDYNEK MIESZKALNY	
318.	OSTROWITE	ul. Lichnowska nr 12	BUDYNEK MIESZKALNY	
319.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
320.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 3	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ- SZKOŁA	
321.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
322.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 5	KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JAKUBA APOSTOŁA	
323.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 5	OGRODZENIE CMENTARZA	
324.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 5	KAPLICA	
325.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 5	CMENTARZ	
326.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 8	BUDYNEK MIESZKALNY	
327.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 12-14	BUDYNEK MIESZKALNY	
328.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 16-18	BUDYNEK MIESZKALNY	
329.	OSTROWITE	ul. Szkolna 18	BUDYNEK GOSPODARCZY	
330.	OSTROWITE	ul. Szkolna nr 26	BUDYNEK MIESZKALNO - GOSPODARCZY	

331.	PAWŁOWO	ul. Okrężna	CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI	
332.	PAWŁOWO	ul. Okrężna nr 4	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE PAŁACOWO – FOLWARCZNO – PARKOWYM	
333.	PAWŁOWO	ul. Tucholska nr 15	PAŁAC W ZESPOLE FOLWARCZNO - PARKOWYM	
334.	PAWŁOWO	ul. Tucholska nr 15	PARK W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNO - PARKOWYM	
335.	PAWŁÓWKO	nr 16	BUDYNEK MIESZKALNY	
336.	PAWŁÓWKO	ul. Długa 25d, 26	BUDYNEK MIESZKALNY CZWORAK	
337.	PAWŁÓWKO	ul. Przytorowa nr 25	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM	
338.	PAWŁÓWKO	ul. Przytorowa nr 25	PARK W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM	
339.	PŁĘSNO	nr 1	BUDYNEK MIESZKALNY	
340.	PŁĘSNO	nr 1	BUDYNEK GOSPODARCZY	
341.	PŁĘSNO	nr 1a	STODOŁA	
342.	POWAŁKI	ul. Kościerska nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
343.	POWAŁKI	skrzyżowanie Kościerska /Sielska	KAPLICA SŁUPOWA	
344.	POWAŁKI	Naprzeciw ul. Parkowa nr 2	BUDYNEK GOSPODARCZY DAWNA KUŹNIA	
345.	POWAŁKI	ul. Parkowa nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
346.	POWAŁKI	ul. Parkowa nr 4	BUDYNEK GOSPODARCZY	
347.	POWAŁKI	ul. Parkowa nr 4	STODOŁA	
348.	POWAŁKI	ul. Parkowa nr 6 - 8	BUDYNEK MIESZKALNY	
349.	POWAŁKI	ul. Sielska	CMENTARZ EWANGELICKI	
350.	POWAŁKI	ul. Świerkowa nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
351.	POWAŁKI	ul. Świerkowa nr 4	BUDYNEK GOSPODARCZY	
352.	POWAŁKI	ul. Świerkowa nr 6	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE ZABUDOWY KOLEJOWEJ	
353.	POWAŁKI	ul. Świerkowa nr 8	BUDYNEK MIESZKALNY	
354.	RACŁAWKI	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
355.	RACŁAWKI	nr 3	BUDYNEK	

			GOSPODARCZY I	
356.	RACŁAWKI	nr 3	BUDYNEK GOSPODARCZY II	
357.	RACŁAWKI	nr 5	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ DWORZEC PKP	
358.	RACŁAWKI	nr 20	BUDYNEK MIESZKALNY W ZABUDOWIE CZWORAKÓW	
359.	RACŁAWKI	nr 21-22	BUDYNEK MIESZKALNY W ZABUDOWIE CZWORAKÓW	
360.	RACŁAWKI	Racławki	PARK DWORSKI	
361.	SEPIOT	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
362.	SEPIOT	nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY	
363.	SEPIOT	nr 7	BUDYNEK MIESZKALNY	
364.	SILNO	ul. Główna/ Dworcowa Przyrzeczna	UKŁAD RURALISTYCZNY	
365.	SILNO	ul. Dworcowa nr 52	BUDYNEK ZESPOŁU DWORCA KOLEJOWEGO	
366.	SILNO	ul. Dworcowa nr 54	BUDYNEK KOLEJOWY ZESPOŁU ZABUDOWY KOLEJOWEJ	
367.	SILNO	ul. Dworcowa nr 54a	BUDYNEK ZESPOŁU DWORCA KOLEJOWEGO	
368.	SILNO	ul. Dworcowa nr 56	BUDYNEK ZESPOŁU DWORCA KOLEJOWEGO	
369.	SILNO	Główna/ Dworcowa	CMENTARZ RZYMSKO- KATOLICKI	
370.	SILNO	ul. Główna nr 14	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO PARKOWYM	
371.	SILNO	ul. Główna nr 14	BUDYNEK GOSPODARCZY – OBORA W ZAŁOŻENIU DWORSKO-PARKOWO- FOLWARCZNYM	
372.	SILNO	ul. Główna nr 14	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO FOLWARCZNO - PARKOWYM	
373.	SILNO	ul. Główna nr 30	BUDYNEK MIESZKALNY	
374.	SILNO	ul. Główna nr 35	BUDYNEK MIESZKALNY – CZWORAK W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNYM	

375.	SILNO	ul. Główna nr 35	BUDYNEK GOSPODARCZY W ZAŁOŻENIU FOLWARCZNYM	
376.	SILNO	ul. Główna nr 39a	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ - SZKOŁA	
377.	SILNO	ul. Główna nr 49	BUDYNEK MUZEALNY - CHATA	
378.	SILNO	ul. Główna nr 77	BUDYNEK MIESZKALNY	
379.	SILNO	ul. Główna nr 79	BUDYNEK MIESZKALNY	
380.	SILNO	ul. Gockowicka nr 2	KOŚCIÓŁ P.W. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NMP	
381.	SILNO	ul. Przymeczna nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
382.	SILNO	ul. Przymeczna nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
383.	SILNO	ul. Przymeczna 4	BUDYNEK GOSPODARCZY	
384.	SILNO	ul. Przymeczna 10	BUDYNEK MIESZKALNY	
385.	SŁAWĘCIN	ul. Chojnicka nr 1	KAPLICA SŁUPOWA	
386.	SŁAWĘCIN	ul. Chojnicka nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
387.	SŁAWĘCIN	ul. Chojnicka nr 15	KAPLICA	
388.	SŁAWĘCIN	ul. Dworcowa nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY	
389.	SŁAWĘCIN	ul. Dworcowa nr 4	BUDYNEK MIESZKALNY	
390.	SŁAWĘCIN	ul. Dworcowa nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY	
391.	SŁAWĘCIN	ul. Dworcowa nr 6	BUDYNEK MIESZKALNY	
392.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 1-1a	BUDYNEK MIESZKALNY	
393.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 6	KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI PW. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ	
394.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 6	CMENTARZ	
395.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 6	OGRODZENIE CMENTARZA	
396.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 11	SZKOŁA BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ	
397.	SŁAWĘCIN	ul. Szkolna nr 21	BUDYNEK MIESZKALNY	
398.	SŁAWĘCIN	skrz. ul. Szkolnej / Dworcowej	KAPLICA SŁUPOWA	
399.	SŁAWĘCIN	Sławęcín	UKŁAD RURALISTYCZNY	
400.	STARY MŁYN	nr 3	BUDYNEK MIESZKALNY	
401.	STERNOWO	nr 13	BUDYNEK MIESZKALNY	
402.	STERNOWO	nr 16	BUDYNEK MIESZKALNY	
403.	STERNOWO	nr 17	BUDYNEK MIESZKALNY	
404.	STERNOWO	nr 17a	BUDYNEK MIESZKALNY	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE
NA LATA 2025 - 2028

405.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 5	BUDYNEK MIESZKALNY
406.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 8	BUDYNEK UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ MUZEUM
407.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 9	BUDYNEK MIESZKALNY
408.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 11	BUDYNEK MIESZKALNY
409.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 15	BUDYNEK MIESZKALNY
410.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 16	KOŚCIÓŁ PW. ŚW. BARBARY
411.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 16	CMENTARZ
412.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 17	BUDYNEK MIESZKALNY
413.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 18	BUDYNEK PLEBANI
414.	SWORNEGACIE	ul. Mestwina nr 18	BUDYNEK GOSPODARCZY
415.	SWORNEGACIE	ul. Międzymostowa nr 35	BUDYNEK MIESZKALNY
416.	SWORNEGACIE	ul. Podgórna nr 2	BUDYNEK MIESZKALNY
417.	SZLACHETNA NOWA CERKIEW	nr 20	DWÓR W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM
418.	SZLACHETNA NOWA CERKIEW	nr 20	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM
419.	TOPOLE	nr 1	DWÓR
420.	TOPOLE	nr 1	PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO - FOLWARCZNO - PARKOWYM
421.	TOPOLE	nr 1	BUDYNEK GOSPODARCZY
422.	WĄCZOS	nr 8	BUDYNEK MIESZKALNY
423.	WĄCZOS	nr 8	BUDYNEK GOSPODARCZY
424.	WĄCZOS	nr 8	STODOŁA
425.	WĄCZOS	nr 10	BUDYNEK MIESZKALNY
426.	ZBENINY	nr 10	DWÓR W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM
427.	ZBENINY	nr 10	PARK W ZESPOLE DWORSKO - PARKOWYM
428.	ZBENINY	nr 10	BUDYNEK GOSPODARCZY D. CHLEWIA W ZESPOLE FOLWARCZNYM
429.	ZBENINY	Zbeniny	UKŁAD RURALISTYCZNY
430.	ZBENINY	Zbeniny droga Chojnice - Brusy	CMENTARZ

			PRZYDROŻNY	
431.	ZBRZYCA	nr 27	BUDYNEK GOSPODARCZY	
432.	ZBRZYCA	nr 44	BUDYNEK GOSPODARCZY	
433.	ZBRZYCA	nr 45	BUDYNEK MIESZKALNY	
434.	ZBRZYCA	nr 45	BUDYNEK GOSPODARCZY	

X.II. LITERATURA

Archiwum map zachodniej Polski

Bagniewski Z., Mezolityczne społeczności myśliwsko-rybackie południowej części Pojezierza Kaszubskiego, Wrocław 1987 r.

Bartkowski K. Buława Z. Chojnice miejsce pamięci. Chojnice 2003 r.

Biskup M. Labuda G. Dzieje zakonu krzyżackiego w Prusach. Gdańsk 1986 r.

Buława Z. (red.) Bederek Chojnicki, wyd. Urząd Miasta Chojnice, Chojnice 2009 r.

Clark Ch. Prusy. Powstanie i upadek 1600 – 1947. Warszawa 2009 r.

Dokumenty Chojnickiego Klubu Żeglarskiego

Eichler M. Trzydziestolecie samorządu gminy Chojnice. Chojnice 2020 r.

Gierszewski C. Z kart historii żeglarstwa chojnicko – charzykowskiego(1912 – 1995)
Gdańsk 2002 r.

Gierszewski S. (red.) Chojnice. Dzieje miasta i powiatu. Wrocław 1971 r.

Głowacki K. Ottona Weilanda życie i działalność przez niego samego spisane, Świat Żagli 1984 r.

Grabarczyk T., Rozwój osadnictwa pradziejowego w Borach Tucholskich od schyłkowego paleolitu do III w. n. e., Łódź 1992 r.

Jastrzębski W. (red.) Kosznajderia. Kraina i ludzie między Chojnicami a Tucholą, (XV – XX w.). Bydgoszcz – Tuchola 2003 r.

Klajna J. Chojnice na starych fotografiach t II, Wyd. UM Chojnice 2020 r.

Knopek J. Kuffel B. (red.) Między średniowieczem a nowożytnością. Echa wojny trzynastoletniej na ziemi chojnickiej. Wyd. „Logo”, Chojnice 2006 r.

Knopek J. (red.) Ziemia chojnicka w okresie zmagania Polski z zakonem krzyżackim. Chojnice 2010 r.

Knopek J. Kuffel B. (red.) Przeszłość i teraźniejszość powiatu chojnickiego. Wyd. „Pomerania” Chojnice 2005 r.

- Knopek J. (red.) Dzieje ziemi i powiatu chojnickiego. Przeszłość i teraźniejszość ziemi chojnickiej. Chojnice 2013 r.
- Kostrzewski J. Pradzieje Pomorza. Wrocław 1996 r.
- Kosznajderia, mapa obszaru. Wyd. Fundacja Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy, Chojnice 2016 r.
- Kowalczyk M., Raciąż - Średniowieczny gród i kasztelania, Łódź 1986 r.
- Kuffer B. Zientkowski P. (red.) Chojnice w wojnie 13-letniej. Wyd. Pomerania, Chojnice 2016 r.
- Nawałnica w województwie pomorskim, 11-12 sierpnia 2017 r. sytuacja społeczno-gospodarcza gmin dotkniętych żywiołem. Urząd Statystyczny w Gdańsku. Gdańsk sierpień 2018 r.
- Ortmann A. Boże Męki powiatu chojnickiego. Wyd. Bernardinum, Chojnice 2014 r.
- Ortmann A. Krzyże i kapliczki przydrożne. Wyd. P.P.H. Hegard, Chojnice 2006 r.
- Ortmann A. Przydrożne znaki pobożności ludowej. Wyd. Imbis, Bydgoszcz 2010 r.
- Ostrowski K. (red.) Dzieje Chojnic. Chojnice 2003 r.
- Rydzkowski J. Chojnice i okolice. Przewodnik turystyczny, Urząd Miasta Chojnice 2008 r.
- Stoltmann L. Ostrowite. Zarys dziejów parafii. Ostrowite 2002 r.
- Szwankowski J. (red.) Kosznajderia. Wyd. Fundacja Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy, Chojnice 2013 r.
- Szwankowski J. (red.) Kosznajderskie miscellanea. Wyd. Fundacja Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy, Chojnice 2015 r.
- Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów T. Święcickiego. Wyd. Drukarnia Hegard. Chojnice 2010 r.
- Zonenberg S. Kosznajderis – fenomen tożsamości. Wyd. Fundacja Lokalna Grupa Działania "Sandry Brdy", Chojnice 2008 r.
- Źródła archeologiczne – z terenu pow. chojnickiego, „Zeszyty Naukowe UMK” 1969 r.

X.III. Wykaz ilustracji

Ilustracja 1. Fragment mapy z 1919 r. przedstawiający ziemię chojnicką. Źródło: Fotopolska

Ilustracja 2. Jezioro Ostrowite. W centrum kadru wyspa na jeziorze. Zbiory własne 2024.

- Ilustracja 3. Widok na jezioro Dybrzyk od strony jeziora Łąckiego (połączonych przesmykiem (nurtem rzeki Brdy) pod mostem drogi krajowej nr. 236). Zbiory własne.
- Ilustracja 4. Park Narodowy „Bory Tucholskie” na starej fotografii z 1907 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 5. Fragment Lasu Wolność w obrębie kolonii Wolność i Pomoc na mapie z 1937 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 6. Widok na Las Wolność z Jeziora Charzykowskiego. Zbiory własne.
- Ilustracja 7. Bory Tucholskie po przejściu nawałnicy. Okolice Drzewicza. Wrzesień 2017. Zbiory własne.
- Ilustracja 8. Bory Tucholskie po przejściu nawałnicy. Okolice Drzewicza. Wrzesień 2017. Zbiory własne.
- Ilustracja 9. J. Ostrowite, obszar badań archeologicznych zespołu osadniczego w Ostrowitem. Źródło: <https://archeologia.uni.lodz.pl/>
- Ilustracja 10. Mapa wsi kosznajderskich uzupełniona o polskie nazwy miejscowości. Źródło: meunster
- Ilustracja 11. Zabudowania tartaku w Chocińskim Młynie w 1955 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 12. Pozostałość po zabudowaniach tartaku napędzanego kołem podsiębiernym na rzece Chocina w Chocińskim Młynie. 2021 r. Zbiory własne.
- Ilustracja 13. Pierwsze zabudowania Klubu Żeglarskiego w Charzykowach z przystanią, plażą i kąpieliskiem, w głębi widoczny pensjonat "Bellevue" Ottona Weilanda. 1936 r. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święcickiego.
- Ilustracja 14. Swornegacie, lata 60 XX w. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 15. Herb i flaga gminy Chojnice
- Ilustracja 16. Tabela – wykaz sołectw i miejscowości gminy Chojnice.
- Ilustracja 17. Panorama Jeziora. Charzykowskiego. 1944 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 18. 1944 r. Widok na Jezioro Charzykowskie i zabudowę letniskową miejscowości na wysokim południowo - wschodnim brzegu jeziora Charzykowskiego. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 19. Krojanty pocztówka. Zaprzęg czterokonny, most, ogólny widok, dwór, budynki gospodarcze, gorzelnia. Źródło: Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święcickiego.
- Ilustracja 20. Krojanty dwór. Lata 1925 – 1930. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 21. Krojanty dwór. Zbiory własne 2024 r.
- Ilustracja 22. Jarcewo na starej widokówce. Lata 1895-1910. Panorama wsi. Źródło Fotopolska
- Ilustracja 23. Pałac dworski w Jarcewie. 1908 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 24. Pałac dworski w Jarcewie. Zbiory własne 2024 r.
- Ilustracja 25. 1940 r. Dwór w Klosnowie - wzniesiony w 1912 r., fundamenty z kamienia łupanego, ściany zewnętrzne z cegły. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 26. Dawny dwór, następnie budynek leśniczówki w zespole leśnictwa Klosnowo, obecnie budynek mieszkalny. Zbiory własne 2024 r.
- Ilustracja 27. Lata 1915-1920. Wyłuszcarnia nasion w Klosnowie. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 28. Klosnowo 1. Wyłuszcarnia nasion. Zbiory własne 2024 r.
- Ilustracja 29. Lata 1912 – 1918. Widok na zabudowania w Mosnitz: kościół, budynek stacji kolejowej, szkoła, plac w centrum Moszczenicy. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 30. Ogorzelniny Lata 1910-1920. Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego oraz plebania - widok od strony ulicy Sławęcińskiej. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 31. Ostrowite: Kościół, szkoła, sklep Behrendta. 1906 r. Wyd. Max Wolff, Berlin. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święcickiego.
- Ilustracja 32. Nowa Cerkiew. Kościół i plebania. 1915 r. Wyd. M. Voltz Nowa Cerkiew. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Święcickiego.

- Ilustracja 33. Lata 1925-1935. Panorama wsi Swornegacie, na pierwszym planie zabudowa ulicy Mestwina, widok z wieży kościoła p/w św. Barbary. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Świącickiego
- Ilustracja 34. Lata 1925-1935. Panorama wsi Swornegacie od strony południowej - w tle widoczne Jezioro Witoczno. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 35. Lata 1925-1935. Panorama wsi Swornegacie z widokiem na most drogowy nad Brdą i Jezioro Karsińskie, u dołu zabudowa ulicy Mestwina. Widok z wieży kościoła p/w św. Barbary. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 36. Lata 1925-1935. Ulica Mestwina od strony "Koziego Mostku" nad Brdą. Zdjęcie zrobiono z ulicy Międzymostowej. Jasny budynek to ul. Mestwina nr 20, kolejny to nr 18 (plebania), pomiędzy plebanią a kościołem p/w św. Barbary widoczny "stary" drewniany kościółek, który został przeniesiony do Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach Kiszewskich. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 37. Silno. Lata 1900-1910. Widokówka. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 38. Ciechocin. Lata 1900 – 1910. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 39. Doręgowice, restauracja i główna ulica, 1910 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 40. Lichnowy. Lata 1900-1910, ulica w centrum wsi. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 41. Lichnowy. Lata 1900-1910, szkoła katolicka i sklep. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 42. Lichnowy 1910 r. Źródło: Fotopolska.
- Ilustracja 43. Lichnowy. Kościół, gospoda Schreibera, szkoła. Ok. 1910 r. Wyd. J. Heyn & Sohne, Chojnice.
Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Świącickiego.
- Ilustracja 44. Pawłowo. Szkoła, główna ulica, cegielnia. 1905 r. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Świącickiego.
- Ilustracja 45. Sławęcín. Kościół, szkoła, mleczarnia, gospoda Josefa Schulza. ok. 1910 r. Źródło: Ziemia Chojnicka na starej widokówce ze zbiorów. T. Świącickiego.
- Ilustracja 46. Chociński Młyn – budynek w zespole młyna – przykład architektury drewnianej z przełomu XIX i XX wieku. W budynku widoczne inne dostępne lokalne materiały budowlane.
- Ilustracja 47. Ostrowite – fragment elewacji kościoła - naturalna forma kamienia wpleciona w wążek ceglany.
- Ilustracja 48. Silno 49 – Chata kosznajderska.
- Ilustracja 49. Chociński Młyn 8 – charakterystyczne elementy – dwudzielny szczyt i okna w oprawie snycerskiej.
- Ilustracja 50. Kamionka 1 – charakterystyczne elementy – okna w oprawie snycerskiej.
- Ilustracja 51. Silno ul. Przyrzeczna 10 – charakterystyczne elementy – szczyt szalowany pionowo deskami, część elewacji we wtórnych okładzinach – podcień.
- Ilustracja 52. Swornegacie ul. Mestwina 5 – charakterystyczne elementy – okna w oprawie snycerskiej, ceglany cokoł.
- Ilustracja 53. Sepiot 2 - charakterystyczne elementy – okna w oprawie snycerskiej, malowane listwy lizenowe.
- Ilustracja 54. Sepiot 7 - charakterystyczne elementy – zachowana stolarka okienna .
- Ilustracja 55. Płęśno 1 - charakterystyczne elementy – w centralnej części poddasze przechodzi w niewysoką lukarnę.
- Ilustracja 56. Charzykowy ul. Turystyczna 32 – budynek letniskowy.
- Ilustracja 57. Swornegacie, ul. Mestwina 9 – chałupa z drewnianym szczytem.
- Ilustracja 58. Ostrowite, ul. Główna 7 – chałupa z drewnianym szczytem.
- Ilustracja 59. Kłodawa 2 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element biforium w szczycie.
- Ilustracja 60. Powąki ul. Parkowa 6-8 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element triforium z niszami w szczycie.
- Ilustracja 61. Sławęcín 5 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element - okno w szczycie flankowane dwiema niszami.
- Ilustracja 62. Kopernica 3 – budynek mieszkalny z użytkowym półpięciem.
- Ilustracja 63. Sławęcín 1 - budynek mieszkalny
- Ilustracja 64. Doręgowice 12 - budynek mieszkalny - charakterystyczny element facjaty z naczółkiem dekorowanym na obrysie w formie attyki.
- Ilustracja 65. Ogorzeliń ul. Obkaska 29 – budynek mieszkalny - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z portalem wgłębny.
- Ilustracja 66. Ostrowite ul. Szkolna 16-18 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z portalem wgłębny.

- Ilustracja 67. Ostrowite ul. Główna 29 – budynek mieszkalny - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z podcieniem wejściowym.
- Ilustracja 68. Charzykowy ul. Długa 46 – budynek mieszkalny z półpiętrzem w poddaszu - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata z podcieniem wejściowym.
- Ilustracja 69. Krojanty ul. Lipowa 6 – budynek mieszkalny bliźniaczy – budynek mieszkalny z półpiętrzem w poddaszu - charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata.
- Ilustracja 70. Moszczenica 5 – budynek mieszkalny – charakterystyczny element – na osi oraz tynkowana elewacja z detalem architektonicznym.
- Ilustracja 71. Moszczenica 39-39A – budynek mieszkalny – charakterystyczny element – ryzalitowo wysunięta facjata na osi oraz tynkowana elewacja z detalem architektonicznym.
- Ilustracja 72. Lichnowy ul. Okrężna 2 – zabudowa wiejska w formie kamienicy.
- Ilustracja 73. Swornegacie ul. Podgórna 2 – zabudowa mieszkalna
- Ilustracja 74. Ogorzeliny ul. Młyńska 9 – zabudowa mieszkaniowa.
- Ilustracja 75. Zbrzyca 45 – stodoła.
- Ilustracja 76. Płesno 1a – stodoła
- Ilustracja 77. Swornegacie ul. Mestwina 18 - budynek gospodarczy murowany z półpiętrzem w poddaszu.
- Ilustracja 78. Sternowo 17 – okazały budynek gospodarczy z bogatym detalem neostylowym.
- Ilustracja 79. Nieżychowice nr 10. Pałac w zespole pałacowo – folwarczno -parkowym.
- Ilustracja 80. Pawłowo ul. Tucholska nr 15. Budynek w zespole pałacowo-parkowym.
- Ilustracja 81. Ciechocin Pogodna 9. Dwór w zespole – budynek w charakterze wiejskim z okazałą historyczną werandą. Przy budynku zachował się park wraz z ogrodzeniem.
- Ilustracja 82. Chojnaty 6. Dwór w zespole dworsko – parkowym. Obiekt w typie architektury rezydencjonalnej z detalem neostylowym.
- Ilustracja 83. Czartołomie 7. Dwór w zespole dworsko - parkowym. Budynek w typie dworu z elementami architektury pałacowej. Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1680.
- Ilustracja 84. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2. Dwór w zespole dworsko - parkowym. Budynek w charakterze dworu z elementami architektury pałacowej. Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1681.
- Ilustracja 85. Krojanty, ul. 18 Pułku Ułanów Pomorskich 7. Obiekt częściowo przebudowany w charakterze dworu rezydencjonalnego. Obiekt w zespole wraz z parkiem.
Obiekt wpisany do rejestru zabytków o numerze 1682.
- Ilustracja 86. Lotyń 32. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.
- Ilustracja 87. Pawłówek, ul. Przytorowa 25. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.
- Ilustracja 88. Silno, ul. Główna 14. Obiekt w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze budynku rezydencjonalnego. Obiekt w rejestrze zabytków pod numerem 1080.
- Ilustracja 89. Szlachetna Nowa Cerkiew 20. Obiekt w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze budynku rezydencjonalnego.
- Ilustracja 90. Topole 1. Obiekt w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze budynku rezydencjonalnego. Budynek znacznie zaniedbany, bez zachowanego detalu architektonicznego.
- Ilustracja 91. Zbeniny 10. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Obiekt odtworzony z zachowaną kolumnadą. Dwór z elementami architektury pałacowej. Wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1606.
- Ilustracja 92. Lichnowy, ul. Parkowa 7. Budynek w zespole dworsko-parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.
- Ilustracja 93. Gockowice 24. Dworek w charakterze wiejskim.
- Ilustracja 94. Kruszkowa 16. Obiekt w zespole dworsko – folwarczno – parkowym. Dwór w charakterze wiejskim.
- Ilustracja 95. Ogorzeliny, ul. Stary Dwór 6. Obiekt w zespole dworsko – folwarcznym.
Dwór w charakterze wiejskim, częściowo przebudowany.
- Ilustracja 96. Chociński Młyn 5, budynek gospodarczy w zespole dawnego dworu.
- Ilustracja 97. Ciechocin ul. Pogodna 9, budynek gospodarczy w zespole dworsko – folwarczno – parkowym.
- Ilustracja 98. Czartołomie 7, spichlerz w zespole folwarcznym.
- Ilustracja 99. Jarcewo, ul. Kasztanowa 5, obora.
- Ilustracja 100. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, budynek gospodarczy.
- Ilustracja 101. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, kurnik.
- Ilustracja 102. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, obora.
- Ilustracja 103. Jarcewo, ul. Kasztanowa 2, stajnia.
- Ilustracja 104. Jarcewo, ul. Kasztanowa 3, stodoła.
- Ilustracja 105. Krojanty, ul. 18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich 5, obora.
- Ilustracja 106. Kruszkowa 16, budynek gospodarczy.

- Ilustracja 107. Lichnowy ul. Parkowa 7, owczarnia.
Ilustracja 108. Lotyń 32, budynek gospodarczy.
Ilustracja 109. Niezychowice 10, magazyn zbożowy.
Ilustracja 110. Nowe Ostrowite 13, zespół folwarczno – parkowy.
Ilustracja 111. Objezierze 3, spichlerz.
Ilustracja 112. Ogorzeliny ul. Stary Dwór 6, obora.
Ilustracja 113. Pawłowo ul. Okrężna 4, budynek gospodarczy.
Ilustracja 114. Silno ul. Główna 14, obora
Ilustracja 115. Sternowo 17, budynek gospodarczy.
Ilustracja 116. Topole budynek gospodarczy.
Ilustracja 117. Zbeniny, dawna chlewnia.
Ilustracja 118. Ciechocin, Kościół filialny p.w. św. Marcina.
Ilustracja 119. Krojanty, Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia N.M.P.
Ilustracja 120. Lichnowy, Kościół parafialny p.w. św. Jadwigi Śląskiej parafia w Lichnowach.
Ilustracja 121. Moszczenica, Kościół filialny p.w. św. Bartłomieja Apostoła.
Ilustracja 122. Niezychowice, Kościół parafialny p.w. św. Trójcy.
Ilustracja 123. Nowa Cerkiew, Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny.
Ilustracja 124. Ogorzeliny, Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego.
Ilustracja 125. Ostrowite, Kościół parafialny p.w. św. Jakuba Apostoła.
Ilustracja 126. Silno, Kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP.
Ilustracja 127. Sławęcin, Kościół filialny p.w. św. Katarzyny.
Ilustracja 128. Swornegacie. Kościół parafialny pw. św. Barbary.
Ilustracja 129. Granowo 18, świetlica.
Ilustracja 130. Krojanty ul. 18 Pułku Ułanów pomorskich 40, szkoła
Ilustracja 131. Kruszka 7, świetlica.
Ilustracja 132. Lichnowy ul. Główna 1, budynek służby zdrowia.
Ilustracja 133. Lotyń 33, świetlica.
Ilustracja 134. Małe Swornegacie ul. Chojnicka 13, szkoła
Ilustracja 135. Niezychowice 56, budynek dawnej szkoły
Ilustracja 136. Nowy Dwór 19, dawna świetlica.
Ilustracja 137. Ostrowite ul. Szkolna 3, szkoła
Ilustracja 138. Sławęcin ul. Szkolna 11, szkoła
Ilustracja 139. Charzykowy ul. Długa 35, hotel.
Ilustracja 140. Raclawki 5, dworzec.
Ilustracja 141. Silno ul. Dworcowa 54a, dworzec
Ilustracja 142. Silno ul. Dworcowa 56, budynek kolejowy.
Ilustracja 143. Bachorze 4, leśniczówka.
Ilustracja 144. Borne nr. 2, leśniczówka
Ilustracja 145. Chociński Młyn 1, zespół leśnictwa.
Ilustracja 146. Drzewicz 5, zespół leśnictwa.
Ilustracja 147. Funka 5, zespół leśnictwa
Ilustracja 148. Klosnowo 4, budynek dawnego leśnictwa.
Ilustracja 149. Klosnowo 6, dawna leśniczówka. Budynek mieszkalny w zespole leśnictwa Powalki
Ilustracja 150. Krojanty Wybudowania 2, leśniczówka.
Ilustracja 151. Jarcewo ul Kasztanowa 3, gorzelnia
Ilustracja 152. Jezioraki 9, gorzelnia
Ilustracja 153. Klosnowo 1, wyłuszcarnia nasion
Ilustracja 154. Krojanty ul. 18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich 2, transformatorownia
Ilustracja 155. Ogorzeliny ul. Chojnicka 28, gorzelnia
Ilustracja 156. Ogorzeliny ul. Młyńska 9, młyn
Ilustracja 157. Jarcewo kaplica cmentarna rodowa
Ilustracja 158. Ogorzeliny ul. Obkaska 1, kaplica cmentarna rodowa
Ilustracja 159. Ostrowite ul. Szkolna 5, kaplica cmentarna
Ilustracja 160. Angowice naprzeciw nr 35, dzwonnica
Ilustracja 161. Charzykowy ul. Droga do Chojniczek 1, dzwonnica
Ilustracja 162. Doręgowice obok nr 37
Ilustracja 163. Angowice naprzeciw nr 45, kaplica słupowa
Ilustracja 164. Granowo kaplica słupowa - strona zach. strona wsch.
Ilustracja 165. Melanówek kaplica słupowa
Ilustracja 166. Moszczenica obok nr 5, kaplica słupowa
Ilustracja 167. Ogorzeliny ul Chojnicka 28, kaplica słupowa

- Ilustracja 168. Sławęcín ul Chojnicka 15, kaplica słupowa
Ilustracja 169. Ciechocin ul Główna/ Cicha, kaplica słupowa (1786r.)
Ilustracja 170. Cołdanki 3, kaplica słupowa
Ilustracja 171. Gockowice 24, kaplica filarowa
Ilustracja 172. Lichnowy ul. Okrężna 32/34, kaplica słupowa
Ilustracja 173. Lichnowy ul Chojnicka przy nr 4, figura M.B
Ilustracja 174. Ogorzeliny ul. Obkaska 17, figura M.B z Dzieciątkiem
Ilustracja 175. Chojniczki ul. Wiejska/Chojnicka, kaplica kolumnowa
Ilustracja 176. Ciechocin, ogrodzenie w zespole kościoła
Ilustracja 177. Czartołomie, ogrodzenie w zespole dworu
Ilustracja 178. Jarcewo, ogrodzenie w zespole dworsko-parkowym
Ilustracja 179. Jarcewo, ogrodzenie w zespole folwarcznym
Ilustracja 180. Lichnowy, ogrodzenie w zespole kościoła
Ilustracja 181. Ostrowite, ogrodzenie w zespole kościoła
Ilustracja 182. Sławęcín, ogrodzenie w zespole kościoła
Ilustracja 183. Chojniczki, fragment mapy archiwalnej z1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 184. Ciechocin, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 185. Kłodawa, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 186. Lichnowy, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 187. Ogorzeliny, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 188. Ostrowite, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 189. Silno, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 190. Sławęcín, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 191. Zbeniny, fragment mapy archiwalnej z 1921 r. i aktualne zdjęcie satelitarne.
Ilustracja 192. Ciechocin, ul. Pogodna 9
Ilustracja 193. Cołdanki 3, fragment parku dworskiego
Ilustracja 194. Chojnaty, fragment parku dworskiego
Ilustracja 195. Czartołomie 7, fragment parku dworskiego
Ilustracja 196. Jarcewo ul. Kasztanowa 2, fragment parku dworskiego
Ilustracja 197. Jeziorki 9, fragment parku dworskiego
Ilustracja 198. Krojanty ul 18 Pułku Piechoty Ułanów Pomorskich 7, fragment parku dworskiego
Ilustracja 199. Kruszka 16, pozostałości parku dworskiego
Ilustracja 200. Lichnowy, ul. Parkowa 7, fragment parku dworskiego
Ilustracja 201. Lotyń 32, pozostałości parku dworskiego
Ilustracja 202. Nieżychowice 10, park pałacowy
Ilustracja 203. Pawłowo, ul. Tucholska 15, fragment parku pałacowego
Ilustracja 204. Pawłówko, ul. Przytorowa 25. fragment parku dworskiego
Ilustracja 205. Raclawki, park dworski
Ilustracja 206. Silno, ul. Główna 14, fragment parku dworskiego
Ilustracja 207. Szlachetna Nowa Cerkiew 20. Park dworski
Ilustracja 208. Topole 1, fragment parku dworskiego
Ilustracja 209. Zbeniny 10, park w zespole dworsko parkowym
Ilustracja 210. Ciechocin ul. Jana Pawła II 6, cmentarz przykościelny
Ilustracja 211. Lichnowy ul. Szkolna 4, cmentarz przykościelny
Ilustracja 212. Moszczenica 38, cmentarz przykościelny
Ilustracja 213. Nieżychowice 12 fragment cmentarza przykościelnego
Ilustracja 214. Ogorzeliny ul. Obkaska 1, cmentarz przykościelny

- Ilustracja 215. Ostrowite ul. Szkolna 5, cmentarz przykościelny , nagrobki
Ilustracja 216. Sławęcín ul. Szkolna 6, cmentarz przykościelny
Ilustracja 217. Swornegacie ul. Mestwina 16, cmentarz przykościelny
Ilustracja 218. Angowice, cmentarz zlokalizowany w lesie
Ilustracja 219. Charzykowy ul. Długa/Turystyczna, cmentarz zlokalizowany w centrum wsi
Ilustracja 220. Chojniczki cmentarz zlokalizowany w lesie
Ilustracja 221. Jarcewo cmentarz poza obszarem wsi
Ilustracja 222. Jezioriki cmentarz ewangelicki (na północ od stacji benzynowej)
Ilustracja 223. Krojanty ul. Lipowa 9, cmentarz na terenie wsi
Ilustracja 224. Nowa Cerkiew ul. 18 Pułku Piechoty Ułanów, cmentarz na skraju wsi
Ilustracja 225. Pawłowo ul. Okrężna, cmentarz na terenie wsi
Ilustracja 226. Silno ul. Główna/Dworcowa, cmentarz w centrum wsi
Ilustracja 227. Gockowice 22a, cmentarz na terenie wsi
Ilustracja 228. Kopernica, cmentarz położony w lesie
Ilustracja 229. Powałki ul. Sielska, cmentarz na terenie wsi
Ilustracja 230. Zbeniny, cmentarz przy trakcie komunikacyjnym
Ilustracja 231. Granowo – przykład jednorodnego krajobrazu kulturowego
Ilustracja 232. Rozdroże w Lichnowach – przykład dysharmonii otoczenia z elementami reklamowymi
Ilustracja 233. Ogorzeliney – przykład dysharmonii form architektonicznych oraz rodzaju ogrodzeń.
Ilustracja 234. Trakt komunikacyjny w Ciechocinie
Ilustracja 235. Ogorzeliney – kościół, ogrodzenie cmentarza, starodrzew.
Ilustracja 236. Ciechocin – Kościół, cmentarz i mur cmentarny, starodrzew
Ilustracja 237. Zdjęcie satelitarne Sławęcína z naniesioną na czerwono mapą z początku XX wieku, wyznaczona przykładowa strefa ochrony konserwatorskiej – kolor żółty

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Zgodnie z treścią zapisu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami na szczeblu gminy program ten przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Programy mają służyć rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Konsekwentna realizacja programu jest istotnym czynnikiem rozwoju gminy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE NA LATA 2025-2028 został pozytywnie zaopiniowany przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (pismem z dnia 13 października 2025 r. sygn. RD.5120.4.2025.SS). Przedmiotowy program obejmuje obszar gminy Chojnice w jej obecnych granic administracyjnych.

Jednym z zasadniczych celów GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE NA LATA 2025 – 2028 jest istotne zmniejszenie oraz docelowo likwidacja zagrożeń obiektów zabytkowych i kulturowych, zarówno jednostkowych jak i zespołów. Na poprawę stanu zasobów obiektów zabytkowych i kulturowych wpłynie zapewne wykorzystanie programów integracyjnych, wynikających z przynależności do Unii Europejskiej, harmonijne powiązanie wymogów ochrony środowiska z zagadnieniem szerokiej dostępności przedmiotowych obiektów dla turystyki. Sukcesywne zwiększanie skuteczności funkcjonowania prawa w tym zakresie jest czynnikiem dominującym.

Program ma na celu m.in.: ochronę jednostkowych obiektów zabytkowych i wartościowych kulturowo oraz obiektów tworzących zespoły przestrzenne; prowadzenie właściwej polityki remontowo – konserwatorskiej przedmiotowej zabudowy; kształtowanie wizerunku estetycznego zabytkowej i historycznej zabudowy; tworzenie jednorodnej dokumentacji dla wytypowanych budynków i terenów w obszarze opracowania; określenie stanu zachowania historycznego układu przestrzennego i jego wartości zabytkowej; sformułowanie generalnych wytycznych konserwatorskich, celem ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze gminy; sformułowanie generalnych wytycznych dla nowych działań planistycznych i budowlanych na terenach przylegających do obiektów i terenów o charakterze zabytkowym; wytypowanie obiektów o największej wartości i najbardziej zagrożonych do przyszłego procesu remontowo – konserwatorskiego; wskazanie na obiekty, które z uwagi na swe wartości i znaczenie powinny być chronione według zasad ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jak i na te, które należy wyłączyć z wcześniej określonych rygorów.

Zapisy Programu będą podstawowym narzędziem dla władz gminy w realizacji przedsięwzięć dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami oraz wynikających z zapisów prawa, jak również przyczynią się do zapewnienia środków koniecznych do realizacji tego programu. W okresie najbliższych czterech lat obowiązującego GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE głównym celem gminy powinno być, jak już wspomniano, stworzenie odpowiednich opracowań i dokumentacji pozwalających w pełni rozpoznać i zidentyfikować dziedzictwo kulturowe obszaru. Na tej podstawie należy stworzyć prawo

miejscowe, mające na celu ochronę krajobrazu kulturowego – antropogenicznego i naturalnego. Ze względu na ochronę krajobrazu, najistotniejsze jest wyodrębnienie obszarów chronionych, dla których można określić granice i ukierunkować szczególnie nowe budownictwo tak, aby harmonizowało z krajobrazem kulturowym. Działania opisane w tekście (stanowiącym załącznik niniejszej uchwały) mają przywrócić ład przestrzenny, wydobyć kulturowe i historyczne wartości, związać mieszkańców z miejscem i tradycją, przez odmienność i indywidualizm tej „lokalnej ojczyzny”, stać się atrakcją turystyczną. Większość działań związanych z zielenią, infrastrukturą, elementami małej architektury jest możliwe do zrealizowania w przeciągu kilku do kilkunastu lat. Efektem działań będzie przywrócenie wsi o wizerunku, jaki funkcjonował tu przeszło 100 lat temu, w nowoczesnej formie.

W przytaczanym Programie na podstawie dokonanej inwentaryzacji substancji i prospekcji terenu skoncentrowano się na sporządzeniu wytycznych konserwatorskich, zarówno w odniesieniu do układu przestrzennego gminy, jak i wytycznych syntetycznych względem obiektów. Realizacja postulatów konserwatorskich w dużej mierze przyczyni się do osiągnięcia założonych celów w zakresie ochrony zabytków. W postulatach tych m.in. sugeruje się: opracowanie dokumentacji konserwatorskich oraz konserwatorsko – urbanistycznych obejmujących obszary zabytkowe, w tym m. in. obszary parków dworskich, cmentarzy, układów ruralistycznych; wykonanie „białych kart” stanowiących dokumentację obiektów rejestrowych; opracowanie studium konserwatorskiego dla gminy, obejmującego m.in. zakresy waloryzacji, rewaloryzacji i remontów konserwatorskich obiektów (obejmujące m.in. dachy, kolorystykę, materiały itd.) oraz rewitalizacji obszarów zabytkowych, celem przywracania ładu przestrzennego; postuluje się uwzględnienie przedmiotowego Programu w planach miejscowych. Pozostałe postulaty konserwatorskie ujęte są w GMINNYM PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHOJNICE NA LATA 2025 – 2028 stanowiącym załącznik niniejszej uchwały.

Warto również nadmienić, iż istnieje możliwość pozyskania dotacji (dofinansowania) na planowane prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane przy zabytkach. Formy i zakresy dotowania ujęte są w przedmiotowym Programie.

Mając powyższe na uwadze, uznaje się podjęcie uchwały za zasadne.